

Leidimas
lietuvių kalba

Informacija ir pranešimai

66 metai

2023 m. balandžio 21 d.

Turinys

I Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės

NUOMONĖS

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

575-oji Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto plenarinė sesija, 2022 12 14–2022 12 15

2023/C 140/01	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Tvarus atliekų perdirbimas, antrinių žaliavų naudojimas ir teisinga pertvarka Europos juodųjų ir spalvotųjų metalų pramonėje“ (nuomonė savo iniciatyva)	1
2023/C 140/02	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Struktūrinių trūkumų šalinimas ir strateginio savarankiškumo stiprinimas puslaidininkių ekosistemoje“ (nuomonė savo iniciatyva)	8
2023/C 140/03	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „COVID-19. Pilietinės visuomenės vaidmuo atgaivinant Europos ir Viduržemio jūros regioną ir didinant jo atsparumą“ (nuomonė savo iniciatyva)	14
2023/C 140/04	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES strateginis kelrodis“ (nuomonė savo iniciatyva)	20

III Parengiamieji aktai

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas

575-oji Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto plenarinė sesija, 2022 12 14–2022 12 15

2023/C 140/05	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl nesutartinės civilinės atsakomybės taisyklių pritaikymo dirbtiniam intelektui (Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyva) (COM(2022) 496 final – 2022/0303 (COD))	28
2023/C 140/06	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais“ (COM(2022) 495 – 2022/0302 (COD))	34

2023/C 140/07	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui „Europos priežiūros strategija““ (COM(2022) 440 final)	39
2023/C 140/08	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl gamtos atkūrimo“ (COM(2022) 304 final – 2022/0195 (COD))	46
2023/C 140/09	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo ženklavimo“ (COM(2022) 659 final – 2022/0390 (COD))	55
2023/C 140/10	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Rekomendacija dėl Tarybos rekomendacijos dėl euro zonos ekonominės politikos“ (COM(2022) 782 final)	58
2023/C 140/11	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Krypties į tvarią mėlynąją planetą nustatymas. Bendras komunikatas dėl ES tarptautinio vandenynų valdymo darbotvarkės“ (JOIN(2022) 28 final)	61
2023/C 140/12	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Prekybos partnerystės galia: drauge siekti žaliosios ir teisingos ekonomikos augimo““ (COM(2022) 409 final)	69
2023/C 140/13	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Produktų, pagamintų naudojant priverčiamąjį darbą, uždraudimas Sąjungos rinkoje“ (COM(2022) 453 final)	75
2023/C 140/14	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo dėl pereinamojo laikotarpio nuostatų, taikomų tam tikroms medicinos priemonėms ir <i>in vitro</i> diagnostikos medicinos priemonėms, iš dalies keičiami reglamentai (ES) 2017/745 ir (ES) 2017/746“ (COM(2023) 10 final – 2023/0005 (COD))	84
2023/C 140/15	Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos vaistų agentūrai mokėtinų mokesčių ir rinkliavų, kuriuo iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/745 ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 297/95 ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 658/2014 (COM(2022) 721 final – 2022/0417 (COD))	85

I

(Rezoliucijos, rekomendacijos ir nuomonės)

NUOMONĖS

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ
KOMITETAS

575-OJI EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETO PLENARINĖ SESIJA,
2022 12 14–2022 12 15

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Tvarus atliekų perdirbimas, antrinių
žaliavų naudojimas ir teisinga pertvarka Europos juodųjų ir spalvotųjų metalų pramonėje“

(nuomonė savo iniciatyva)

(2023/C 140/01)

Pranešėjas **Anastasis YIAPANIS**

Bendrapranešėjis **Michal PINTÉR**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Pramonės permainų konsultacinė komisija
Priimta komisijoje	2022 12 9
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	183 / 0 / 2

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK pažymi, kad aukštos kokybės antrinių žaliavų trūkumas ir nekonkurencingos kainos užkerta kelią didesnam antrinių žaliavų panaudojimui, ir ragina imtis tinkamos politikos ir numatyti finansavimo galimybes, kad būtų statomi visiškai nauji antrinių žaliavų perdirbimo įrenginiai ir modernizuojamos esamų įrenginių technologijos. Komitetas mano, kad visoje perdirbimo vertės grandinėje ir naujiems žiediniams verslo modeliams turėtų būti taikomos mokesčių lengvatos ir fiskalinės paskatos, ypatingą dėmesį skiriant svarbiam MVĮ ir startuolių vaidmeniui pertvarkos procese.

1.2. EESRK ragina patvirtinti papildomas politikos priemones, kuriomis būtų remiami ir finansuojami MTP siekiant pakeisti svarbiausiąsias žaliavas, mažinti išteklių naudojimą, didinti gaminių efektyvumą ir stiprinti ES stebėseną, rizikos valdymą ir valdymo struktūrą svarbiausiųjų žaliavų srityje.

1.3. Komitetas palankiai vertina tai, kad 2021 m. vasario mėn. įsteigtas Pasaulinis Žiedinės ekonomikos ir efektyvaus išteklių naudojimo aljansas (GACERE) ⁽¹⁾, ir mano, kad reikėtų didinti šios organizacijos narių skaičių.

1.4. EESRK mano, kad siekiant skatinti darnų vystymąsi ir teisingą pertvarką, visose valstybėse narėse turėtų būti toliau plėtojamos tikslinės politikos priemonės ir viešosios investicijos.

1.5. EESRK pabrėžia, kad reikia vis daugiau darbuotojų, kurie specializuotųsi ilgesnio gyvavimo ciklo gaminių perdirbimo, projektavimo ir gamybos, atliekų tvarkymo ir pažangaus rūšiavimo srityse. Įgyvendinant ir stebint Teisingos pertvarkos mechanizmą (TPM) itin svarbus vaidmuo tenka socialiniams partneriams ir pilietinės visuomenės bei pramonės sektoriaus organizacijoms, todėl Komitetas ragina užtikrinti intensyvesnį dialogą ir glaudesnę Europos ir nacionalinių valdžios institucijų bei pramonės suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimą.

1.6. EESRK mano, kad reikia nustatyti ir vėliau visoje ES suderinti atitinkamus Atliekų pagrindų direktyvos kriterijus, kad būtų pasiekti plataus užmojo Europos žaliojo kurso ir Žiedinės ekonomikos veiksmų plano tikslai.

1.7. Atliekų eksportas turėtų būti leidžiamas tik tada, kai paskirties šalyje visiškai laikomasi aplinkosaugos ir socialinių standartų, o audito procedūros, kuriose dalyvauja socialiniai partneriai ir atitinkamos NVO, yra patikimos ir veiksmingos. Komitetas ragina griežtai stebėti klasifikavimo klausimus ir nustatyti tinkamas ir veiksmingas apsaugos procedūras, kad būtų galima sustabdyti eksportą, jei nesilaikoma reikalaujamų sąlygų. Be to, EESRK ragina Parlamentą ir Tarybą taikyti tuos pačius griežtus kriterijus, susijusius su aplinkos apsaugos išsipareigojimais, eksportuojant atliekas tiek į EBPO valstybes, tiek į EBPO nepriklausančias šalis.

1.8. Komitetas atkreipia dėmesį į nelegalaus metalo laužo eksporto iš Europos problemą ir įtartina už ES ribų pagamintų prekių grįžtamąjį importą ir ragina vykdyti griežtesnę pasienio kontrolę.

1.9. EESRK mano, kad greitesnės procedūros, taikomos viduje vežamoms atliekoms, pagerins juodųjų ir spalvotųjų metalų medžiagų žiediskumą, o tai padidins jų konkurencingumą ir sumažins išmetamą šiltnamio efektą sukeliančių dujų (ŠESD) kiekį.

1.10. Kadangi gaminių projektavimas užtikrinant antrinio perdirbimo galimybę yra esminis veiksnys didinant žiediskumą ir aukštos kokybės antrinių žaliavų prieinamumą, EESRK ragina pripažinti perdirbamų žaliavų ir šalutinių produktų naudojimą pagal Tvarių gaminių ekologinio projektavimo reglamentą. Europos pramonės konkurencingumui vis didesnę reikšmę turės ilgesnis gaminių tarnavimo laikas.

1.11. EESRK mano, kad Statybos produktų reglamente nustačius būtiniausius aplinkos tvarumo ir socialinius reikalavimus kartu su ženkliniu ir rinkos paskatomis būtų sukurtos vienodos sąlygos tvariems gaminiams.

1.12. Norint užtikrinti, kad žiediskumo principai būtų taikomi visais gaminių projektavimo lygmenimis, labai svarbu, kad dalyvautų pramonės specialistai ir kiti atitinkami suinteresuotieji subjektai, todėl Komitetas mano, kad investicijos į MTP bei viešojo ir privačiojo sektorių partnerystė turi būti stiprinamos ir joms turi būti teikiama finansinė parama.

1.13. EESRK mano, kad spartinant žiedinės ekonomikos modelius ir skatinant tvarumą labai svarbų vaidmenį atlieka žalieji viešieji pirkimai, ir yra įsitikinęs, kad ES statybos produktų standartizavimas sukurtų nuoseklią sistemą ir sumažintų susiskaidymą valstybėse narėse.

1.14. EESRK palankiai vertina Komisijos ketinimą pateikti keletą pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl galimybių gaminius pataisyti ir perdirbti didinimo, gaminių gyvavimo ciklo pratęsimo, energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo įvedimo ir prieinamų remonto paslaugų teikimo vartotojams.

1.15. Komitetas mano, kad galimybė perdirbti pakavimo medžiagas turėtų būti svarstoma didesnės gamintojo atsakomybės sistemose, taikant ekologiniu požiūriu diferencijuojamus mokesčius.

⁽¹⁾ *Global Alliance on Circular Economy and Resource Efficiency* („Pasaulinis žiedinės ekonomikos ir efektyvaus išteklių naudojimo aljansas“).

2. Įžanginės pastabos

2.1. Komunikate „Naujosios 2020 m. pramonės strategijos atnaujinimas. Bendrosios rinkos stiprinimas siekiant Europos ekonomikos atsigavimo“⁽²⁾ Europos Komisija pabrėžė, kad energijai imlūs pramonės sektoriai yra būtini Europos ekonomikai ir juos reikia remti, siekiant sukurti naujas rinkas neutralaus poveikio klimatui ir žiediniams produktams, pavyzdžiui, plienui. Ji taip pat nurodė, kad ES perėjimas prie poveikio klimatui neutralumo gali pakeisti dabartinę priklausomybę nuo iškastinio kuro į priklausomybę nuo žaliavų, gaunamų iš užsienio.

2.2. COVID-19 pandemija aiškiai parodė Europos tiekimo grandinių trapumą ir priklausomybę nuo užsienio šalių strateginių žaliavų. Vis dar jaučiamas įvairaus pobūdžio trūkumas, o ES, atrodo, nesugeba užtikrinti, kad vertės grandinės taptų atsparesnės ir geriau pasirengusios galimiems būsimiems sukrėtimams dvejetainio pertvarkos laikotarpiu.

2.3. Tarptautinės energetikos agentūros teigimu, iki 2050 m. naudingųjų iškasenų paklausa padidės šešis kartus. Kadangi pirminių žaliavų kiekis ES yra ribotas ir jų dažnai neįmanoma gauti, reikia sutelkti dėmesį į perdirbimo pajėgumų ir gebėjimų gerinimą bei realios antrinių žaliavų rinkos sukūrimą.

2.4. Stengdamosi pasiekti Europos žaliajame kurse nustatytus tikslus, ES, valstybės narės ir pramonės suinteresuotieji subjektai turi užtikrinti, kad nekiltų grėsmė pramonės, jos vertės grandinių, darbuotojų ir visos visuomenės konkurencingumui. Todėl Europos perdirbimo grandinė turi būti atnaujinta nuo atliekų iki naujų galutinių produktų, sutelkiant dėmesį į veiksmingą ir tvarų perdirbimą, be kita ko, skatinant pramoninės simbiozės metodiką.

3. Žiediškas, pakartotinis naudojimas ir perdirbimas, antrinių žaliavų prieinamumas

3.1. ES siekia pertvarkyti ekonomiką taip, kad ji taptų tvaresnė bei žiediškesnė ir joje būtų galima sukurti dar 700 000 darbo vietų⁽³⁾. Nors kai kurių medžiagų, pvz., geležies, cinko ar platinos, rezultatai jau siekia ribą, retųjų žemių elementų, kaip antai galio ar iridžio, atveju svarbiausiųjų žaliavų indėlis yra gana nežymus. Apskaičiuota, kad dėl kiekvienos perdirbto plieno tonos į atmosferą nepatenka 1,5 tonos CO₂. EESRK pažymi, kad būtent aukštos kokybės antrinių žaliavų trūkumas, bendras neprieinamumas ir nekonkurencingos kainos užkerta kelią didesniai antrinių žaliavų panaudojimui.

3.2. Rusijos invazija į Ukrainą ap sunkino žaliavų tiekimą ES pramonei, o paramos perdirbimui nepakaks būsimiems žaliavų poreikiams patenkinti. Todėl EESRK ragina skubiai imtis papildomų priemonių, kuriomis būtų remiami ir finansuojami MTP siekiant pakeisti svarbiausias žaliavas, mažinti išteklių naudojimą, didinti gaminių efektyvumą ir t. t. EESRK palankiai vertina Europos Komisijos pasiūlyme dėl Europos svarbiausiųjų žaliavų akto išdėstytą visapusišką požiūrį ir mano, kad svarbiausiųjų žaliavų srityje būtina gerinti ES stebėseną, rizikos valdymą ir valdymo struktūrą. Be to, Komitetas mano, kad svarbiausiųjų žaliavų klausimu reikėtų stiprinti ES išorės veiksmus, plėtojant tikslinės strateginės partnerystės ryšius su trečiosiomis šalimis, pasirašant dvišalius ir (arba) regioninius prekybos susitarimus ir derybas, sektorių susitarimus, vykdant vystomąjį bendradarbiavimą ir įgyvendinant daugiašales iniciatyvas.

3.3. ES, kaip kovos su klimato kaita lyderė, turėtų gebėti tvarkyti savo teritorijoje susidarancias atliekas, o ne eksportuoti jas. Tačiau juodųjų metalų atliekų (geležies ir plieno laužo) eksportas 2021 m., palyginti su 2015 m., išaugo 113 % ir pasiekė 19,5 mln. tonų, o tai sudaro daugiau kaip pusę (59 %) viso ES atliekų eksporto. EESRK atkreipia dėmesį į problemą, susijusią su neteisėtu metalo laužo eksportu iš Europos ir įtartinu už ES ribų pagamintų prekių grįžtamuoju importu.

3.4. Atsivėlgdamas į didėjančias energijos ir žaliavų kainas EESRK pabrėžia, kad, palyginti su žaliavų gavybos procesu, perdirbimas labai sumažina sunaudojamos energijos ir išmetamo šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekį. Komitetas norėtų, kad būtų patvirtinta naujų perdirbimo įrenginių statybos ir esamų perdirbimo įrenginių technologinio atnaujinimo politika, be kita ko, taikant nacionalinius ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planus. EESRK mano, kad naujiems žiediniams verslo modeliams visose vertės grandinėse reikėtų nustatyti mokesčių ir fiskalines paskatas, ypatingą dėmesį skiriant svarbiam MVĮ ir startuolių vaidmeniui pertvarkos procese.

⁽²⁾ Europos Komisijos komunikatas „Naujosios 2020 m. pramonės strategijos atnaujinimas“ (COM(2021) 350 final).

⁽³⁾ Naujas žiedinės ekonomikos veiksmų planas, kuriuo siekiama švaresnės ir konkurencingesnės Europos.

3.5. Komitetas palankiai vertina tai, kad 2021 m. vasario mėn. įsteigtas Pasaulinis Žiedinės ekonomikos ir efektyvaus išteklių naudojimo aljansas – Vyriausybės aljansas, kuris bendradarbiaus, kad pagerintų žiediškumą ir užtikrintų teisingą pertvarką. EESRK mano, kad reikėtų didinti šios institucijos narių skaičių, nes visame pasaulyje reikia dėti daugiau pastangų siekiant užtikrinti tvarų gamtos išteklių valdymą.

4. Teisinga pertvarka

4.1. Pertvarkant mūsų ekonomiką į žaliąją ir skaitmeninę, kai kuriems regionams ir sektoriams taip pat kyla specifinių socialinių ir ekonominių sunkumų, o metalo pramonei – iššūkių užimtumo ir įgūdžių srityje. ES įmonėms ir darbuotojams reikia didesnės paramos, kad jie galėtų prisitaikyti prie naujų verslo modelių reikalavimų ir būtų geriau pasirengę ateities iššūkiams ir galimybėms. Be to, perėjimas prie žiedinės ekonomikos turi užkirsti kelią bet kokiam darbo sąlygų iškraipymui. Komitetas mano, kad siekiant skatinti darnų vystymąsi ir teisingą pertvarką, visose valstybėse narėse turėtų būti toliau plėtojamos tikslinės politikos priemonės ir viešosios investicijos.

4.2. EESRK pritarė Tvarios pertvarkos mechanizmo (TPM), kuris yra Europos žaliojo kurso investicijų plano dalis, priėmimui ir mano, kad tai labai svarbi priemonė siekiant užtikrinti, kad pereinant prie neutralaus poveikio klimatui ekonomikos nė vienas nebūtų paliktas nuošalyje. Įsteigtas Teisingos pertvarkos fondas (pirmasis TPM ramstis) yra svarbus žingsnis į priekį.

4.3. EESRK mano, kad socialiniams partneriams ir pilietinei visuomenei bei pramonės organizacijoms tenka itin svarbus vaidmuo įgyvendinant ir stebint TPM, taip pat didinant valdžios institucijų informuotumą apie ypatingus piliečių ir įmonių poreikius. Komitetas norėtų, kad aktyviau vyktų Europos ir nacionalinių valdžios institucijų ir pramonės suinteresuotųjų subjektų bei atitinkamų pramonės NVO dialogas ir bendradarbiavimas.

4.4. Socialiniai partneriai visais lygmenimis atlieka labai svarbų vaidmenį derantis dėl teisingos pertvarkos strategijų darbo tarybose ar kituose atitinkamuose socialinio dialogo organuose. Jie gali geriausiai numatyti darbo vietų atsiradimą ir išnykimą, analizuoti ir numatyti būsimus darbo jėgos mokymo ir kvalifikacijos kėlimo poreikius. Šiuo metu labiausiai reikia darbuotojų, besispecializuojančių perdirbimo, ilgesnio gyvavimo ciklo gaminių projektavimo ir gamybos, atliekų tvarkymo ir pažangaus rūšiavimo srityse.

5. Atliekos, Atliekų pagrindų direktyva (APD) ir Atliekų vežimo reglamentas (AVR)

5.1. Atliekos turi didelės vertės, susijusios su antrinių žaliavų panaudojimu, indėliu į ES žiedinę ekonomiką ir Europos žaliąjį kursą, priklausomybės nuo importuojamų pirminių žaliavų mažinimu ir gamtinių išteklių taupymu, kartu mažinant energijos, reikalingos pirminėms žaliavoms išgauti ir perdirbti Europoje, suvartojimą ir išmetamą CO₂ kiekį juodųjų ir spalvotųjų metalų pramonėje.

5.2. Būsima ES atliekų pagrindų direktyvos peržiūra, kuria siekiama labiau apsaugoti aplinką ir visuomenės sveikatą nuo atliekų tvarkymo poveikio, mažinti atliekų kiekį, didinti pakartotinį naudojimą ir gerinti rūšiuojamąjį surinkimą, kad būtų skatinamas atliekų paruošimas pakartotiniam naudojimui ir aukštos kokybės perdirbimas, yra svarbi tiek privatiems namų ūkiams, tiek pramonei.

5.3. EESRK mano, kad reikia nustatyti ir vėliau ES suderinti atitinkamus Atliekų pagrindų direktyvos kriterijus, kad būtų pasiekti plataus užmojo Europos žaliojo kurso ir Žiedinės ekonomikos veiksmų plano tikslai. Komitetas mano, kad siekiant išvengti dviprasmybių, dubliavimosi ir sutapimų, būtina užtikrinti suderinamumą su kitais teisės aktais, visų pirma su Tvarių gaminių ekologinio projektavimo reglamentu ir ES valstybių narių įstatymais.

5.4. Dėl didesnio viduje vežamų atliekų kiekio ir greitesnių procedūrų padidės viduje vykdomas geležies turinčių ir neturinčių medžiagų perdirbimas, todėl jis taps konkurencingesnis ir padės mažinti išmetamą ŠESD kiekį. Be to, Europos Komisija apskaičiavo, kad perdirbimo ir pakartotinio naudojimo sektoriuose bus sukurta nuo 9 000 iki 23 000 naujų darbo vietų.

5.5. EESRK jau padarė išvadą, kad „aukštos kokybės perdirbamų atliekų eksportas daro žalą ES tvarumui ir mažina jos konkurencingumą pasaulyje, nes vertingais resursais aprūpina išorės konkurentus“⁽⁴⁾. Siekiant visapusiškai pasinaudoti padidėjusiu vidaus atliekų kiekiu, Komitetas ragina ieškoti MTP finansavimo galimybių, kad būtų kuriamos pažangiausios pakartotinio naudojimo ir perdirbimo technologijos ir modernūs atliekų apdorojimo ir perdirbimo įrenginiai.

5.6. Atliekų eksportas iš ES turėtų būti leidžiamas tik tada, kai paskirties šalyje aplinkosaugos ir socialiniai standartai yra lygiaverčiai ES standartams ir jų ten visapusiškai laikomasi. Reikia užkirsti kelią metalo laužo praradimui griežtinant kontrolę prie ES sienų, kartu eksportuojamoms atliekoms turėtų būti taikomos griežtesnės skaidrumo taisyklės, o susijusi informacija apie jų tvarkymą ir standartų laikymąsi turėtų būti skelbiama viešai. EESRK palankiai vertina Komisijos pasiūlymą, kad nepriklausomi auditoriai atliktų atliekų tvarkymo už Sąjungos ribų ir nacionaliniu lygmeniu patikras, ir jau nurodė, kad „socialiniai partneriai ir atitinkamos NVO turėtų dalyvauti audito procedūrose“⁽⁵⁾.

5.7. Komitetas mano, kad ypač griežta klasifikavimo klausimų kontrolė turi būti taikoma tais atvejais, kai atliekų eksportuotojai bandytų perklasifikuoti savo dabartinį atliekų eksportą į atliekų, nelaikomų atliekomis, eksportą. Toks pavojus gali visiškai sužlugdyti visą Komisijos pasiūlytą atliekų eksporto reformą.

5.8. Atliekų apdorojimo vietos sąlygų ir taisyklių *ex ante* stebėseną arba veiksmingą *ex post* patikrą turėtų būti laikoma prioritetu ir vykdoma. EESRK ragina nustatyti tinkamas ir veiksmingas apsaugos procedūras, kad būtų galima sustabdyti eksportą, jei nesilaikoma reikalaujamų sąlygų.

5.9. EESRK ragina iki dvejų metų sutrumpinti peržiūrėto Atliekų vežimo reglamento (AVR) taikymo pereinamąjį laikotarpį. Siūlomas 30 dienų terminas, per kurį kompetentingos tranzito institucijos turi pareikšti pagrįstus prieštaravimus dėl naudoti skirtų atliekų planuojamo vežimo, turėtų būti sutrumpintas iki dešimties dienų, kad būtų užtikrintas veiksmingumas ir išvengta nereikalingo vėlavimo. Be to, EESRK reikalauja nustatyti aiškų apribojimą šioms institucijoms, kad jos negalėtų prieštarauti tam pačiam vežimui daugiau nei vieną kartą.

5.10. Kad būtų užtikrintas aplinkosauginis naudingumas, EESRK ragina Parlamentą ir Tarybą taikyti tuos pačius griežtus kriterijus, susijusius su aplinkos apsaugos išipareigojimais, eksportuojant atliekas tiek į EBPO valstybes, tiek į EBPO nepriklausančias šalis.

5.11. Dėl esamų AVR vykdymo užtikrinimo procedūrų trūkumų padaugėjo nusikalstamų grupuočių vykdomo neteisėtų atliekų vežimo atvejų – apskaičiuota, kad jie sudaro 30 % visų Europoje vežamų atliekų⁽⁶⁾. EESRK remia tikrinimo bei tyrimo procedūrų vykdymo užtikrinimą ir ragina valstybes nares visapusiškai bendradarbiauti tarpusavyje ir su ES, laikantis naujos 2021–2025 m. ES kovos su organizuotu nusikalstamumu strategijos⁽⁷⁾.

5.12. Kovoje su neteisėtu atliekų vežimu svarbų vaidmenį atlieka pramonės suinteresuotieji subjektai ir NVO. Nekonfidencialūs duomenys turėtų būti prieinami visoms suinteresuotosioms šalims, nes didesnis skaidrumas padės sumažinti neteisėtą atliekų vežimą.

6. Ekologinis projektavimas

6.1. EESRK mano, kad norint pasiekti plataus užmojo ES tikslus, nustatytus Europos žaliajame kurse ir Žiedinės ekonomikos veiksmų plane, būtina griežtinti teisės aktus dėl tvarių gaminių ekologinio projektavimo. Tvarių gaminių ekologinio projektavimo reglamentas suteikia ES gamintojams galimybę taikant bendrą vertinimo metodą atskirti savo gaminius nuo tų, kurie yra mažiau efektyvūs. Pramonės specialistų ir kitų atitinkamų vertės grandinės suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas yra labai svarbus siekiant užtikrinti žiediškumo taikymą visais gaminių projektavimo lygmenimis, kad būtų įtraukti atliekų prevencijos ir mažiausio būtino perdirbto kiekio reikalavimai.

⁽⁴⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl atliekų vežimo, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1257/2013 ir (ES) 2020/1056 (COM(2021) 709 *final* – 2021/0367 (COD)) (OL C 275, 2022 7 18, p. 95).

⁽⁵⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl atliekų vežimo, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (ES) Nr. 1257/2013 ir (ES) 2020/1056 (COM(2021) 709 *final* – 2021/0367 (COD)) (OL C 275, 2022 7 18, p. 95).

⁽⁶⁾ Klausimai ir atsakymai apie naujas ES atliekų vežimo taisykles.

⁽⁷⁾ 2021–2025 m. ES kovos su organizuotu nusikalstamumu strategija.

6.2. EESRK ragina į tvarumo apibrėžtį įtraukti socialinius aspektus, o ne tik aplinkos apsaugos reikalavimus, kaip yra dabar. Socialiniai aspektai turi atitikti tarptautinius darbo standartus, kaip antai socialinio dialogo ir kolektyvinių derybų laikymosi.

6.3. Tvarių gaminių ekologinio projektavimo reglamentas turėtų pripažinti antrinių žaliavų ir šalutinių produktų naudojimą, nes jie gali įnešti didelį indėlį siekiant ES kovos su klimato kaita politikos tikslų. Be to, gaminių ir jų sudedamųjų medžiagų projektavimas siekiant užtikrinti jų perdirbamumą yra labai svarbus didinant žiedišumą ir aukštos kokybės antrinių žaliavų prieinamumą.

6.4. Skaitmeninis gaminių pasas yra svarbi priemonė, padedanti teikti klientams svarbią informaciją apie gaminių tvarumą ir apsaugoti gamintojų intelektualinės nuosavybės teises, užkirsti kelią netinkamam duomenų naudojimui ir išvengti ekologinio manipuliavimo. Norint teikti tokią informaciją tiek tradicinėje, tiek internetinėje rinkoje, būtina turėti tvirtą, patikimą, išsamią duomenų bazę.

6.5. Be to, Europos pramonės konkurencingumui vis didesnę reikšmę turės ilgesnis gaminių naudojimo laikas, ypač dėl to, kad ES dažnai yra priklausoma nuo trečiųjų šalių. EESRK mano, kad investicijos į MTP bei viešojo ir privačiojo sektorių partnerystės turi būti stiprinamos ir joms turi būti teikiama finansinė parama.

7. Statybos produktų reglamentas (SPR)

7.1. Kartu su pasiūlymu dėl Tvarių gaminių ekologinio projektavimo reglamento, SPR peržiūra suteikia galimybę produktų tvarumą suderinti su tokio paties lygio užmojais įvairiuose statybos rinkos sektoriuose. Nors pasiūlyme dėl SPR pripažįstama perdirbtų medžiagų naudojimo svarba, priklausomybę nuo pirminių gamtos išteklių taip pat gali padėti sumažinti šalutinių produktų naudojimas, todėl į tai reikia atsižvelgti nustatant produktų veiksmingumo kriterijus.

7.2. EESRK mano, kad nustačius būtiniausius aplinkos tvarumo ir socialinius reikalavimus, kartu taikant ženklimą ir rinkos paskatas, būtų sukurtos vienodos sąlygos tvariems gaminiams ir užtikrintas tinkamas jų pripažinimas.

7.3. Žaliųjų viešųjų pirkimų kriterijai turėtų būti grindžiami SPR nustatytais veiksmingumo ribomis. EESRK mano, kad žalieji viešieji pirkimai atlieka labai svarbų vaidmenį spartinant žiedinės ekonomikos modelius, skatinant tvarumą ir kuriant ES tvarių gaminių rinką. EESRK yra įsitikinęs, kad suderinta ES statybos produktų standartizacija sukurs nuoseklią sistemą valstybėse narėse, kartu padidins skaidrumą patvarumo, pataisomumo, saugos ir panašiose srityse.

7.4. EESRK pabrėžia, kad šiuo metu statybos sektoriuje taikomi vertinimo metodai nėra visiškai suderinti ir ES teritorijoje gali lemti skirtingus rezultatus, taigi ir nepakankamą palyginamumą. Būtina gerinti statybos produktų aplinkosauginio veiksmingumo vertinimų nuoseklumą ir palyginamumą. Komitetas teigiamai vertina pokyčius, susijusius su Aplinkosauginio pėdsako metodika⁽⁸⁾, nes jie gali padėti pasiekti šiuos tikslus.

7.5. EESRK palankiai vertina Europos Komisijos ketinimą pateikti keletą pasiūlymų dėl teisėkūros procedūra priimamų aktų dėl gaminių taisymo galimybių gerinimo, gaminių gyvavimo ciklo pratęsimo, energijos vartojimo efektyvumo ženklavimo ir vartotojams prieinamų remonto paslaugų teikimo.

8. Pakuočių ir pakuočių atliekų direktyva

8.1. Svarbu užtikrinti, kad visas rinkai pateikiamas pakavimo medžiagas būtų galima perdirbti arba pakartotinai panaudoti. Projektuojant pakuotes taip, kad jas būtų galima perdirbti, reikėtų atsižvelgti ne tik į perdirbimo lygį, bet ir į tai, ar medžiagos gali būti perdirbamos neprarandant joms būdingų savybių, taip pat į pirminių žaliavų pakeitimo mastą. Tai padės užtikrinti kokybišką perdirbimą gyvavimo ciklo pabaigoje. Galimybė perdirbti pakavimo medžiagas turėtų būti svarstoma didesnės gamintojo atsakomybės sistemose, taikant ekologiniu požiūriu diferencijuojamus mokesčius.

⁽⁸⁾ 2021 m. gruodžio 15 d. Komisijos rekomendacija (ES) 2021/2279 dėl aplinkosauginio pėdsako metodų naudojimo produktų ir organizacijų gyvavimo ciklo aplinkosauginiam veiksmingumui matuoti ir apie jį informuoti (OL L 471, 2021 12 30, p. 1).

8.2. Nors perdirbtųjų medžiagų dalis turi atlikti tam tikrą vaidmenį skatinant perdirbtųjų medžiagų paklausą, plieninių pakuočių atveju jau puikiai veikia antrinių medžiagų rinka, kurioje plieninių pakuočių perdirbimo rodiklis jau viršija 84 %. Todėl įpareigojimas padidinti perdirbtųjų medžiagų dalį gali faktiškai padidinti išmetamą ŠESD kiekį, jei metalo laužas būtų vežamas dideliais atstumais ir nukreipiamas iš kitų sukėliklių.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Struktūrinių trūkumų šalinimas ir strateginio savarankiškumo stiprinimas puslaidininkų ekosistemoje“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2023/C 140/02)

Pranešėjas **Anastasis YIAPANIS**Bendrapranešėjis **Guido NELISSEN**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 1 20
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Pramonės permainų konsultacinė komisija (CCMI)
Priimta skyriuje	2022 12 9
Priėmimas plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	179 / 0 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK ragina užtikrinti didesnę skaidrumą ir strategišką lustų tiekimo grandinių stebėseną ir valdymą, geriau prognozuoti lustų prieinamumą ir užmegzti glaudesnę partnerystę koordinuojant veiksmus su valdžios institucijomis Europos lygmeniu.

1.2. Komitetas mano, kad Europos puslaidininkų strategija turėtų skatinti visus puslaidininkų vertės grandinės etapus, ypatingą dėmesį skiriant lustų projektavimui ir gamybai bei baigiamojo apdorojimo gamybai. Lustų akto įgyvendinimas turi būti atidžiai vertinamas ir stebimas taikant aiškius rodiklius (PVR), nustatytus kartu su pramonės suinteresuotaisiais subjektais ir Europos puslaidininkų taryba (EPT).

1.3. EESRK yra ypač susirūpinęs dėl dabartinės ES priklausomybės nuo baigiamojo apdorojimo gamybos, ypač kai tai susiję su Kinija. Tarptautinis Vyriausybės, puslaidininkų klasterių ir MTP institucijų bendradarbiavimas yra nepaprastai svarbus siekiant išspręsti dabartinio trūkumo problemą, užtikrinti vienodas sąlygas ir atliepti visos visuomenės poreikius.

1.4. Komitetas palankiai vertina 43 mlrd. EUR sumą, apie kurią paskelbta ES lustų akte, ir tai, kad ateityje bus sukurtas Lustų fondas, ir prašo visapusiškai pasinaudoti Europos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planais.

1.5. Vis dėlto Komitetas pažymi, kad Europos Komisija per mažai dėmesio skyrė žaliavų svarbai, gamybos procesų žiediškiškumui ir esamai priklausomybei nuo trečiųjų šalių, ir ragina daugiau dėmesio skirti pagrindinių puslaidininkų gamyboje naudojamų žaliavų prieinamumui užtikrinti.

1.6. EESRK ragina atidžiai peržiūrėti esamus laisvosios prekybos susitarimus ir tarptautines partnerystes, aiškiai siekiant užtikrinti atvirą strateginį savarankiškumą ir didinti Europos atsparumą.

1.7. Investicijos turėtų būti nukreiptos į sritis, kuriose Europos priklausomybė nuo užsienio technologijų tiekėjų yra labai didelė. Siekiant sumažinti riziką ir pagreitinti investicijų grąžą, būtina ES ir valstybių narių lygmeniu teikti viešąją paramą (vengiant perteklinio subsidijavimo) investicijoms į proteržio technologijas, virtualias projektavimo platformas, pažangiausių lustų projektavimo pajėgumus ir pirmuosius tokio pobūdžio įrenginius (daugiausia dėmesio skiriant pažangiausiems lustams).

1.8. Komitetas norėtų, kad ES lėšos valstybėms narėms ir regionams, taip pat didelėms įmonėms, startuoliams ir MVĮ būtų paskirstomos ekonomiškai efektyviai, tačiau subalansuotai. EESRK taip pat ragina parengti patikimą veiksmų planą užsienio investicijoms iš pirmaujančių tarptautinių puslaidininkių įmonių pritraukti.

1.9. Komitetas mano, kad vykdant bet kokią įgūdžių politiką turėtų būti atsizvelgiama į spartesnio inovacijų diegimo poveikį darbo vietų kūrimo ir darbo vietų naikinimo tempui, kartu įtraukiant puslaidininkių ekosistemos socialinius partnerius, akademinę bendruomenę ir atitinkamus mokslinių tyrimų centrus. Reikia dėti daug pastangų siekiant kelti darbo jėgos kvalifikaciją ir ją perkvalifikuoti, o mokymosi visą gyvenimą ir profesinio rengimo ir mokymo programos turi padėti ES darbo rinkai įgyti esminių konkrečių įgūdžių, ypač gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srities darbuotojams.

1.10. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad daugelis ES mokslinių tyrimų ir technologijų organizacijų sukurtų inovacijų diegiamos kitose pasaulio dalyse, ir mano, kad galutinių vartotojų sektoriai turi būti priartinti prie Europos puslaidininkių mokslinių tyrimų bazės.

1.11. Komitetas ragina labiau remti skaitmeninių technologijų klasterius ir geriau išnaudoti aukštųjų technologijų MVĮ inovacijų potencialą. Be to, EESRK ragina priimti nuoseklius teisės aktus dėl mokesčių paskatų, kuriomis būtų skatinamos investicijos į MTP, ypatingą dėmesį skiriant MTP lustų projektavimo srityje.

1.12. Komitetas ragina toliau diegti inovacijas ir apsaugoti nuo kibernetinių išpuolių bei geriau pasirengti tolesnėms inovatyvioms kibernetinio saugumo grėsmėms.

2. ES puslaidininkių strategijos iššūkiai

2.1. Dėl skaitmeninės revoliucijos ir nuolatinės proveržio technologijų paieškos labai padidėjo puslaidininkių paklausa. COVID-19 pandemijos ir atsigavimo po pandemijos laikotarpiui būdingas tiekimo grandinėje plačiai paplitęs trūkumas, kuris kartu su išaugusiomis energijos kainomis ir svarbiausių žaliavų tiekimo sunkumais stabdo ekonomikos atsigavimą ir mažina gamybos apimtis ES.

2.2. Europos mikroelektronikos pramonė (455 000 tiesioginių darbo vietų) pirmąją pasaulyje specialių procesorių, skirtų įterptosioms sistemoms, jutikliams, radijo dažnių lustams, galios elektronikai, silicio plokštelėms, cheminėms medžiagoms, ir pažangios lustų gamybos įrangos gamybos srityje. ES taip pat turi stiprią mokslinių tyrimų bazę dėl savo mokslinių tyrimų centrų ir plataus užmojo mokslinių tyrimų ir technologinės plėtros iniciatyvų.

2.3. Prognozuojama, kad iki 2030 m. puslaidininkių paklausa automobilių pramonėje išaugs 300 %, o pramonės elektronikos sektoriaus lustų poreikis iki 2030 m. – padvigubės, nes tai paskatins kai kurios svarbios tendencijos, pavyzdžiui, aukščiausios klasės „Pramonės 4.0“ gamybos technologijos. Ryšių sektoriui tenka 15 % ES lustų paklausos, o svarbiausi 5G ryšio įrangos lustų komponentai daugiausia projektuojami ir gaminami už ES ribų. Sveikatos priežiūros, energetikos, aviacijos ir kosmoso, gynybos, žaidimų ir kt. pramonės sektoriai vystosi technologiškai, todėl jų gamybos procesams ir gaminiam vis labiau reikalingi brandūs ir pažangūs lustai. Lustai taip pat yra labai svarbūs kuriant besiformuojančio pramoninio DI ir daiktų interneto taikomas programas – ši rinka kasmet auga 50 %. Šiose stipriose galutinėse ir besiformuojančiose rinkose sukūrus lustų strategiją, įsisuks sėkmingas ciklas: pagrindiniai ES gamybos pramonės sektoriai taps konkurencingesni, o Sąjungoje bus sustiprinti puslaidininkių pajėgumai.

2.4. Kita vertus, ES pramonei mažiau atstovaujama keliose svarbiose galutinėse puslaidininkių rinkose, pavyzdžiui, debesijos ir duomenų saugojimo, asmeninių kompiuterių, belaidžio ryšio (išmaniųjų telefonų) ir vartotojų prietaisų (žaidimų) rinkose. Be to, ES teritorijoje yra tik 50 puslaidininkių gamyklų, todėl gamybos bazė yra gana menka, o ES negali gaminti lustų, kurių komponentų dydis mažesnis nei 22 nm, be to, ES pozicija projektavimo ir projektavimo automatizavimo priemonių srityje yra silpna. Todėl 2021 m. ES prekybos puslaidininkiais deficitas siekė 19,5 mlrd. EUR (51 mlrd. EUR importo, palyginti su 31,5 mlrd. EUR eksportu) ⁽¹⁾.

⁽¹⁾ Europos tarnybų darbinis dokumentas „Europos lustų aktas“.

2.5. Kadangi lustų paklausa ir naudojimas ateityje tik didės, EESRK ragina parengti plataus užmojo programas, kuriomis panaudojant energijos vartojimo efektyvumo, atsinaujinančiosios energijos ir proteržio technologijas būtų mažinamas sektoriaus išmetamas šiltnamio efektą sukeliančių dujų kiekis.

3. Konkurencingumas ir strateginis savarankiškumas

3.1. Daugybė puslaidininkių sektoriui kylančių pavojų (struktūrinis trūkumas, tiekimo grandinės rizika, monopolinė galia pagrindinėse vertės grandinės dalyse, geopolitinė rizika) ir jų poveikis daugeliui pramonės sektorių privertė atkreipti dėmesį į būtinybę stiprinti Europos technologinį savarankiškumą šioje srityje.

3.2. Puslaidininkių tiekimo sutrikimai daro labai neigiamą poveikį Europos ekonomikai ir visuomenei. Dėl puslaidininkių tiekimo grandinės sudėtingumo sunku nustatyti ir įvertinti su sutrikimais susijusią riziką ir imtis tinkamų jos mažinimo priemonių. EESRK mano, kad lustų vertės grandinę galima sustiprinti didinant skaidrumą ir matomumą, užtikrinant strategiškesnę tiekimo grandinės stebėseną ir valdymą, geriau prognozuojant lustų prieinamumą ir užmezgant glaudesnę partnerystę visais tiekimo grandinės lygmenimis, koordinuojant veiksmus su valdžios institucijomis Europos lygmeniu.

3.3. EESRK mano, kad siekiant spręsti ilgalaikes tiekimo problemas ir konkuruoti pasauliniu mastu kuriant ir gaminant vis sudėtingesnius pažangiuosius puslaidininkių komponentus, Europos puslaidininkių strategija turėtų skatinti visus puslaidininkių vertės grandinės etapus, įskaitant puslaidininkių mokslinius tyrimus, projektavimą, lustų gamybą, surinkimą, bandymus ir integravimą į korpusą.

3.4. EESRK konkrečiai mano, kad ES turi investuoti į sritis, kuriose Europos priklausomybė nuo užsienio technologijų tiekėjų yra labai didelė, pavyzdžiui, projektavimo ir elektroninių įtaisų projektavimo automatizavimą, gamybos pajėgumus ir pažangų integravimą į korpusą.

3.5. Kadangi puslaidininkiai akivaizdžiai tapo strategine technologijų sritimi, o ES trūksta gamybos pajėgumų tiek ne pačių pažangiausių, tiek pažangiausių lustų gamybai, ES turi remti investicijas į lustų gamybą, nes tai labai svarbu siekiant didinti gamybos atsparumą pagrindiniuose sektoriuose. Iš tiesų, ir taip didelė brandžių lustų (12–40 nm technologija) paklausa Europos pramonės sektoriuose vis dar auga. Be to, prognozuojama, kad dėl perėjimo prie tinklo paribio ir kvantinės kompiuterijos, daiktų interneto, automatizuoto vairavimo ir dirbtinio intelekto pažangiausių lustų (mažesnių nei 10 nm mazgų) paklausa didės daug sparčiau. Šios technologijos lemia radikalius pokyčius daugelyje pramonės sektorių – inžinerijos, automobilių, elektronikos, sveikatos, gynybos ir atsinaujinančiosios energijos išteklių. Šie pramonės sektoriai neabejotinai gali sukurti Europos rinką, kad ilgainiui būtų remiama Europos pažangiausių mazgų gamyba.

3.6. Tačiau Komitetas mano, kad, siekiant nustatyti investicijų prioritetus, visų pirma reikėtų investuoti į pažangiausių lustų projektavimo pajėgumus, atsižvelgiant į tai, kad Europoje trūksta pažangių loginių puslaidininkių lustų projektavimo pajėgumų.

3.7. Ypatingas dėmesys taip pat turi būti skiriamas baigiamojo apdorojimo gamybai (įskaitant surinkimą, bandymus ir integravimą į korpusą), kuri yra imli darbui ir kurią būtų galima strategiškai sutelkti Pietryčių Europoje, kur darbo sąnaudos yra konkurencingesnės. EESRK nerimauja dėl įvairių pavojų, kylančių ES dėl jos dabartinės priklausomybės nuo baigiamojo apdorojimo gamybos, ypač kai tai susiję su Kinija.

3.8. Labai svarbu užtikrinti prieigą prie pagrindinių puslaidininkių gamyboje naudojamų žaliavų, pavyzdžiui, didelio grynumo cheminių medžiagų (germanio, boro, indžio), specialiųjų dujų (neono, helio, argono), silicio pakaitalų (pvz., silicio karbido) siekiant geriau valdyti galią). Šių medžiagų paklausa tik didės, nes dėl vis didesnio lustų sudėtingumo auga jų paklausa.

3.9. Komitetas pažymi, kad Europos Komisija per mažai dėmesio skyrė žaliavų svarbai, gamybos procesų žiedišcumui ir esamai priklausomybei nuo trečiųjų šalių. EESRK nurodė, kad „Komisija, valstybės narės ir pramonės atstovai turėtų kartu aptarti, kaip įvairinti tiekimo šaltinius ir ypač klausimą, kaip kuriant pramoninę žiedinę ekonomiką geriau perdirbti svarbiausias mikroelektronikos žaliavas“⁽²⁾.

3.10. Komitetas mano, kad reikia atidžiai vertinti ir stebėti, kaip įgyvendinamas Lustų aktas, ir ragina nustatyti aiškius PVRK pažangai įvertinti. Šie rodikliai turi būti nustatyti kartu su pramonės suinteresuotaisiais subjektais ir EPT.

4. ES suinteresuotųjų subjektų dalyvavimas, tarptautinis bendradarbiavimas ir strateginė partnerystė

4.1. Komitetas mano, kad Europos procesorių ir puslaidininkių technologijų aljansui, kurį Komisija įsteigė 2021 m. liepos mėn., tenka labai svarbus vaidmuo nustatant esamas gamybos proceso ir technologijų diegimo spragas ES. Be to, aljanse turėtų būti išsamiai aptartas ES atsparumo didinimo ir tiekimo grandinių saugumo užtikrinimo klausimas, įtraukiant puslaidininkių ekosistemos socialinius partnerius, akademinę bendruomenę ir atitinkamus mokslinių tyrimų centrus.

4.2. EESRK mano, kad tarptautinis Vyriausybės, puslaidininkių klasterių ir MTP institucijų bendradarbiavimas yra nepaprastai svarbus siekiant išspręsti dabartinių trūkumų problemą ir užtikrinti tarpusavio pasitikėjimą, kad būtų sudarytos vienodos sąlygos. Be to, stiprinant Europos puslaidininkių ekosistemą, pasaulinėse vertės grandinėse atsirastų abipusė priklausomybė, o tai savo ruožtu sukurs svertus tarptautinėse derybose ir padidins bendrą viso sektoriaus atsparumą. Vis dėlto EESRK jau yra išreiškęs aiškią poziciją, kad „reikia vengti lenktyniavimo dėl subsidijų, o lėšos turi būti naudojamos efektyviai, nesukuriant perteklinių pajėgumų ir rinkos iškraipymų“⁽³⁾.

4.3. EESRK ragina atidžiai peržiūrėti esamus laisvosios prekybos susitarimus ir tarptautines pramonės partnerystes, kad būtų pasiektas atviras strateginis savarankiškumas ir padidintas Europos atsparumas vis sudėtingesnėmis geopolitinėmis aplinkybėmis. EPT turėtų aktyviau diskutuoti, o tai turėtų padidinti narių skaičių, nes būtų kviečiami pramonės suinteresuotieji subjektai ir ES atstovaujantys socialiniai partneriai, taip pat svarbiausių mokslinių tyrimų centrų atstovai.

4.4. Europos forumuose vykstančiose diskusijose dėmesys taip pat turėtų būti sutelktas į tai, kaip paspartinti leidimų naujiems įrenginiams išdavimo procesą, nes tai galėtų būti pagrindinė paskata derėtis dėl didelių užsienio investicijų⁽⁴⁾, dėl kurių nedelsiant atsirastų paklausa. Dar svarbiau yra tai, kad sumažinus administracinę našą ir įgyvendinus reguliavimo priemones visose valstybėse narėse sumažės susiskaidymas ir bus užtikrintas būsimų investicijų nuspėjamumas.

5. Finansavimas

5.1. EESRK palankiai vertina 43 mlrd. EUR sumą, apie kurią paskelbta Lustų akte, ir tai, kad ateityje bus sukurtas Lustų fondas, tačiau ragina išsamiai paaiškinti, kaip šios viešosios ir privačios lėšos bus telkiamos ir skirstomos. Be to, Komitetas pabrėžia, kad reikėtų visapusiškai pasinaudoti Europos ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo planais, kuriais siekiama 20 % jų biudžeto skirti valstybių narių skaitmeninei pertvarkai.

5.2. EESRK mano, kad būtina ES ir valstybių narių lygmeniu teikti viešąją paramą investicijoms į proveržio technologijas, virtualias projektavimo platformas ir pirmuosius tokio pobūdžio įrenginius (daug dėmesio skiriant pažangiausiems lustams), kad būtų sumažinta rizika ir pagreitinta investicijų į įrenginius, kuriuos reikia statyti nuo nulio, grąža.

(2) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma Europos puslaidininkių ekosistemos stiprinimo priemonių sistema (Lustų aktas) (COM(2022) 46 *final* – 2022/0032 (COD)) (OL C 365, 2022 9 23, p. 34).

(3) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Europos lustų aktas“ (COM(2022) 45 *final*) (OL C 365, 2022 9 23, p. 23).

(4) Pavyzdžiui, vykstančios derybos su „Intel“ (JAV), „Samsung“ (Pietų Korėja) ir TSMC (Taivanas).

5.3. Kadangi siūlomą EPT sudarys valstybių narių atstovai, EESRK nerimauja, kad būtent valstybės narės kovos tarpusavyje dėl didesnės lėšų dalies. Todėl Komitetas norėtų, kad ES lėšos valstybėms narėms ir regionams, taip pat didelėms įmonėms, startuoliams ir MVĮ būtų paskirstomos ekonomiškai efektyviai, tačiau subalansuotai, kad niekas nebūtų paliktas nuošalyje. Be to, kalbant apie Lustų bendrąją įmonę, EESRK jau yra nurodęs, kad turėtų būti parengti konkretūs kriterijai ir, kad šiuo atveju svarbūs turėtų būti socialinės politikos kriterijai, pavyzdžiui, atitinkamos bendrovės požiūris į socialinį dialogą ir kolektyvines derybas, prioritetinis bendradarbiavimas su Sąjungoje įsisteigusiais tiekėjais, taip pat investicijomis sukurtų papildomų ilgalaikių darbo vietų skaičius ir darbo sąlygos⁽⁵⁾.

5.4. Siūlomas Lustų fondas padidins paskolų ir rizikos kapitalo finansavimo galimybes ir palengvins tolesnį mažų inovatyvių puslaidininkių įmonių augimą. Tačiau norint padėti šioms įmonėms perbristi „gilius vandenis“, pradant demonstravimu ir baigiant pateikimu rinkai, reikalinga visavertė Europos rizikos kapitalo rinka. EESRK ragina parengti praktines gaires, ypač startuoliams ir MVĮ, apie galimybes gauti tokį finansavimą.

5.5. Galiausiai Komitetas norėtų, kad būtų parengtas patikimas veiksmų planas užsienio investicijoms, ypač iš pirmaujančių tarptautinių puslaidininkių įmonių, pritraukti, kad į ES teritoriją būtų pritraukta tiek kapitalo, tiek praktinės patirties.

6. Įgūdžiai

6.1. Skaitmeniniai įgūdžiai tapo pagrindiniu skaitmeninės pramonės revoliucijos nematerialiuoju turtu, o kvalifikuotos darbo jėgos prieinamumas tapo svarbiu investicinių sprendimų elementu, tuo tarpu įgūdžių trūkumas labai stabdo skaitmeninių pajėgumų diegimą. Skaitmeninis švietimas ir visuomenės informuotumo apie skaitmeninių taikomųjų programų poveikį visuomenei didinimas (tiek nauda, tiek rizika, susijusi su valdžios sutelkimu arba pagarba asmeniniam gyvenimui) yra itin svarbios priemonės vartotojams ir pilietinei visuomenei atsakingai prisidėti prie būsimų lustų ekosistemos pokyčių ir pritraukti jaunąją kartą. EESRK taip pat ragina ypatingą dėmesį skirti būtinybei apsaugoti lustus gaminančių darbuotojų, kurie patiria pavojingų medžiagų poveikį, sveikatą.

6.2. Šiuo metu laisvų inžinierių, projektavimo specialistų ir technikų darbo vietų skaičius auga grėsminga sparta. EESRK palankiai vertina neseniai sukurtą Skaitmeninės ekosistemos įgūdžių partnerystę. Kaip Europos įgūdžių darbotvarkės dalis, ji turėtų padėti pasiekti Skaitmeninio dešimtmečio programos tikslus (iki 2030 m. suteikti pagrindinius skaitmeninius įgūdžius 80 % žmonių, sumažinti lyčių nelygybę ir turėti 20 mln. IRT specialistų), ES įgūdžių darbotvarkės ir Europos socialinių teisių ramsčio tikslus (60 % suaugusiųjų, lankančių mokymo kursus).

6.3. Vykdam bet kokią įgūdžių politiką turėtų būti atsižvelgiama į spartesnio inovacijų diegimo poveikį darbo vietų kūrimo ir darbo vietų naikinimo tempui, įskaitant darbo rinkos pertvarką, kurią lemia dirbtinio intelekto technologijų plėtra. Žemos ir vidutinės kvalifikacijos darbuotojų darbo vietoms gresia išnykimo pavojus (jas pakeis skaitmeninės priemonės ir automatizavimas), o pažangių skaitmeninių įgūdžių paklausa tik augs. EESRK mano, kad šioms problemoms spręsti prireiks daug pastangų – reikės kelti darbo jėgos kvalifikaciją ir ją perkvalifikuoti, visų pirma darbuotojus, kurių technologiniai įgūdžiai sensta. Be to, mokymosi visą gyvenimą ir profesinio rengimo ir mokymo programos turi padėti ES darbo rinkai specializuotis įgyjant svarbiausių konkrečių įgūdžių. Todėl bus labai svarbu suteikti besimokantiesiems galimybę naudotis pažangiausia projektavimo ir gamybos įranga ir įgyti mokymo realiomis sąlygomis patirties.

6.4. Komitetas taip pat mano, kad ES reikia nuoseklios teisės aktų sistemos, kad būtų galima pritraukti užsienio darbo jėgą, besispecializuojančią puslaidininkių srityje. EESRK palankiai vertina Komisijos komunikatą dėl įgūdžių ir talentų pritraukimo į ES⁽⁶⁾ ir mano, kad tai turi būti papildyta kvalifikacijos kėlimo ir perkvalifikavimo programomis, skirtomis ir gamtos mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos srities darbuotojams.

⁽⁵⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma Europos puslaidininkių ekosistemos stiprinimo priemonių sistema (Lustų aktas) (COM(2022) 46 *final* – 2022/0032 (COD)) (OL C 365, 2022 9 23, p. 34).

⁽⁶⁾ Komisijos komunikatas „Įgūdžių ir talentų pritraukimas į ES“ (COM(2022) 657 *final*).

6.5. Kita vertus, EESRK nerimauja, kad dėl įgūdžių trūkumo visame pasaulyje kils karas dėl talentų, dėl kurio prasidės vidinis (ES) arba tarptautinis protų nutekėjimas. Todėl EESRK laukia būsimo komunikato „Protų nutekėjimas. Iššūkių, kylančių dėl gyventojų skaičiaus mažėjimo, sušvelninimas“.

7. Moksliniai tyrimai, plėtra ir inovacijos

7.1. EESRK pabrėžia, kad, deja, daugelis ES mokslinių tyrimų ir technologijų organizacijų sukurtų inovacijų diegiamos kitose pasaulio dalyse ir dėl to ES gamybos bazė nestiprėjo. Todėl EESRK mano, kad ES mokslinių tyrimų ir technologijų organizacijos turi sutelkti visą pramoninę bazę ir turimą praktinę patirtį puslaidininkių srityje, atnaujinti ir kurti puslaidininkių bandomąsias linijas, tirti ir išnaudoti ateities galimybes pagrindinėse srityse, pavyzdžiui, tinklo paribio kompiuterijos, dirbtinio intelekto ir kibernetinio saugumo. Šiuo požiūriu bus labai svarbu gerokai priartinti galutinių vartotojų sektorius prie Europos mokslinių tyrimų bazės.

7.2. Komitetas ragina parengti ilgalaikes inovacijų veiksmų gaires skaitmeninei pertvarkai remti, nes jomis sudaromos sąlygos proaktyviai skatinti investicijas į MTP siekiant ilgalaikių strateginių tikslų ir šalinti puslaidininkių ekosistemos spragas. Be to, Komitetas ragina geriau išnaudoti aukštųjų technologijų MVĮ inovacijų potencialą; šios įmonės dažnai yra labai specializuotos, lanksčios ir veikia didelės vertės nišinėse rinkose.

7.3. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad reikia užtikrinti geresnę į lustus integruotos įmonių vertingos intelektinės nuosavybės apsaugą, ir palankiai vertina Lustų akte paskelbtas aiškias taisykles. Būsima EPT veikla turi apimti savalaikes konsultacijas su pramonės suinteresuotaisiais subjektais dėl veiksmingos ES intelektinės nuosavybės teisių apsaugos.

7.4. Komitetas mano, kad specialios investicijos turėtų būti skiriamos MTP lustų projektavimo srityje, nes čia sukuriama didžioji pridėtinės vertės dalis, be to, tai gali sustiprinti verslo argumentus dėl pažangesnių gamybos pajėgumų. Atsižvelgiant į tai, taip pat reikėtų atsižvelgti į sparčiai besivystančią bioekonomiką, kuri ateityje bus plačiai taikoma. Komisija turėtų išnagrinėti galimybes priimti nuoseklius teisės aktus, susijusius su mokesčių paskatomis, kuriomis skatinamos investicijos į MTP, ypač dėl būsimų konsorcių, kuriuos sudarys didelės įmonės, MVĮ, startuoliai ir mokslinių tyrimų institucijų atžalinių įmonės.

7.5. Kibernetinis saugumas tapo svarbia tema daugelyje pramonės sektorių, pavyzdžiui, automobilių, inžinerijos, ryšių, sveikatos priežiūros, aviacijos ir kosmoso bei gynybos. Komitetas ragina toliau diegti inovacijas ir apsisaugoti nuo kibernetinių išpuolių ir pasirengti tolesnėms inovatyvioms kibernetinio saugumo grėsmėms. Komitetas pritaria pasiūlymui dėl ES kibernetinio atsparumo akto, kuriuo bus nustatyti nauji kibernetinio saugumo reikalavimai ir užtikrintas geresnis gamintojų ir vartotojų supratimas apie kibernetines grėsmes. EESRK taip pat ragina toliau stiprinti Europos Sąjungos kibernetinio saugumo agentūros vaidmenį.

Bruselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „COVID-19. Pilietinės visuomenės vaidmuo atgaivinant Europos ir Viduržemio jūros regioną ir didinant jo atsparumą“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2023/C 140/03)

Pranešėjas **Angelo PAGLIARA**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2021 3 25
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnis 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Išorės santykiai
Priimta skyriuje	2022 12 20
Priėmimas plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	183 / 0 / 5

1. Įžanga

1.1. Pandemijos krizė skaudžiai palietė Europos ir Viduržemio jūros regioną, dar labiau paaštrindama esamas problemas ir sukurdama naujų papildomų uždavinių. Sukeltos socialinės ekonominės pasekmės gali padidinti nelygybę, ypač tose šalyse, kurių ekonomikos ir gamybos sistemos yra silpnos.

1.2. EESRK EUROMED tęstinio darbo komitetas nusprendė sutelkti dėmesį į pilietinės visuomenės vaidmenį atgaivinant Europos ir Viduržemio jūros regioną ir didinant jo atsparumą.

1.3. Rengiant pranešimą į darbą įsitraukė Europos ir Viduržemio jūros regiono pilietinės visuomenės organizacijos bei įvairių šalių ekonomikos ir socialinių reikalų tarybos. Ypač glaudus bendradarbiavimas buvo išplėtotas su Maroko ekonomikos, socialinių ir aplinkos reikalų taryba, kuri kartu organizavo EUROMED 2021 m. aukščiausiojo lygio susitikimą.

1.4. Dėl abiejų Viduržemio jūros pakrančių pilietinės visuomenės įsitraukimo šis informacinis pranešimas turi didelę pridėtinę vertę.

1.5. Šiuo informaciniu pranešimu papildomi ankstesni informaciniai pranešimai „Švietimas ir profesinis mokymas Europos ir Viduržemio jūros regione“, „Skaitmeninimas ir MVĮ Viduržemio jūros regiono valstybėse“ ir „Darnus vystymasis Viduržemio jūros regione“⁽¹⁾.

2. Išvados

2.1. Visa pilietinė visuomenė nedelsdama sureagavo į pandemiją, veikdama priešakinėje linijoje ir teikdama pagalbą bei paramą gyventojams. Europos ir Viduržemio jūros regione pilietinė visuomenė irgi atliko pagrindinį vaidmenį švelninant neigiamus COVID-19 padarinius.

2.2. Europos ir Viduržemio jūros regione pilietinės visuomenės organizacijos padėjo Vyriausybėms vykdyti veiklą teikdamos pagrindines ir sveikatos priežiūros paslaugas, dalijo asmens apsaugos priemones ir dalyvavo skleidžiant svarbiausią informaciją, visų pirma atokiausiose vietovėse. Jų veiksmai taip pat buvo ypač svarbūs švelninant pandemijos padarinius labiausiai pažeidžiamiems visuomenės sluoksniams, kaip antai moterims, jaunimui, imigrantams ir negalią turintiems asmenims.

(1) Be to, šis informacinis pranešimas papildoma senesniai priimtas EESRK nuomones nagrinėjama tema, visų pirma Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė (COM(2020) 408 *final* – 2020/0104 (COD)), Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatoma techninės paramos priemonė (COM(2020) 409 *final* – 2020/0103 (COD)) (OL C 364, 2020 10 28, p. 132); ECO/515 „Reglamentas dėl Atsako į koronaviruso grėsmę investicijų iniciatyvos“ (dar nepaskelbta Oficialiajame leidinyje); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Naujos daugiašalės matricos būtinybė pasibaigus COVID-19 pandemijai“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 364, 2020 10 28, p. 53).

2.3. Pilietinės visuomenės aktyvumas padėjo sustiprinti solidarumą Europos ir Viduržemio jūros regione; daugelis pietinės kaimynystės šalių pilietinės visuomenės organizacijų ėmėsi kurti piliečių solidarumo grupes, išbandyti naujoviškus metodus ir intensyviau vykdyti informavimo bei koordinavimo internete veiklą.

2.4. EESRK yra įsitikinęs, kad teisingas ir tolygus ekonomikos ir visuomenės atsigavimas galimas tik dalyvaujant socialiniams partneriams, pilietinės visuomenės organizacijoms, privačiam sektoriui ir, visų pirma, MVĮ. Gaivinant Viduržemio jūros regiono ekonomiką ir kuriant darnius bei atsparius socialinius ir ekonominius modelius reikės vadovautis tokiais principais kaip pagarba teisei valstybei, demokratiškos vertybės ir socialinių bei žmogaus teisių apsauga, pagrindinių TDO konvencijų įgyvendinimas ir bendras išsipareigojimas siekti darnaus vystymosi ir neutralaus poveikio klimatui tikslų.

2.5. EESRK palankiai vertina Naujosios Viduržemio jūros darbotvarkės priėmimą ir nurodo, kad būtina vykdamas visus paramos ekonomikos gaivinimui veiksmus vadovautis dvejopu tikslu užtikrinti regiono vystymąsi ir pagerinti jo gyventojų gyvenimo kokybę.

2.6. Šiuo metu Europos ir Viduržemio jūros regione tenka spręsti įvairias socialines, politines, aplinkos, geopolitines ir imigracijos problemas, kurios labai aktualios ne tik Europai, bet ir visam pasauliui. EESRK mano, kad šioje teritorijoje kylančius vis sudėtingesnius daugiaplanius uždavinius galima spręsti tik naujai ir veiksmingai užtikrinant Europos Sąjungos remiamą daugiašališkumą.

2.7. Viduržemio jūros regionas patiria ir klimato kaitos padarinius: čia vyksta dykumėjimo procesas, trūksta vandens, kyla oro temperatūra. Vykstant krizei išaiškėjo būtinybė stiprinti bendrą atsparumą ir spręsti naujus bendradarbiavimo uždavinius aplinkos apsaugos bei skaitmeninimo srityje. EESRK mano, kad naudinga, be kita ko, turint omenyje didėjančių pilietinės visuomenės informuotumą ir užtikrinant aktyvesnę socialinių partnerių dalyvavimą, plėtoti ir stiprinti tokias iniciatyvas kaip „WestMED“, siekiant padėti įgyvendinti klimato ir aplinkos sričių tikslus taikant į darbo vietų kūrimą ir ekosistemos bei įvairovės apsaugą nukreiptus mėlynosios ekonomikos modelius.

2.8. Praėjus dešimtmečiui po Arabų pavasario, Europos Sąjunga atnaujino savo bendradarbiavimo su kaimyninėmis Viduržemio jūros regiono šalimis strategiją. Tokiomis aplinkybėmis EESRK mano, kad Naujoji Viduržemio jūros regiono darbotvarkė yra svarbiausia priemonė siekiant regiono socialinio ir ekonominio atsigavimo po COVID-19 krizės. Naujas partnerystės išsipareigojimas turi būti glaudžiai susijęs ne tik su ekonominių ir socialinių problemų, bet ir aplinkos, demografijos ir imigracijos uždavinių sprendimu visapusiškai atsižvelgiant į Sąjungos pažangą ir pamatines vertybes. Paaikškėjo, kad daugelyje regiono teritorijų sveikatos priežiūros įstaigų padėtis yra trapi, o pandemijos krizė yra svarbus išbandymas, galintis daryti įtaką ir politiniam stabilumui.

2.9. Viduržemio jūros regiono ekonomikos gaivinimo ir atkūrimo programose reikės ypač daug dėmesio skirti sparčiam turizmo sektoriaus, ypač mažųjų ir vidutinių įmonių, kuriose dirba daugiau nei pusė ES darbuotojų, atsigavimui. Užsitęsiosios krizės pasekmės, turint omenyje ir struktūrinę, ypač jaunimo ir moterų, nedarbą, padarys didelį neigiamą poveikį visuomenei.

2.10. Darbo jėgos žmogiškojo kapitalo vystymasis yra ypač svarbus tvariam ES Viduržemio jūros regiono partnerių vystymuisi. Turėtų būti skatinamas darbuotojų mokymas, visų pirma turizmo sektoriuje. Be to, EESRK pažymi, kad „protų nutekėjimo“ iš pietinių šalių partnerių į labai išsivysčiusias industrializuotas šalis problema yra didelė kliūtis, ypač jų ekonomikos skaitmeninei transformacijai. Todėl Europos Sąjungos valstybės narės turėtų sudaryti palankesnes sąlygas išduoti trumpalaikius ir vidutinės trukmės leidimus dirbti tiek savarankiškai dirbantiems asmenims, tiek samdomiems darbuotojams, ypač IT sektoriuje. Be to, Komisija turėtų remti skaitmeninių projektų įgyvendinimą šalyse partnerėse, kad pirmiausia informatikai rastų gerų užimtumo galimybių savo šalyse.

2.11. Siekdama stiprinti dialogą su kaimyninėmis Viduržemio jūros regiono šalimis, ES panaudos esamas bendradarbiavimo priemones ir programas. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas rekomenduoja kuo plačiau įtraukti pilietinės visuomenės organizacijas rengiant visų lygmenų įtraukų socialinį ir pilietinį dialogą, kurio metu būtų atsižvelgiama į įvairių jo dalyvių vaidmenų ypatumus ir būtų geriau panaudojamas jų indėlis kuriant ir įgyvendinant politiką bei priemones, reikalingas siekiant suvaldyti dabartinių pokyčių ir krizės poveikį, pradedant nuo klimato kaitos padarinių.

2.12. Remiantis vertinimais, daugelyje Pietų kaimynystės šalių sumažės BVP vienam gyventojui ir teks spręsti didelius uždavinius siekiant pašalinti augančią socialinę, ekonominę ir skurdo riziką. Dėl šios priežasties reikia kurti ekonomikos ir finansų gaivinimo planus, kuriuose būtų numatytos kovos su problemomis, dėl kurių didėja socialinis nesaugumas, priemonės.

2.13. Daugelio kaimyninių Viduržemio jūros regiono šalių ekonomikos gaivinimas yra glaudžiai susijęs su tinkamos vakcinavimo kampanijos veiksmingumu, todėl EESRK rekomenduoja ES institucijoms stiprinti priemonę COVAX ir skirti kuo didžiausią pagalbą logistikos ir tiekimo srityse, be kita ko, pagal dvišalius susitarimus. EESRK pabrėžia, kad ypač svarbu remti pietines Viduržemio jūros regiono šalis partneres joms kuriant savarankiškos vakcinų ir medicinos reikmenų gamybos priemones savo šalyse. Todėl pakartoja savo raginimą rimtai apsvarstyti galimybę panaikinti vakcinų ir medicinos reikmenų patentus siekiant kovoti su pandemijomis.

2.14. EESRK mano, kad aktyvus pilietinės visuomenės ištraukimas gaivinant ekonomiką po COVID-19 krizės padės įgyvendinti tokius tikslus kaip gyventojų gyvenimo kokybės gerinimas ir naujo darnaus vystymosi modelio plėtra. Todėl jis ragina ES institucijas, vykdamas partnerystę su kaimyninėmis Viduržemio jūros regiono šalimis, dar aktyviau įgyvendinti visas pilietinės visuomenės organizacijų įtraukimo priemones.

2.15. Pilietinės visuomenės organizacijos užėmė priešakines pozicijas padėdamos sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos įstaigoms reaguoti į pandemiją, o aktyvi jų veikla padėjo sušvelninti pandemijos pasekmes gyventojams sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityse. Vis dėlto, kaip nurodė EESRK, jų gebėjimas patenkinti visuomenės poreikius priklauso nuo aplinkybės, kad išteklių dažnai būna riboti ir kintami. EESRK yra įsitikinęs, kad būtina stiprinti paramos pilietinės visuomenės organizacijoms mechanizmus, taip pat siekiant labiau apsaugoti dėl pandemijos labiausiai nukentėjusius asmenis, kaip antai jaunimą, moteris, migrantus ir negalią turinčius asmenis.

2.16. EESRK prašo, kad ES institucijos vykdytų papildomus veiksmus remdamos taiką, demokratiją ir pagarbą žmogaus teisėms kaimyninių Viduržemio jūros regiono šalių teritorijose, kuriose vyksta konfliktai. Konfliktų apimtų teritorijų gyventojų padėtis dėl pandemijos dar labiau pablogėjo, todėl reikalingos aktyvios iniciatyvos siekiant įgyvendinti visapusišką taikos įgyvendinimo planą.

2.17. Atsižvelgiant į tikėtinus sunkumus atsigaunant po pandemijos krizės, dar svarbesnės tampa šiuo metu vykstančios derybos dėl ES prekybos sutarčių su Maroku ir Tunesu ir būsimos derybos su Jordanija. ES turėtų labiau atsižvelgti į esamą asimetriją ir adekvačiai vertinti savo prekybos partnerius Viduržemio jūros regione. EESRK prašo aktyviau įtraukti pilietinės visuomenės organizacijas ir socialinius partnerius į derybų procesą bei oficialiai įtvirtinti jį Sutartyse, kad šios organizacijos galėtų įnešti teigiamą indėlį į šalių partnerių prekybos ryšius, visų pirma siekiant užtikrinti būsimų prekybos sutarčių privalomųjų tvarumo skyrių įgyvendinimą.

2.18. Be to, EESRK siūlo, užtikrinant oficialų struktūrinį dalyvavimą, pilietinės visuomenės organizacijoms ir socialiniams partneriams suteikti atsakomybę ne tik už tvarumo skyrius, bet ir už visą prekybos ir investicijų susitarimų taikymo sritį.

2.19. EESRK pakartoja savo nuomonę, kad dalį pagalbos prekybai lėšų ES turėtų skirti pilietinės visuomenės organizacijų dalyvavimui ir gebėjimų stiprinimui tvartos prekybos ir investicijų srityje.

2.20. EESRK jau yra rekomendavęs gerinti skaitmeninius igūdžius abiejose Viduržemio jūros pakrantėse. Po to, kai buvo priimta Naujoji Viduržemio jūros regiono darbotvarkė ir laukiant atkūrimo po pandemijos, EESRK primena, kad būtina daugiau investuoti į skaitmeninę infrastruktūrą bei paramą MVĮ skaitmeninei pertvarkai, taip pat įtraukiant socialinius partnerius ir pripažįstant potencialias galimybes, atsirandančias sudarant kolektyvines sutartis ir palaikant įvairių lygmenų socialinį dialogą.

3. Bendrosios pastabos

3.1. Pandemijos krizė paaštrino didžiausias Viduržemio jūros regiono kaimynystės problemas; praėjus 25-eriems metams po Barselonos deklaracijos ir 10-čiai metų po Arabų pavasario Viduržemio jūros regione vis dar tenka spręsti nepaprastai svarbius uždavinius. Europos Sąjunga ir partneriai Viduržemio jūros regione neseniai nusprendė atgaivinti ir sustiprinti Naująją Viduržemio jūros regiono darbotvarkę grindžiamą bendradarbiavimą.

3.2. Naujoji darbotvarkė remiasi įsitikinimu, kad tikrai dirbant kartu ir vadovaujantis partnerystės dvasia galima sėkmingai spręsti būsimus strateginius uždavinius taip, kad tai būtų naudinga abiem pusėms. Darbotvarkėje numatyta parengti specialų ekonominių investicijų planą, kuriuo remiantis turėtų būti skatinamas kaimyninių Viduržemio jūros regiono šalių socialinės ir ekonominės padėties gerinimas 2021–2027 m. Kaip nurodė vyriausiasis įgaliotinis Josepas Borrellis, bendras tikslas – sukurti taikią, saugią, demokratiškesnę, draugiškesnę aplinkai, klestinčią ir įtraukią Viduržemio jūros regiono kaimynystę.

3.3. Tyrime „Bridging the Sea“⁽²⁾, kurį neseniai paskelbė *Med Dialogue for Rights and Equality*, nurodyta, kad beveik 63 % kaimyninėse Viduržemio jūros regiono šalyse dirbančių pilietinės visuomenės organizacijų sprendžia tokius uždavinius kaip demokratijos ir teisių įtvirtinimas, o daugiau nei 53 % jų, be kita ko, kovoja su socialine ir ekonomine nelygybe. Atrodo, kad vis svarbesnis tampa jų informuotumas ir dėmesys ekologijos bei aplinkos problemoms. Šie duomenys patvirtina, kad yra sukurti tvirti pagrindai ir kad būtina didinti paramą pilietinei visuomenei siekiant geriau spręsti ateities uždavinius.

3.4. Per pastaruosius du dešimtmečius kaimyninių Viduržemio jūros regiono šalių pilietinė visuomenė tapo labiau matoma. Dėl jos aktyvumo pavyko sušvelninti pandemijos pasekmes gyventojams sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityse, bet kartu paaikškėjo, jog būtina imtis veiksmų siekiant sustiprinti pilietinės visuomenės pajėgumus ir gebėjimus, kad jos veikla būtų sėkmingesnė.

3.5. Viduržemio jūros regionas, kaip ir likusi pasaulio dalis, po COVID-19 pandemijos išgyveno stiprų ekonominį ir socialinį šoką. Pasekmes sveikatos priežiūros ir socialinės apsaugos srityse dar labiau sustiprino tai, kad, visų pirma silpniausiose šalyse, nėra tinkamos viešosios sveikatos priežiūros infrastruktūros. Pandemijos krizė sutapo su krizėmis įvairiose šalyse, kilusiomis dėl įvairių veiksnių, kaip antai silpnos ekonominės ir socialinės padėties, aukšto nedarbo lygio ir konfliktų tam tikrose teritorijose, pavyzdžiui, Libijoje ir Sirijoje, padarinių.

3.6. Viduržemio jūros regiono valstybių Vyriausybės iš esmės skirtingai, bet nedelsdamos reagavo į pandemijos plitimą, taikydamos paramos darbuotojams ir įmonėms priemones, taip pat bendradarbiaudamos su socialiniais partneriais ir pilietinės visuomenės organizacijomis, nors jos dažnu atveju ištraukė nepakankamai, o kai kuriais atvejais apskritai liko nuošalyje. Siekdamas suvaldyti pandemijos padarinius, beveik visos Viduržemio jūros regiono valstybės, pavyzdžiui, Marokas, Egiptas, Jordanija ir Libanas, taikė izoliavimo, komendanto valandos ir judėjimo suvaržymo priemones.

3.7. Po pandemijos krizės daugelis Vyriausybių pradėjo įgyvendinti skatinamąją politiką siekdamos kovoti su ekonomikos krize ir paremti konkrečius sektorius, skatindamos gamybą, taikydamos mokesťines ir ekonomines lengvatas ir investicijų pritraukimo priemones.

3.8. Pandemija sukėlė neigiamų ekonominių padarinių visame Viduržemio jūros regione ne tik dėl tokių veiksnių kaip vidinės ir išorinės paklausos sumažėjimas ir vartojimo kritimas, bet ir dėl finansinės padėties blogėjimo ir valstybių skolų didėjimo. Nuo pandemijos krizės pradžios šio regiono valstybių Vyriausybės skyrė papildomų lėšų sveikatos priežiūros sistemai ir ekonomikai, siekdamos paremti tam tikrus sektorius. Dėl šios priežasties beveik visų Viduržemio jūros regiono šalių biudžeto deficitas gerokai išaugo.

3.9. Varžomosios priemonės stipriai paveikė transporto sektorių, kuriame buvo uždraustas ir sumažintas tarpvalstybinis judėjimas, todėl vienu labiausiai dėl pandemijos krizės nukentėjusių sektorių tapo turizmas. Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) vertinimu šis sektorius susitraukė 45–70 %, o tarptautinio turizmo mastas sumažėjo 60–80 %⁽³⁾. Turizmas yra vienas svarbiausių Viduržemio jūros regiono šalių ekonomikos sektorių, o Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos (UNCTAD) duomenimis, Egiptas ir Marokas yra vienos labiausiai dėl krizės nukentėjusių šalių visame pasaulyje⁽⁴⁾.

3.10. Labai mažos, mažosios ir vidutinės įmonės bei savarankiškai dirbantys asmenys sudaro didelę Pietinės pakrantės šalių ekonomikos dalį. Jų pajamos gerokai sumažėjo, didžiajai daliai jų teko sumažinti ir darbuotojų skaičių. Todėl šiuo tikslu reikės įdiegti struktūrines priemones, kurios padėtų MVĮ įveikti krizę, augti ir diegti inovacijas, kartu sprendžiant tiek skaitmeninimo, tiek priklausomybės nuo iškastinio kuro mažinimo uždavinius.

(2) <https://meddialogue.eu/wp-content/uploads/2021/02/Publication-Bridging-the-sea.pdf>

(3) https://read.oecd-ilibrary.org/view/?ref=124_124984-7uf8nm95se&title=Covid-19_Tourism_Policy_Responses&_ga=2.143901749.1647750476.1622806508-1692148678.1622806341

(4) https://unctad.org/system/files/official-document/ditcinf2020d3_en.pdf

3.11. Pandemijos krizė Viduržemio jūros regione neigiamai paveikė visas visuomenės grupes; dėl jos labiausiai nukentėjo: jaunimas, nes pablogėjo padėtis darbo rinkoje, o mokyklas ir universitetus paveikė izoliavimo priemonės; moterys, dirbančios tam tikrose Pietų kaimynystės teritorijose, visų pirma neformaliojoje ekonomikoje, žemės ūkyje ir turizmo sektoriuje, kuris smarkiai nukentėjo dėl plitimo valdymo priemonių; pažeidžiami asmenys, kaip antai neoficialiai dirbantys asmenys ir pabėgėliai, kuriems dažnai taikomos socialinės apsaugos priemonės, bei negalią turintys asmenys, dažnai negaunantys reikalingų paslaugų.

3.12. Kai kuriose Pietų kaimynystės teritorijose pandemijos poveikį sustiprino tam tikri veiksniai, kaip antai vandens trūkumas ir mažas higienos bei sanitarijos paslaugų prieinamumas, ypač didžiausią socialinę izoliaciją patiriantiems gyventojų sluoksniams, konfliktų teritorijose ir pabėgėlių stovyklose esantiems asmenims.

4. Problemos ir galimybės

4.1. Kaip nurodė Viduržemio jūros sąjungos⁽⁵⁾ Generalinis sekretorius, dabartinė sveikatos krizė kelia pavojų per kelerius pastaruosius metus pasiektai socialinei ir ekonominei pažangai šioje teritorijoje. Tačiau ši krizė yra proga sustiprinti integraciją ir padaryti ekonomiką atsparesnę.

4.2. Pilietinės visuomenės vaidmuo Europos ir Viduržemio jūros regione yra labai svarbus po pandemijos kuriant teisingesnę ir įtraukesnę visuomenę; be to, kaip buvo nurodyta Porto socialinių reikalų aukščiausiojo lygio susitikime⁽⁶⁾, aktyvus socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės išitraukimas yra labai svarbus siekiant nepalikti nuošalyje nė vieno asmens ir iš tikrųjų įgyvendinti Europos socialinių teisių ramstį.

4.3. COVID-19 ir susijusios priemonės kelia pavojų pilietinės visuomenės tvarumui. Vyriausybės ir daug paramos teikėjų sustabdė dotacijų skyrimą ir išaldė finansavimą, perorientuodami lėšas kovai su COVID-19. Dėl to kyla grėsmė jau ir taip trapiam pilietinės visuomenės organizacijų (PVO) tvarumui, galimybei toliau tarnauti bendruomenėms ir daugelio pilietinės visuomenės darbuotojų darbo vietoms, nors su PVO siejami dideli lūkesčiai. EESRK pabrėžia, kad PVO nepaprastai svarbu gauti organizacinio tvarumo dotacijų ir pagrindinį paramos finansavimą, kad jos galėtų prisitaikyti prie greitai besikeičiančios padėties ir tęsti veiklą krizių metu.

4.4. EESRK atskleidė, kad dėl klimato kaitos poveikio Viduržemio jūros regionas yra viena labiausiai pažeidžiamų pasaulio teritorijų. COVID-19 neigiamai paveikė socialinę padėtį ir plėtrą, todėl būtina skubiai priimti darnaus vystymosi ir žaliosios ekonomikos strategijas.

4.5. Priimant Viduržemio jūros regiono ekonomikos gaivinimo planus atsiveria galimybė užtikrinti regiono ekonomikos plėtrą ir socialinės bei aplinkos padėties gerėjimą. Svarbiausia plėtros galimybių įgyvendinimą susieti su principų, kaip antai solidarumo, kovos su nelygybe ir teisinės valstybės apsaugos, laikymusi. Siekiant visų šių tikslų svarbiausia, kad aktyviai įsitrauktų pilietinė visuomenė.

4.6. Pietų kaimynystės šalyse būsimeji atkūrimo po COVID-19 planai kartu su ekonomikos augimu turėtų būti laikomi pirmaeilės svarbos aspektais įgyvendinant veiksmus, kuriais stabdomas dėl klimato kaitos, vandens trūkumo, dykumėjimo ir taršos kylančių aplinkos problemų išsigalėjimas. Aplinkos apsaugos veiksmai galėtų turėti teigiamą poveikį Viduržemio jūros regione įvairinant ekonomiką ir kuriant kokybiškas darbo vietas. Atsižvelgdamas į tai, EESRK atkreipia dėmesį į labai didelį atsinaujinančiųjų išteklių energijos (ypač saulės ir vėjo energijos) potencialą pietinėse šalyse partnerėse ir ragina ES ir jos valstybes nares šioje srityje siekti tvaresnių bendrų investicijų.

4.7. EESRK jau nurodė, kad būtina skatinti teisingą pertvarką Viduržemio jūros regione, kartu siekiant teigiamo poveikio sveikatai, švietimui ir lyčių lygybei. Siekiant, kad gaivinimas iš tikrųjų būtų grindžiamas pertvarkos ir skaitmeninimo principais, bus ypač svarbu skatinti informuotumo didinimą ir konkretų verslininkų požiūrį bei skaitmeninius įgūdžius. EESRK pritaria pietinių šalių partnerių raginimui stiprinti ES ir jos valstybių narių išipareigojimą bendradarbiauti tyrimų ir plėtros srityje Viduržemio jūros regione.

⁽⁵⁾ Viduržemio jūros sąjungos užsienio reikalų ministrai nustatė glaudesnio bendradarbiavimo ir integracijos Europos ir Viduržemio jūros regione prioritetines sritis – Viduržemio jūros šalių sąjunga (ufmsecretariat.org).

⁽⁶⁾ <https://www.2021portugal.eu/en/porto-social-summit/porto-social-commitment/>

4.8. Pietų kaimynystės atsigavimas didelio užimtumo neformalios ekonomikos sąlygomis, taip pat glaudžiai susijęs su veiksmingo profesinio mokymo ir švietimo modelio kūrimu. EESRK pakartoja, kad reikia stiprinti profesinius įgūdžius (ypač jaunimo ir moterų), kad juos būtų galima panaudoti nacionalinėse ir tarpvalstybinėse situacijose, laikantis „žiedinio protų judėjimo“ požiūrio. PVO taip pat atlieka svarbų vaidmenį stiprinant įgūdžius vykdant neformalųjį švietimą, organizuojant praktinius seminarus bei mokymus ir skatinant socialinę ekonomiką. Komitetas taip pat akcentuoja, kad, kaip jau pabrėžta Viduržemio jūros šalių sąjungos regioniniame dialoge su socialiniais partneriais, be kita ko, reikia įtraukti socialinius partnerius, kad būtų išspręsta pasiūlos ir paklausos darbo rinkoje neatitikimo problema.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „ES strateginis kelrodis“**(nuomonė savo iniciatyva)**

(2023/C 140/04)

Pranešėjas **Christian MOOS**Bendrapranešėjis **Peter CLEVER**

Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 7 14
Teisinis pagrindas	Darbo tvarkos taisyklių 52 straipsnio 2 dalis Nuomonė savo iniciatyva
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2022 12 20
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	163 / 1 / 5

1. Santrauka ir rekomendacijos

1.1. Strateginis kelrodis yra svarbus žingsnis į priekį. Tai labai svarbių konkrečių projektų ir priemonių, kuriais didinamas Europos saugumas, rinkinys. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) mano, kad jis turi būti išplėstas, siekiant suformuoti visapusišką Europos užsienio ir saugumo politikos strategiją, ir kad šiame procese turi dalyvauti pilietinė visuomenė.

1.2. EESRK pabrėžia, kad saugumas apima daug daugiau nei gynyba ir kad išsamioje ES saugumo strategijoje dėmesys taip pat turėtų būti skiriamas civiliniams ir prevenciniams aspektams, siekiant paremti ir papildyti konkrečias gynybos priemones.

1.3. EESRK pabrėžia prevencinę socialinio teisingumo, ekonominių perspektyvų ir aplinkos tvarumo svarbą. Socialinė taika ir ekonominis stabilumas yra svarbios smurto atsisakymo sąlygos. Siekiant išlaikyti socialinę tvarką ir taiką pasaulyje, labai svarbu apriboti visuotinį atšilimą ir valdyti jo padarinius.

1.4. Strateginis kelrodis nepakankamai atsižvelgia į vaidmenį, kurį gali ir turi atlikti Europos pilietinė visuomenė tam, kad būtų užtikrintas didesnis atsparumas, kai vykdomi hibridiniai išpuoliai ir kai priešiškos jėgos sistemingai kenkia sanglaudai ir solidarumui ES valstybėse narėse ir tarp jų.

1.5. Civilinė ir prevencinė saugumo politika yra neatsiejama nuo karinės gynybos pajėgumų. Pastarieji turi būti laikomi būtina saugumo sąlyga, o atgrasomojo poveikio požiūriu – ir prevencine priemone.

1.6. EESRK mano, kad strateginiame kelrodyje Europos saugumo ir gynybos politika pavaizduota pernelyg pozityviai.

1.7. NATO yra ne tik strateginė ES partnerė, bet ir pagrindinė saugumo užtikrintoja. Europiečiai turi suteikti NATO didesnės pridėtinės vertės imdamiesi priemonių sustiprinti savo pačių pajėgumą veikti strategiškai. ES ir NATO iki šiol neišnaudojo visų savo bendradarbiavimo galimybių. Europos saugumo ir gynybos ramsčio stiprinimas reiškia NATO stiprinimą.

1.8. Galiausiai ES turi prisiimti didesnę atsakomybę ir sukurti Europos gynybos sąjungą, kuri būtų NATO europinis ramstis, užtikrinant, kad tokia sąjunga visapusiškai gerbtų kai kurių jos valstybių narių neutralumą ir būtų su juo suderinama.

- 1.9. ES turėtų geriau suprasti lemiamą transatlantinės partnerystės svarbą NATO, taigi ir Europos saugumui.
- 1.10. Pernelyg daug ES valstybių narių jau seniai ignoravo savo gynybos išpareigojimus ir pajėgumus, todėl jų ginkluotosioms pajėgoms labai trūksta įrangos, pasirengimo ir sąveikumo.
- 1.11. ES valstybės narės turi geriau koordinuoti nacionalinių pajėgumų plėtrą ir gynybos planavimą bei vykdyti daug daugiau bendrų viešųjų pirkimų. Didesnis Europos gynybos pajėgumų veiksmingumas turi būti pasiektas daug geriau koordinuojant nacionalinę pramonės politiką.
- 1.12. Europos pajėgumas veikti turi būti sustiprintas užsienio ir saugumo politikos srityje nustatčius balsavimą pagal balsų daugumos principą.
- 1.13. Kaip svarbus papildomas Strateginio kelrodžio elementas turi būti nustatytas vaidmuo, kurį Europos pilietinė visuomenė gali atlikti solidarumo, bendradarbiavimo ir atsparumo srityse.
- 1.14. EESRK siūlo rengti viešus forumus strateginėms diskusijoms Europos ir nacionaliniu lygmenimis.

2. Bendrosios pastabos

- 2.1. Šioje nuomonėje savo iniciatyva nagrinėjamas Strateginio kelrodžio poveikis ir siekiama politiškai įvertinti jo europinius tikslus ir galimybes iš pilietinės visuomenės perspektyvos. EESRK palankiai vertina Europos Sąjungos iniciatyvas stiprinti Europos saugumą ir gynybą.
- 2.2. Pilietinė visuomenė saugumo klausimais nėra pašalinis stebėtojas ir jos balsas turi būti išgirstas. Konflikto atveju smarkiai nukenčia civilinės institucijos, o civiliai gyventojai patiria pražūtingus karo padarinius.
- 2.3. Žvelgiant iš pilietinės visuomenės perspektyvos, Strateginiame kelrodyje pasirinktas siauras požiūris į saugumą, ypatingą dėmesį skiriant gynybai. EESRK pabrėžia, kad saugumas apima daug daugiau nei gynybą ir kad ES saugumo strategijoje civiliniams ir prevenciniams aspektams turėtų būti skiriama daugiau dėmesio nei Strateginiame kelrodyje.
- 2.4. Europos Sąjunga (ES) yra visiška smurto ir karo priešybė. Ji turi geriau išnaudoti savo politinius, materialinius ir kultūrinius išteklius, kad prisidėtų prie taikaus konfliktų sprendimo ir užkirstų kelią karinei eskalacijai, nes būtent čia gali slypėti ES svarbios pridėtinės vertės potencialas ir jos ligšiolinis poveikis pasauliui. ES turi veiksmingiau propaguoti grįžimą prie daugiašalių ginklų kontrolės susitarimų, Sutarties dėl branduolinio ginklo neplatavimo ir išpareigojimo siekti branduolinio nusiginklavimo.
- 2.5. Taisyklėmis grindžiama daugiašalė tvarka yra būtina visuotinių žmogaus teisių gynimo sąlyga. ES kartu su panašiai mąstančiais partneriais visame pasaulyje turi dėti visas pastangas, kad stiprintų ir prireikus atkurtų bei atnaujintų taisyklėmis grindžiamą daugiašalę tvarką. Kietosios galios politika ir vadinamasis „džiunglių įstatymas“ yra nesuderinami su demokratija ir teisinės valstybės principu. Saugumas be laisvės netektų prasmės. Be to, saugumas taip pat yra svarbi laisvės sąlyga.
- 2.6. Civilinė ir prevencinė saugumo politika neprieštarauja kariniams gynybos pajėgumams. Atvirkščiai, pastarieji turi būti laikomi būtina saugumo sąlyga, o atgrasomojo poveikio požiūriu – ir prevencine priemone.
- 2.7. Skiriant politines ir finansines investicijas į saugumą ir gynybą reikia patikimai ir rimtai įvertinti: a) ES sistemines ir b) materialines stipriąsias ir silpnąsias puses, taip pat jos gebėjimą i) užtikrinti savo pačios saugumą; ii) kurti stabilumą kaimyninėse šalyse; iii) užtikrinti pasaulinės prekybos maršrutus ir prieigą prie ypatingos svarbos prekių ir medžiagų bei galiausiai, bet ne mažiau svarbu; iv) būti patikima ir aiškiai išpareigojusia aljansų partnere padedant jos valstybėms narėms, nes tai labai svarbu ne tik Europos saugumui.

2.8. Laisvės ir saugumo negalima užtikrinti vien tik kariniais pajėgumais. Tam reikia holistinio socialinio, ekonominio ir aplinkosauginio požiūrio, geresnių žvalgybinių duomenų ir prognozavimo. Pirmenybė turi būti teikiama prevencinei politikai ir konfliktų sprendimui diplomatinėmis ir civilinėmis priemonėmis. Karinės galios naudojimas turi išlikti paskutine priemone. Tačiau tai taip pat apima patikimus karinius pajėgumus ir neabejotiną norą jais pasinaudoti, jei tai būtų neišvengiama. ES turi ryžtingiau ginti savo interesus.

2.9. Užtikrinti teisingą taiką yra svarbiausias pasaulinės saugumo sistemos tikslas, o daugiašališkumas yra geriausia priemonė šiam tikslui pasiekti. Tačiau taiką užtikrinti yra vis sunkiau ir EESRK pakartoja 2022 m. pasaulinės taikos ataskaitos rekomendacijas ragindamas imtis veiksmų pasaulinei taikos struktūrai stiprinti⁽¹⁾.

2.10. Norint įgyvendinti gynybos pajėgumų stiprinimo ir saugumo didinimo priemones, reikia didesnio tarpinstitucinio nuoseklumo, neveikti atskirai, o svarbiausia – tvirtos valstybių narių išipareigojimo.

2.11. Dėl Rusijos invazijos į Ukrainą, karo grįžimo į Europą ir negailestingos galios politikos reikia veiksmingų atgrasymo pajėgumų. Nors dalyvavimas didžiųjų galių politikoje niekada nebuvo ES tikslas, dabar, kai Rusija ir Kinija griauja tarptautinės sistemos pamatus, Europos Sąjunga turi prisitaikyti prie didėjančios sisteminės konkurencijos tarp didžiųjų galių. Rusija atvirai pažeidžia JT Chartiją, o Kinija pažeidžia visuotines žmogaus teises, kaip aiškiai matyti Sindziange ir Honkonge.

2.12. JAV, Kanada ir kitos pasaulio demokratinės valstybės yra svarbios partnerės įgyvendinant tai, dėl ko visos JT valstybės narės yra oficialiai ir savanoriškai išipareigojusios – visuotines žmogaus teises, kurių niekur ir niekada negalima pažeisti.

2.13. ES turėtų geriau suprasti lemiamą transatlantinės partnerystės, t. y. ES ir JAV santykių, svarbą NATO, taigi ir Europos saugumui. Nors pastaraisiais metais JAV vis daugiau dėmesio skyrė Azijos ir Ramiojo vandenyno regionams, Rusijos agresija rodo, kad ir Europoje toliau turi būti saugoma ir, prireikus, ginama pasaulinė tvarka.

2.14. NATO yra ne tik ES strateginė partnerė – ji užtikrina Europos karinę gynybą, todėl Europos gynybos ramstis turėtų būti plėtojamas visapusiškai papildant Šiaurės Atlanto paktą. Tą visais atžvilgiais patvirtina Rusijos išpuolis prieš Ukrainą ir tarptautinę saugumo tvarką. Aktyvesnis Europos bendradarbiavimas gynybos srityje gali sustiprinti NATO ir Europos pajėgumą veikti siekiant veiksmingiau prisidėti prie savo pačios saugumo ir stabilumo regione.

2.15. Nors ES kaip bendruomenė ir NATO kaip aljansas nėra visiškai tapatūs, jie vis labiau persidengia – ir ne tik vertybių bei tikslų požiūriu. Suomijai ir Švedijai įstojus į NATO, 23 šalys bus abiejų organizacijų narės. Europiečiai gali ir turi užtikrinti didesnę aljanso pridėtinę vertę taikydami priemones, kuriomis stiprinamas jų pačių gebėjimas veikti. Galiausiai ES turi prisiimti didesnę atsakomybę už savo saugumą ir sukurti Europos gynybos sąjungą, kuri būtų NATO europinis ramstis, visapusiškai atsižvelgdama į kai kurių savo valstybių narių neutralumą.

2.16. Per daug valstybių narių pernelyg ilgai ignoravo savo gynybos pajėgumus. Dėl iš dalies nepakankamų, tačiau daugiausia neveiksmingų gynybos išlaidų daugelyje ES valstybių narių dramatiškai trūksta ginkluotųjų pajėgų įrangos, pasirengimo ir sąveikumo. Jeigu šios ES valstybės narės yra ir NATO narės, jos nesilaiko savo išipareigojimų aljansui.

2.17. Europos gynybos pajėgumai priklauso ne tik nuo skiriamo biudžeto dydžio, bet ir, visų pirma, nuo veiksmingo jo naudojimo. Šiuo metu skirtingos ginklų sistemos ES lemia dubliavimąsi, dideles išlaidas ir neveiksmingumą. ES valstybės narės turi geriau koordinuoti nacionalinių pajėgumų plėtrą ir gynybos planavimą bei pasikliauti bendrais viešaisiais

⁽¹⁾ Common Security – For our shared future, Stokholmas, 2022 m.

pirkimais. ES ir nacionaliniu lygmenimis turėtų būti taikoma nuosekli viešųjų pirkimų politika, kad būtų pasiekta masto ekonomija, reikalinga sąnaudoms sumažinti, ir kad būtų galima vykdyti pakankamą veiklą siekiant užtikrinti naujų veiklų pradedančių įmonių egzistavimas⁽²⁾. Dabartinė praktika Europos gynybos rinkoje atspindi didelę ES masto veiksmų nebuvimo kainą.

2.18. Nepaisant nuolatinio struktūrizuoto bendradarbiavimo (PESCO), suderintos metinės peržiūros gynybos srityje (CARD) ir Europos gynybos fondo (EGF), ES padarė pernelyg mažą pažangą kurdama veiksmingas bendras struktūras, kuriomis galėtų užtikrinti savo saugumą. Atitinkamai 2022 m. kovo mėn. Versalio deklaracijoje, grindžiamoje 2021 m. gruodžio mėn. valstybių ir Vyriausybių vadovų sprendimu, teigiama, kad „Europos Sąjunga prisiims daugiau atsakomybės už savo pačios saugumą ir gynybos srityje laikysis strateginės veiksmų krypties, taip pat didins savo gebėjimą veikti savarankiškai“.

2.19. ES gebėjimas veikti užsienio ir saugumo politikos srityje būtų sustiprintas atsisakius vienbalsiai priimamų sprendimų (kiekvienos valstybės narės gebėjimas blokuoti visas kitas) Taryboje užsienio politikos srityje. Kaip tarpinį sprendimą būtų galima apsvastyti laikiną kvalifikuotos balsų daugumos arba dvigubos kvalifikuotos balsų daugumos bandomąjį etapą (t. y. nustatyti aukštesnes ribas kvalifikuotai balsų daugumai). Tačiau institucinė sistema netrukdo valstybėms narėms imtis nuoseklių veiksmų. Priešingai, valstybės narės apeina esamą institucinę sistemą, neišnaudoja jos potencialo ir į ją nesiintegruoja.

2.20. Europai kaip saugumo užtikrintojai gali prirėkti naujo naratyvo ir konkrečių priemonių, kurias remtų pilietinė visuomenė ir piliečių dalyvavimas, kad būtų sustiprinta Europos tapatybė ir solidarumas, nerizikuojant nacionalizmą pakeisti Europos šovinizmu. Visuomenės dalyvavimas turėtų būti atviras, skaidrus ir įtraukus.

3. Teigiami Strateginio kelrodžio aspektai

3.1. Strateginio kelrodžio tikslas – užtikrinti didesnę saugumą formuojant pajėgumus („veikimas“), geresnę pasirengimą („saugumas“), tikslines investicijas („investavimas“) ir glaudesnę bendradarbiavimą („partneriai“) bei stiprinant partnerystes ir aljansus – buvo pasirinktas teisingai.

3.2. Strateginiu kelrodžiu turi būti patvirtintas Europos pasiryžimas laikytis Jungtinių Tautų Chartijos principų, atkurti taiką ir ginti laisvę Europoje.

3.3. Kalbant apie saugumą, Strateginiame kelrodyje Kinija vadinama „sisteminė konkurentė“: tą patvirtina šalyje vykdomi masiniai visuotinių žmogaus teisių pažeidimai, keliama nuolatinė grėsmė Taivanui ir teikiama parama agresorei Rusijai. Strateginiame kelrodyje pabrėžiama, kad Kinija ir Rusija kelia grėsmę tarptautinei tvarkai. Jos plečia savo branduolinių arsenalą ir kuria naujas ginklų sistemas.

3.4. Jame taip pat pabrėžiama pavojinga ginklų kontrolės struktūros erozija ir neigiamas šio „teisinio vakuomo“ poveikis ES saugumui.

3.5. ES turi teisėtų interesų visuose pasaulio regionuose. Strateginis kelrodis ne visiškai apima visus šiuos klausimus, tačiau jame pagrįstai teigiama, kad, kaip buvo konkrečiai matyti Vakarų Balkanuose, Europos neveiklumas skatina kitas valstybes užpildyti šią erdvę.

3.6. Strateginiame kelrodyje pabrėžiama, kad ES turi veikti daug skubiau ir ryžtingiau, o valstybės narės turi galėti pasikliauti tarpusavio parama. Todėl pabrėžiama ES sutarties 42 straipsnio 7 dalies svarba. ES turėtų išaiškinti šio pagrindinio teisinio pagrindo suderinamumą su pareiga teikti pagalbą pagal NATO sutarties 5 straipsnį.

⁽²⁾ Saugumo ir gynybos technologijų veiksmų planas (COM(2022) 61 final), 4.9 punktą.

3.7. Geresnis pasirengimas ir sąveikumas Strateginiame kelrodyje nurodyti kaip prioritetai, kurie turi atitikti NATO reikalavimus. Strateginiame kelrodyje ES pristatoma kaip veikėja, geriau užtikrinanti Europos gynybą, ir skelbiama, kad ji užpildys kritines pajėgumų spragas, sustiprins Europos visuomenių atsparumą ir kurs stabilumą Europos kaimyninėse šalyse. Pirmas žingsnis – sukurti greitojo dislokavimo pajėgumus, kuriuos sudarytų 5 000 karių ir kurie turėtų pradėti veikti iki 2025 m. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad jau pats laikas imtis veiksmų, nes ES jau daugiau nei prieš du dešimtmečius šioje srityje buvo nustačiusi platesnio užmojo tikslus, kurie iki šiol nepasiekti.

3.8. Nors Strateginiame kelrodyje nekalbama apie kvalifikuotos balsų daugumos įvedimą užsienio politikos srityje, jame raginama numatyti konstruktyvų susilaikymą, kad pageidaujancios valstybės narės galėtų žengti į priekį. Atsižvelgiant į tai, būtų galima plačiau taikyti ES sutarties 44 straipsnį, kad, Tarybai įgaliojus, to pageidaujancios valstybės narės, turinčios reikiamus pajėgumus, galėtų bendradarbiauti bendros saugumo ir gynybos politikos (BSGP) srityje.

3.9. Strateginiu kelrodžiu siekiama prasmingai sujungti civilines ir karines BSGP misijas ir operacijas. Pabrėžiama civilinių BSGP misijų, susijusių su nekariniais reagavimo veiksmais, svarba. Strateginiu kelrodžiu siekiama glaudesnio BSGP ir ES teisingumo bei vidaus reikalų srities suinteresuotųjų subjektų bendradarbiavimo.

3.10. EESRK palankiai vertina tai, kad jame laikomasi į veiksmus orientuoto požiūrio ir įvardijami konkretūs pasiūlymai ir veiksmai, duomenys ir tarpiniai tikslai, kuriuos turi reguliariai peržiūrėti ES Taryba ir Europos Vadovų Taryba.

3.11. Strateginiame kelrodyje taip pat pabrėžiamos svarbios priemonės, kuriomis siekiama į BSGP misijas ir operacijas geriau įtraukti „lyčių, taikos ir saugumo“ bei veiksmingumo klimato požiūriu koncepciją. Pažymėtina, kad iki 2023 m. ES savo BSGP misijose ir operacijose sustiprins patarėjų visuotinių žmogaus teisių ir lyčių klausimais tinklą, o įgyvendinant ES kovos su klimato kaite ir gynybos veiksmų gaires karinis sektorius pasuks neutralaus poveikio klimatui keliu.

4. Kritinės pastabos dėl Kelrodžio

4.1. Strateginis kelrodis – labai plataus užmojo dokumentas, kuriame išdėstyta daugiau kaip 80 konkrečių veiksmų, kurių reikia imtis iki 2025 m. Šiuo požiūriu būtina stipri valstybių narių politinė valia, kitaip šis dokumentas atspindės veikiau tokią Europos Sąjungą, kuriai trūksta kompetencijos užsienio politikos ir gynybos klausimais.

4.2. Strateginiam kelrodžiui būdinga siauresnė saugumo sąvoka. Saugumas yra daugiau nei gynyba. Siekiant išvengti karinių konfliktų labai svarbu užtikrinti didesnę prevenciją ir prognozavimą. Strateginiame kelrodyje daugiausia dėmesio skiriama konkrečių projektų ir veiksmų katalogo sudarymui. EESRK tai vertina palankiai. Tačiau Kelrodyje nekalbama apie konkrečias geografines vietas, per mažai apibrėžiama, kur ES, atsižvelgdama į savo vertybes ir tikslus, nori užtikrinti stabilumą ir saugumą, be kita ko, už savo teritorijos ribų, pavyzdžiui, artimiausiose kaimyninėse šalyse. Kelrodis turi būti išplėstas, kad taptų išsamia strategija, apimančia pilietinės visuomenės dalyvavimą.

4.3. Strateginiame kelrodyje gana pozityviai vaizduojamas ES saugumo ir gynybos politikos nuoseklumas ir galimi jos pajėgumai, pvz., teigiama, kad ES pranašumas užkertant kelią išorės konfliktams bei krizėms ir juos sprendžiant – jos galimybė naudoti ir karines, ir civilines priemones. Kelrodyje nepateikiama konkrečių pavyzdžių, kaip būtų galima tai sėkmingai užtikrinti. Tačiau realybės neatitinkanti analizė negali būti tvirtas saugumo strategijos pagrindas. Kadangi ES save laiko nuoseklia daugiašalių sprendimų lydere ir Strateginiame kelrodyje aiškiai save giria, pavyzdžiui, prisiimdama atsakomybę už pasaulinį saugumą, trūksta galimybių sąžiningai įvertinti padėtį.

4.4. ES galėjo daug politinių ir finansinių išteklių investuoti į daugiašališkumą, tačiau bent iki Rusijos išpuolio valstybės narės Europos užsienio politikos suderintų tikslų siekdavo tik tuo atveju, jei jie tiesiogiai atitikdavo jų nacionalinius interesus. Šį esminį strateginio prognozavimo trūkumą galima iliustruoti keliais pavyzdžiais: plėtos procesas Vakarų Balkanuose, europiečių atsakas į Libijos karą, priklausomybė nuo energijos, žaliavų ir kitų išteklių tiekimo, atstovavimas Europai Jungtinėse Tautose ir skirtingo dydžio BVP dalis investicijoms į nacionalinius karinius pajėgumus.

4.5. Strateginiame kelrodyje pripažįstama NATO svarba Europos saugumui, tačiau to nepakanka. Kelrodyje įvardijama strateginė partnerystė su NATO, papildomumas ir sprendimų priėmimo savarankiškumas. Tačiau tik kelios valstybės narės išlieka neutralios, t. y. nepriklauso NATO, o aljansas yra daugiau nei vien strateginis Europos partneris. NATO yra ir bus vienintelis tikrasis Europos saugumo garantas neapibrėžtą laikotarpį ateityje. Tačiau ES gali padėti europiečiams geriau prisidėti prie Europos saugumo sutelkdama savo gynybos pajėgumus ir atsisakydama nekoordinuotos nacionalinės politikos bendro Europos požiūrio labui. Nepaisant daugelio gerų Strateginiame kelrodyje išdėstytų požiūrių, nei ES, nei NATO iki šiol neišnaudojo visų savo bendradarbiavimo galimybių.

4.6. Europos strateginio savarankiškumo sąvoka turi būti aiškiai apibrėžta, kai ji taikoma saugumo ir gynybos srityje, kaip yra Strateginio kelrodžio atveju. Strateginis savarankiškumas nereiškia, kad ES turi viską daryti viena, tačiau reiškia, kad ES turėtų tapti geresne partnere, kuri prireikus gali imtis veiksmų, taip pat ir tais atvejais, kai parama gali būti nepasiekama. Savo neseniai priimtoje nuomonėje dėl transatlantinių santykių EESRK jau pabrėžė, kad strateginis savarankiškumas nereiškia noro laikytis vienodo atstumo galingiausių pasaulio šalių atžvilgiu. JAV yra ir išlieka svarbiausia Europos Sąjungininkė ir partnerė. Vis dėlto ES turėtų siekti sumažinti strateginę priklausomybę, be kita ko, saugumo ir gynybos sektoriuose, kaip nurodyta EESRK nuomonėje dėl saugumo ir gynybos technologijų veiksmų plano ⁽³⁾.

4.7. Būtina mažinti vienpusę Europos priklausomybę, ir ne tik gynybos srityje. Tai itin svarbu Europos saugumui. Tačiau EESRK mano, kad tarpusavio priklausomybė, ypač tarp panašių pažiūrų partnerių, yra ne tik naudinga, bet ir būtina taisyklėmis grindžiamos daugiašalės tvarkos sąlyga.

4.8. Kalbant apie būsimus ES karinius pajėgumus, Strateginiame kelrodyje paskelbtos ES greitojo reagavimo pajėgos atitinka greitai dislokuojamų mažesnių pajėgų tarptautiniu mastu koordinuojamose misijose koncepcijas. Tačiau šios pastangos negali būti vertinamos nepriklausomai nuo tinkamo Europos indėlio į savo pačios saugumą NATO lygmeniu. Europos pastangomis turi būti palaikomas NATO europinio ramsčio veiksmingumas. Šiuo metu neaišku, kaip ES ir NATO valstybės narės galėtų skirti pakankamai išteklių tiek NATO, tiek ES greitojo reagavimo pajėgoms, jei šiuos išteklius reikėtų naudoti tuo pačiu metu. Be to, kai kurios pasiūlytos priemonės, susijusios su greitai dislokuojamomis pajėgomis, neatitinka jau prieš dešimtmečius priimtų sprendimų (Helsinkis, 1999 m.).

4.9. Strateginiame kelrodyje neatsižvelgiama į vaidmenį, kurį gali ir turi atlikti Europos pilietinė visuomenė tam, kad būtų užtikrintas didesnis atsparumas tais atvejais, kai priešiškos jėgos sistemingai kenkia sanglaudai ir solidarumui ES valstybėse narėse ir tarp jų.

4.10. Tam, kad ES taptų demokratinės ir teisinės valstybės saugumo užtikrintoja, reikia ne tik stiprių ar tvirtesnių ES institucijų ir didesnio valstybių narių prognozavimo, bet ir plataus masto tarpvalstybinių socialinių aljansų, kurių neįmanoma įsivaizduoti be stiprios ir gyvybingos visos Europos organizuotos pilietinės visuomenės ir visapusiškai įsitraukusių Europos socialinių partnerių.

4.11. Priešiški išpuoliai apima ne tik karines operacijas, bet ir dezinformaciją, kibernetinius išpuolius, ekonominių šantažą ir kt. Strateginiame kelrodyje minimas hibridinių priemonių rinkinio, skirto koordinuotai reaguoti į hibridines grėsmes, ir Kovos su užsienio vykdomu manipuliavimu informacija ir kišimusi priemonių rinkinio kūrimas, taip pat Kibernetinio saugumo diplomatijos priemonių rinkinio stiprinimas. Tačiau Strateginiame kelrodyje reikia išsamiau aptarti šį svarbų aspektą. ES skubiai reikia pradėti laikytis tarpinstitucinio požiūrio į kovą su tokiais išpuoliais ir kišimusi, įtraukiant atstovaujamają pilietinę visuomenę, kad būtų sukurtas veiksmingo ES piliečių solidarumo, bendradarbiavimo ir atsparumo pagrindas, ypač vietos lygmeniu, kai tokių išpuolių poveikis yra didžiausias.

4.12. Europos saugumui grėsmę kelia ne tik tradiciškai suprantami kariniai išpuoliai. Kibernetiniai išpuoliai ir sabotazas prieš privačias įmones, viešąsias institucijas ir ypatingos svarbos infrastruktūros objektus taip pat turi būti laikomi hibridiniais kariniais išpuoliais, kurie gali padaryti pražūtingą žalą. Šis aspektas Strateginiame kelrodyje nagrinėjamas nepakankamai, ypač kalbant apie veiksmingas apsaugas ir reagavimo priemones.

⁽³⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl saugumo ir gynybos technologijų veiksmų gairių (COM(2022) 61 final) (OL C 443, 2022 11 22, p. 112).

5. Kelrodžio perkalibravimas

5.1. EESRK visiškai sutinka su nuomone, kad ES turi atsižvelgti į vis agresyvesnes revizionistines galias, kurios pažeidžia JT Chartiją. Taisyklėmis grindžiamą daugiašalę tvarką galima atkurti, jei liberalios demokratinės valstybės laikysis savo principų, remis juos diplomatiniais, civiliniais ir kariniais gebėjimais ir nepasiduos autoritarinių jėgų pagundoms, spaudimui ir grasinimams.

5.2. Europos politika turi padėti užkirsti kelią ginkluotiems konfliktams; taip pat joje turėtų būti atsižvelgta į tai, kad pasaulis yra kur kas mažiau taikus nei jis buvo pasibaigus Šaltajam karui. Todėl Europos visuomenei reikia politinio sutarimo, kaip veiksmingai stiprinti savo gynybą nuo galimų agresorių ir, visų pirma, savo civilinės saugos pajėgumus. Labai svarbu rengti daugiau viešų diskusijų ir siekti aktyvaus pilietinės visuomenės subjektų dalyvavimo.

5.3. Transatlantinei partnerystei reikia daug daugiau politinių investicijų. Nors ji apima ne tik NATO, vis dėlto ji yra pagrindinis Aljanso ramstis. Europiečiai turi dėti daugiau pastangų ES ir JAV santykiams palaikyti ir gilinti. Nepaprastai svarbi yra stabili partnerystė su JAV tiek prekybos santykių, tiek saugumo požiūriu.

5.4. Europos tikslas yra pasaulis be branduolinio ginklo. Kol to nebus pasiekta, Amerikos teikiama branduolinio saugumo garantija Europai, NATO užtikrinamas branduolinis atgrasymas ir Prancūzijos atgrasymo pajėgos tebėra būtini Europos saugumui užtikrinti.

5.5. Europos partneriai turi skubiai sutelkti dėmesį į didesnę karinių išlaidų veiksmingumą. Tai galima pasiekti, be kita ko, užtikrinant daug didesnę nacionalinių įprastinių karinių sistemų sąveikumą. Valstybės narės turi įveikti dabartinius sunkumus ir nesusipratimus, susijusius su skubiai reikalingų trumpalaikių gynybos pajėgumų įsigijimu, ir rasti bendrą požiūrį į savo gynybos sistemų stiprinimą vidutinės trukmės ir ilguoju laikotarpiu vykdant bendrus viešuosius pirkimus ir įgyvendinant bendrus bendradarbiavimo projektus. Bendri Europos projektai neturėtų išstumti artimų sąjungininkų ir partnerių, tačiau jų galimybės patekti į Europos gynybos rinką turi būti griežtai grindžiamos abipusiškumo principu.

5.6. BVP dalis gynybos išlaidoms yra svarbi, nes dėl jos susitarė Vakarų sąjungininkai – *pacta sunt servanda!* Kalbant apie faktinius pajėgumus, svarbiau juos tiksliai apibrėžti ir laiku sukurti. Nėra labai svarbu, ar tam reikia lygiai 2 % BVP, ar galbūt daugiau. Svarbiausia, kad potencialus agresorius suprastų, jog išpuolio kaina yra per didelė. ES turi remtis savo priemonėmis ir institucijomis, pavyzdžiui, PESCO, CARD, EGF ir Europos taikos priemone, kad jos valstybių narių gynybos išlaidos būtų veiksmingesnės.

5.7. Viešieji pirkimai gynybos srityje ir Europos gynybos pramonės struktūra yra itin svarbūs Europos saugumui. Jie nepaklūsta vien rinkos taisyklėms. Tačiau Europos saugumui neturi pakenkti brangiai kainuojantys ir neveiksmingi kompromisai. Bendri projektai turėtų būti nustatomi remiantis konkurencingos ir novatoriškos pramonės gebėjimu pasiekti rezultatų, o ne nacionalinėmis kvotomis bendradarbiavimo projektuose.

5.8. Kelrodis apima daug svarbių saugumo aspektų, tačiau jame nepakankamai kalbama apie žvalgybą. ES turėtų atnaujinti Kelrodį ir į jį įtraukti aiškia Europos žvalgybos pajėgumų analizę bei konkrečius pasiūlymus, kaip juos pagerinti.

5.9. Reikia racionalizuoti nacionalines gynybos pajėgas, t. y. sukurti veiksmingas jungtines vadovavimo struktūras, kurios galiausiai sudarytų bendrą Europos pajėgų pagrindą. Būtina sustiprinti Europos Sąjungos karinį štabą ir Europos gynybos agentūrą.

6. Pilietinės visuomenės indėlis užtikrinant Europos saugumą ir gynybą

6.1. Strateginis kelrodis yra svarbus žingsnis į priekį. Jis turėtų būti išplėstas įtraukiant Europos užsienio politikos strategiją, kuriai būtų būdinga platesnė saugumo sąvoka, kuri atitiktų JT darnaus vystymosi tikslus ir kurioje aktyviai dalyvautų pilietinė visuomenė.

6.2. Siekiant išvengti karinių konfliktų, labai svarbu užtikrinti daugiau žvalgybinės informacijos, prevencijos ir prognozavimo. Kai kurios ES valstybės narės turi daugiau investuoti į savo gynybos pajėgumus ir dauguma jų jau pradėjo tai daryti. Tai turi būti ilgalaikis įsipareigojimas, kuriam reikia pilietinės visuomenės paramos. NATO europinis ramstis turi užtikrinti karinį atgrasymą, tačiau ES turi didinti savo pajėgumus, taip pat ir savo karinėmis priemonėmis, kad galėtų konkrečiai prevenciniu būdu prisidėti prie taikos ir stabilumo regione.

6.3. Kaip siūloma Kelrodyje, ES turėtų padėti valstybėms narėms pagerinti bendradarbiavimą, kad būtų sumažintas neveiksmingas jų gynybos pajėgumų fragmentiškumas ir brangiai kainuojantis dubliavimasis; tačiau, kol ES neturi realios kompetencijos gynybos srityje, ji turėtų ir toliau investuoti savo ribotus išteklius visų pirma į civilinę politiką ir mechanizmus, kad būtų galima užkirsti kelią konfliktams. Šioje srityje pilietinė visuomenė, pasitelkdama savo socialinius ir ekonominius tinklus ir didelį viešosios ir kultūrinės diplomatijos potencialą, gali iš tiesų daug prisidėti.

6.4. Laisva ir gyvybinga pilietinė visuomenė gali būti savaimė stabilizuojanti priemonė krizės, turinčios įtakos Europos saugumui, metu. Tai pasitvirtino, pavyzdžiui, Rusijos agresijos atveju, kai milijonai ES piliečių daugelyje valstybių narių priglaudė Ukrainos pabėgėlius ir jiems padėjo, o ypač didelį pasirengimą padėti parodė su Ukraina besiribojančios ES valstybės narės. Visapusiškas požiūris į saugumą taip pat turi apimti Europos pasirengimą ekstremalioms situacijoms ir nuolatinę paramą pilietinės visuomenės organizacijoms.

6.5. EESRK pabrėžia socialinio teisingumo, ekonominių perspektyvų ir aplinkos tvarumo svarbą saugumui. Socialinė taika yra svarbi smurto atsisakymo sąlyga. Siekiant išlaikyti socialinę tvarką ir taiką pasaulyje, labai svarbu apriboti visuotinį atšilimą ir valdyti jo padarinius.

6.6. EESRK siūlo rengti viešus forumus strateginėms diskusijoms, kad pilietinė visuomenė galėtų prisidėti kuriant Europą, kuri užtikrintų apsaugą nuo priešišku išpuolių, kuriais siekiama pakenkti kovos dvasiai ir politiniam stabilumui valstybėse narėse ir tarp jų, ir taptų šiems išpuoliams atsparesnė. „Pasaulio galingųjų kovoje dėl pranašumo lemiamą reikšmę turi ne karinė ar ekonominė galia, o esminės visuomenės savybės“⁽⁴⁾.

6.7. EESRK, jo Išorės santykių skyrius (REX) ir, atsižvelgiant į gynybos pramonę, Pramonės permainų konsultacinę komisiją (CCMI)⁽⁵⁾ gali atlikti svarbų vaidmenį politinio lygmens ir visuomenės dialoge dėl saugumo Europoje ir pasaulyje. EESRK ir toliau ragins reguliariai atnaujinti Strateginį kelrodį ir nuodugnai vertins naujas susijusias iniciatyvas, pavyzdžiui, gynybos dokumentų rinkinį.

6.8. Rusijos agresija ir sisteminis varžymasis su Kinija rodo, kad ES neturi gaišti laiko ir privalo nedelsdama prisitaikyti prie geopolitinių realijų. Liberalios demokratijos šalyse tai galima pasiekti tik glaudžiai bendradarbiaujant su pilietine visuomene ir gaunant jos politinę paramą.

Bruselis, 2023 m. sausio 24 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

⁽⁴⁾ Mazarr, M. J. *What Makes a Power Great. The Real Drivers of Rise and Fall*, *Foreign Affairs*, 2022 m. liepos–rugpjūčio mėn., p. 52.

⁽⁵⁾ <https://www.eesc.europa.eu/lt/sections-other-bodies/sections-commission/consultative-commission-industrial-change-ccmi>

III

(Parengiamieji aktai)

EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETAS

575-OJI EUROPOS EKONOMIKOS IR SOCIALINIŲ REIKALŲ KOMITETO PLENARINĖ SESIJA,
2022 12 14–2022 12 15

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl nesutarinės civilinės atsakomybės taisyklių pritaikymo dirbtiniam intelektui (Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyva)

(COM(2022) 496 final – 2022/0303 (COD))

(2023/C 140/05)

Pagrindinis pranešėjas **Wautier ROBYNS DE SCHNEIDAUER**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Parlamentas, 2022 10 6 Europos Sąjungos Taryba, 2022 10 14
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 114 straipsnis
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo
Biuro sprendimas	2023 9 20
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	154 / 1 / 0

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK nuo 2017 m., kai pradėjo savo novatorišką darbą, plėtoja savo požiūrį į dirbtinį intelektą (DI), pabrėždamas, kad yra būtina, jog už žmogaus vykdomą dirbtinio intelekto programų priežiūrą būtų taikoma atsakomybė ir būtų formuojamas pasitikėjimas tokiomis technologijomis. EESRK paragino nustatyti aiškias taisykles, be kita ko, neteisėto (arba tariamai neteisėto) naudojimo atveju, įskaitant fizinių ar juridinių asmenų atsakomybę, kaip nurodyta 2019 m. nuomonėje ⁽¹⁾.

1.2. EESRK palankiai vertina ir priimtina laiko Komisijos pasiūlymą pagerinti nukentėjusiųjų, patyrusių žalą dėl tokio neteisėto dirbtinio intelekto naudojimo, teises pagal nacionalinę teisę, nustatant konkrečias teises, kuriomis būtų papildyti galiojantys nacionaliniai deliktinės atsakomybės arba atsakomybės be kaltės teisės aktai, Atsakomybės už gaminius direktyvos nuostatos ir baudžiamoji teisė.

⁽¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Pasitikėjimo į žmogų orientuotu dirbtiniu intelektu didinimas“ (COM(2019) 168 final) (OL C 47, 2020 2 11, p. 64).

1.3. EESRK pripažįsta, kad siekiant šio tikslo užtenka minimaliai suderinti šiuos aspektus, tačiau jam nerimą kelia tai, kad vystymo ir tiekimo grandinėje dalyvaujantys suinteresuotieji subjektai ir teisėjai gali juos skirtingai aiškinti. Todėl EESRK primygtinai ragina nustatyti aiškias teises apibrėžtis ir tinkamais skaitmeniniais gebėjimais dar labiau padidinti reikiamą kompetenciją asmenų, kurie turės taikyti šį naują teisės aktą visoje ES. Galutinis Komisijos tikslas turėtų būti siekti sukurti kuo vienodžiau visoje ES taikomą atsakomybės sistemą.

1.4. EESRK pripažįsta, viena vertus, prevencijos ir saugumo taisyklių sąveiką ir, kita vertus, teisių gynimo galimybes, taip pat valdžios institucijų atliekamą priežiūros vaidmenį, siekiant užtikrinti, kad būtų laikomasi ES ir nacionalinių atsakingo dirbtinio intelekto plėtojimo standartų. EESRK ragina sukurti alternatyvaus ginčų sprendimo įstaigų tinklą, kad nukentėjusiesiems būtų lengviau pasinaudoti savo teisėmis ir kad būtų galima surinkti daugiau įrodymų apie direktyvos rezultatus.

1.5. EESRK palankiai vertina direktyvoje nustatytą nukentėjusiųjų teisių ir dirbtinio intelekto kūrėjų interesų pusiausvyrą. Taip sudaromos sąlygos pasinaudoti skaitmeninės pertvarkos teikiama nauda ir gali būti nustatytas standartas trečiosioms šalims, ketinančioms eiti šia kryptimi.

1.6. EESRK ragina Komisiją atidžiai stebėti finansinių garantijų arba draudimo, taikomų atsakomybei už dirbtinį intelektą, plėtrą, deramai atsižvelgiant į jų prieinamumą ir aprėptį, nes naujoji sistema turėtų užtikrinti teisinį tikrumą tiek veiklos vykdytojams, tiek draudikams. Įrodymai apie incidentus yra labai svarbūs vertinant, ar reikia imtis su tuo susijusių priemonių: todėl labai svarbu šiuos incidentus dokumentuoti ir apie juos pranešti.

1.7. EESRK ragina Komisiją į savo komunikacijos strategiją įtraukti nukentėjusiesiems nuo dirbtinio intelekto padarytos žalos suteiktas teises, kad būtų padidintas žmonių pasitikėjimas skaitmenine pertvarka.

1.8. Atsižvelgdamas į technologijų plėtros spartą, EESRK pritaria ketinimui peržiūrėti šį teisės aktą, kai tik peržiūros poreikis bus pagrįstas įrodymais. Komitetas mano, kad penkeri metai nuo šios direktyvos įsigaliojimo būtų pernelyg ilgas terminas, ir rekomenduoja šią peržiūrą atlikti praėjus trejiems metams nuo direktyvos įsigaliojimo. EESRK yra pasirengęs atsižvelgti į šią peržiūrą ir įvertinti ES pilietinės visuomenės organizacijų patirtį, konkrečiau – galutinių naudotojų atsiliepimus, susijusius su prievole įrodyti ir galimai skirtingomis reikalavimus atitinkančios žalos apibrėžtimis pagal nacionalinės teisės aktus.

1.9. Kadangi dirbtinio intelekto naudojimas gali lemti opius politinius sprendimus, kurie neturėtų būti palikti vien tik dirbtinio intelekto tiekimo grandinėje dalyvaujančioms šalims, EESRK taip pat prašo įtraukti jį į etikos standartų nustatymo procesą ir su juo konsultuotis.

2. Pasiūlymo santrauka

2.1. Pasiūlymas dėl Direktyvos dėl nesutartinės atsakomybės pritaikymo dirbtiniam intelektui (toliau – Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyva) grindžiamas Komisijos 2020 m. Baltąja knyga dėl dirbtinio intelekto, Komisijos tuo pačiu metu parengta ataskaita dėl saugos ir atsakomybės dirbtinio intelekto srityje ir 2021 m. pasiūlymu dėl Dirbtinio intelekto akto, kuriame daugiausia dėmesio skiriama prevencijai ir saugai. Šis pasiūlymas susijęs su 1985 m. Atsakomybės už gaminius direktyvos peržiūra (peržiūrėta Atsakomybės už gaminius direktyva), kuri buvo pateikta tą pačią dieną kaip ir Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyva, nagrinėjama šioje nuomonėje. Pagal abu pasiūlymus ieškovai gali pareikšti ieškinius tam tikroms šalims, tačiau abiejų dokumentų taikymo sritis šiek tiek skiriasi.

2.2. Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyvos tikslas – nustatyti vienodas taisykles dėl kai kurių nesutartinės atsakomybės už žalą, padarytą naudojant dirbtinio intelekto sistemas, aspektų. Taip siekiama pagerinti bendrosios rinkos veikimą ir nustatyti platesnę nukentėjusiųjų (asmenų ar įmonių) apsaugą ir, taikant suderintas taisykles, skatinamas žmonių pasitikėjimas dirbtiniu intelektu. Tai apima, pavyzdžiui, privatumo pažeidimus, duomenų praradimą ar žalą, padarytą dėl saugumo problemų. Pavyzdžiui, pagal naujas taisykles bus lengviau gauti kompensaciją, jei asmuo buvo diskriminuojamas įdarbinimo procese, kuriame buvo naudojamos dirbtinio intelekto technologijos, nors tam tebėra keletas (teisinių) kliūčių. Siekiant pašalinti likusį teisinį netikrumą, EESRK rekomenduoja pateikti teisinę sprendimo, priimto dirbtinį intelektą naudojančių mašinų, apibrėžtį.

2.3. Šia direktyva Komisija pirmą kartą siūlo tikslingai suderinti nacionalines atsakomybės už dirbtinį intelektą taisykles, kad nukentėjusieji nuo dirbtinio intelekto padarytos žalos galėtų lengviau gauti kompensaciją. Atsižvelgiant į Baltojoje knygoje dėl dirbtinio intelekto nustatytus tikslus ir Komisijos 2021 m. pasiūlymą dėl Dirbtinio intelekto akto, kuriuo nustatomi teisinės valstybės principai taikant patikimumo ir pasitikėjimo dirbtiniu intelektu sistemą, naujomis taisyklėmis bus užtikrinta, kad nukentėjusieji nuo dirbtinio intelekto produktų ar paslaugų gautų sąžiningą apsaugą kaip ir tuo atveju, jei žala būtų padaryta bet kokiomis kitomis aplinkybėmis.

2.4. Direktyva, kuria siekiama nesukelti pavojaus technologinei pažangai Europoje ir jos nesumažinti, nustatoma suderinta teisinė sistema, kuria atsižvelgiama į dirbtinio intelekto sistemų sudėtingumą (nuo jų kūrimo iki pateikimo rinkai etapo) ir supaprastinamas teisinis procesas, skirtas nukentėjusiems nuo dirbtinio intelekto sistemų, taikant dvi pagrindines teises inovacijas, atitinkančias esamus poreikius:

- pirma, kai nustatomas atitinkamas ES ar nacionalinių taisyklių (rūpestingumo pareigos) nesilaikymas ir atrodo, kad priežastinis ryšys su dirbtinio intelekto sistema (rezultatais) yra pagrįstai tikėtinas; nuginčijama „priežastinio ryšio prezumpcija“ padės išspręsti sunkumus, su kuriais susiduria nukentėjusieji, kai jų prašoma išsamiai paaiškinti, kaip žala padaryta dėl konkrečios klaidos ar neveikimo, o tai gali būti ypač sunku, kai bandoma suprasti sudėtingas dirbtinio intelekto sistemas. Didelės rizikos dirbtinio intelekto sistemų tiekėjams (žr. 4.1 punktą), jų vardu veikiančioms asmenims ir naudotojams taikomos specialios nuostatos. Pasiūlymu sumažinamas prielaidos sunkumas, kai dirbtinio intelekto sistemą naudoja neprofesionalus naudotojas, kuris nesutrukėdė jos veikimui,
- antra, nors atsakomybės už gaminius srityje lengviau nustatyti, kam pateikti ieškinį, su dirbtiniu intelektu susiję atvejai yra sudėtingesni. Pagal siūlomą direktyvą nukentėjusieji turės daugiau priemonių siekti žalos atlyginimo, t. y. turės teisę gauti įrodymus iš įmonių ir tiekėjų tais atvejais, kai tai susiję su didelės rizikos dirbtinio intelekto sistemomis ir kai tai būtina tokiems įrodymams gauti, ir taikant proporcingo principą. Nukentėjusieji galės gauti teismo nurodymą, suteikiantį galimybę susipažinti su informacija, kurios reikia siekiant nustatyti, dėl ko jie patyrė žalą ir į kokį fizinį ar teisėtą atsakovą jie gali kreiptis dėl patirtos žalos atlyginimo. Kai įrodymai yra lengvai prieinami, prielaida nebetaikoma, o tai yra rimta paskata pateikti tokią informaciją.

Šiomis dviem priemonėmis siūloma direktyva padeda nukentėjusiems individualiai arba kolektyviai (jei taikoma) siekti žalos atlyginimo, nepanaikinant priežastinio ryšio sampratos.

3. Į žmogų orientuotos technologinės plėtros užtikrinimas

3.1. EESRK yra susipažinęs su dirbtinio intelekto teikiama nauda ir su juo susijusia galima rizika. Dirbtinio intelekto naudojimas neturėtų apsiriboti vien našumo didinimu pakeičiant žmogiškąsias užduotis ir mažinant išlaidas. Dėl šios raidos reikia atkreipti dėmesį į riziką, susijusią su dirbtinio intelekto poveikiu sveikatai dėl pasikeitusių darbo sąlygų, teisių, pvz., privatumo, ir persvarstyti mašinos ir žmogaus pusiausvyrą darbo vietoje, nes pirmenybė turi būti teikiama žmogiškajam užduočių valdymui, tinkamai atsižvelgiant į galimas išankstines nuostatas ir šališkumą, susijusius su mašinų veikimu. Kaip savo etikos gairėse pripažino Aukšto lygio ekspertų grupė dirbtinio intelekto klausimais, atsakomybė už pradinį projektą ir galutinė atsakomybė už galimą jos nesėkmę turėtų tekti žmogui. Daugelis kitų pokyčių, pavyzdžiui, nanotechnologijų poveikis aplinkai, šiandien nėra taip gerai dokumentuojami. EESRK mano, kad tiek dirbtinio intelekto sistemų veiklos vykdytojai, tiek kiti suinteresuotieji subjektai, pavyzdžiui, rizikos valdymo konsultantai ir draudikai, taip pat valdžios institucijos ir darbuotojų atstovai, turėtų stebėti galimą poveikį atlikdami rizikos analizę, auditą ir vykdydami saugumo užtikrinimo inžineriją, atlikdami bandymus aplinkoje, panašioje į realų pasaulį. Kaip nurodyta ankstesnėje nuomonėje⁽²⁾, EESRK palankiai vertintų sertifikavimo procedūras, kuriomis būtų užtikrinta sauga ir atitiktis žmogaus interesams.

3.2. EESRK supranta, kad dirbtinio intelekto programos susiduria su nesėkmėmis ir piktavališkais kibernetiniais veiksmiais, ir atkreipia dėmesį į savo naujausias nuomones dėl Skaitmeninės veiklos atsparumo akto (SVAA)⁽³⁾, pasiūlymo dėl kibernetinio saugumo ir pasiūlymo dėl Direktyvos dėl ypatingos svarbos subjektų kibernetinio atsparumo⁽⁴⁾. Ši rizika ir grėsmės akivaizdžiai pateisina esamus prevencijos ir stebėsenos nurodymus, taip pat būsimus pokyčius, nes gali atsirasti naujų pažeidžiamumo problemų.

⁽²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė. Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Pasitikėjimo į žmogų orientuotu dirbtiniu intelektu didinimas“ (COM(2019) 168 *final*) (OL C 47, 2020 2 11, p. 64).

⁽³⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl finansų sektoriaus skaitmeninės veiklos atsparumo, kuriuo iš dalies keičiami reglamentai (EB) Nr. 1060/2009, (ES) Nr. 648/2012, (ES) Nr. 600/2014 ir (ES) Nr. 909/2014 (COM(2020) 595 *final* – 2020/0266 (COD)), Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiamos direktyvos 2006/43/EB, 2009/65/EB, 2009/138/EB, 2011/61/ES, 2013/36/ES, 2014/65/ES, (ES) 2015/2366 ir (ES) 2016/2341 (COM(2020) 596 *final* – 2020/0268 (COD)) (OL C 155, 2021 4 30, p. 38).

⁽⁴⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl priemonių aukštam bendram kibernetinio saugumo lygiui visoje Sąjungoje užtikrinti, kuria panaikinama Direktyva (ES) 2016/1148 ir Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl ypatingos svarbos subjektų atsparumo (COM(2020) 823 *final* – 2020/0359 (COD) – COM(2020) 829 *final* – 2020/0365 (COD)) (OL C 286, 2021 7 16, p. 170).

3.3. EESRK pritaria ketinimui neatsilikti nuo sparčių būsimų pokyčių ir, remiantis įrodymais, peržiūrėti direktyvos poveikį, kad ji būtų atnaujinta atsižvelgiant į būtinybę ir proporcingumą. EESRK mano, kad pasiūlyme nustatytas penkerių metų tikslas yra pernelyg tolimas, ir siūlo imtis veiksmų anksčiau, ne vėliau kaip po trejų metų nuo direktyvos įsigaliojimo. Komitetas primygtinai ragina į šį vertinimą įtraukti pilietinę visuomenę, nes EESRK unikaliam atspindi piliečių, vartotojų, darbuotojų ir įmonių nuomones, skirdamas deramą dėmesį pagrindinėms žmogaus teisėms, įskaitant darbuotojų teises, taip pat ekonominėms galimybėms ir kliūtims.

4. Pagrindinių ES vertybių apsauga

4.1. EESRK pritaria požiūriui, kurio Komisija laikėsi Dirbtinio intelekto akte, pagal kurį atskiriamas draudžiamas dirbtinio intelekto naudojimas, pvz., intervencines priemones taikančių Vyriausybės vykdomas piliečių socialinis vertinimas, įmonių taikomos didelės rizikos taikomosios programos, įskaitant įdarbinimą ir nuopelnų vertinimą, taip pat ypatingos svarbos infrastruktūros objektai ir techniniai prietaisai, naudojami sveikatos priežiūros srityje, ir daug mažiau rizikingos veiklos atvejų. EESRK ragina aiškiai apibrėžti didelės rizikos veiklą. EESRK pakartoja savo raginimą įtraukti galimą žalą aplinkai kaip vieną iš veiksnių, įtrauktinų į didelės rizikos kategoriją. EESRK pažymi, kad nukentėjusieji turėtų gauti kompensaciją, neatsižvelgiant į rizikingų ir mažiau rizikingų dirbtinio intelekto programų klasifikaciją.

4.2. EESRK savo 2020 m. nuomonėje dėl Baltosios knygos dėl dirbtinio intelekto, primygtinai ragina užtikrinti, kad priimant galutinį sprendimą būtų apsaugotos pagrindinės teisės ir žmogaus priežiūra, nes tai yra atsakingo dirbtinio intelekto sistemų plėtojimo Europos Sąjungoje kertiniai akmenys. Renkantis ir priimant sprendimus mašinoms gali trūkti žmogiško supratimo apie nenumatytas pasekmes, ypač kai šie pasirinkimai ir sprendimai daro poveikį pažeidžiamiems asmenims, pvz., vaikams ar vyresnio amžiaus žmonėms.

4.3. EESRK pabrėžia, kad svarbu, jog visuomenė pasitikėtų dirbtinio intelekto sistemų pokyčiais, susijusiais su privatumo apsauga, sąžiningu elgesiu ir žalos atlyginimu, kai tinkama. Siūloma direktyva siekiama užtikrinti bent tokią pačią kompensaciją už žalą, padarytą arba iš dalies padarytą naudojant dirbtinio intelekto sistemas, palyginti su žala, patirta tais atvejais, kai dirbtinio intelekto sistemos nenaudojamos. Svarbu, kad Komisija, valstybės narės ir dirbtinio intelekto sistemų naudotojai suvienytą pastangas perduoti šią žinią plačiajai auditorijai.

5. Nukentėjusiųjų dėl dirbtinio intelekto padarytos žalos kompensavimo palengvinimas

5.1. Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyvoje numatyta didesnė piliečių, darbuotojų ir ekonominės veiklos vykdytojų apsauga nuo žalos, kuri pripažįstama tų nukentėjusiųjų nacionalinėje teisinėje aplinkoje, šią apsaugą išplečiant, kad ji apimtų ne tik fizinius sužalojimus ir materialinius nuostolius, kaip numatyta pasiūlyme dėl Atsakomybės už gaminius direktyvos. Taip bus suteikiama galimybė kompensuoti išimtinai ekonominę žalą, pavyzdžiui, nesąžiningos diskriminacijos, atsisakymo suteikti galimybę naudotis priežiūros ar švietimo paslaugomis, klaidingo policijos atliekamo profiliavimo arba duomenų praradimo atvejais. EESRK primygtinai teigia, kad reikia aiškiai suprasti reikalavimus atitinkančią žalą, kad būtų išvengta nepageidaujamo skirtingo aiškinimo pagal nacionalinę teismų praktiką, ir šiuo tikslu pasitelkiant tinkamas priemones rengti mokymus specialistams, įskaitant nacionalinius teisėjus. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad nacionaliniai teismai turi galimybę prašyti Europos Sąjungos Teisingumo Teismo priimti prejudicinius sprendimus tais klausimais, kuriais aiškinimai gali skirtis.

5.2. EESRK mano, kad Europos Sąjungos piliečiai, vartotojai, darbuotojai ar įmonės neturi vienodų galimybių gauti žalos atlyginimą ir kompensaciją. Geranoriškumas ieškovų atžvilgiu, proceso taisyklės ir išlaidos, susijusios su ieškinio nagrinėjimu teismų sistemoje, ir tai, kiek civilinės atsakomybės bylose ieškovi padengia teises išlaidas, valstybėse narėse ir tarp socialinių klasių labai skiriasi. Todėl, kaip jau nurodyta bendro pobūdžio nuomonėje dėl Dirbtinio intelekto reglamento⁽⁵⁾, EESRK pasisako už tai, kad nacionaliniu lygmeniu būtų sukurtos lengvai prieinamos, nemokamos ir privalomos alternatyvaus ginčų sprendimo sistemos, susijusios su civiline atsakomybe dirbtinio intelekto programų srityje, užtikrinant koordinavimą ES mastu, pavyzdžiui, finansinių paslaugų srityje (FIN-NET), ir tai daryti bendradarbiaujant su atitinkamais pilietinei visuomenei atstovaujančiais organais. Tokios paslaugos padėtų įvertinti direktyvos poveikį, nes būtų stebimi neteisminiai susitarimai, apie kuriuos buvo pranešta.

⁽⁵⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo nustatomos suderintos dirbtinio intelekto taisyklės (Dirbtinio intelekto aktas) ir iš dalies keičiami tam tikri Sąjungos teisėkūros procedūra priimti aktai (COM(2021) 206 final – 2021/106 (COD)) (OL C 517, 2021 12 22, p. 61).

5.3. EESRK palankiai vertina pastangas suteikti nukentėjusiesiems nuo dirbtinio intelekto programų padarytos žalos daugiau galimybių reikalauti teisingos kompensacijos, kuri kitu atveju gali būti neprieinama arba procesas ją gauti gali būti nelengvas ir brangus dėl dirbtinio intelekto programų juodosios dėžės reiškinių ir jų sudėtingumo. Daugelis piliečių ir vartotojų skeptiškai vertina „robotus“ ir algoritmus. EESRK, įgyvendindamas Komisijos komunikacijos strategiją, rekomenduoja imtis veiksmų piliečių pasitikėjimui didinti, visų pirma rengiant mokymus plačiai naudojamose socialinėje žiniasklaidoje.

5.4. Nukentėjusieji nuo dirbtinio intelekto sistemų galės remtis prielaida, kad veiklos vykdytojai nesilaikė ES ar nacionalinių reikalavimų. Tai, kad veiklos vykdytojai privalės pranešti apie tokių taisyklių laikymąsi, yra apsauga nuo neatsargaus elgesio.

6. Naujų teisinių principų integravimas į bendrąją rinką

6.1. Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyva priimta tokiu metu, kai atsakomybė už dirbtinio intelekto sistemos nesugebėjimą atlikti tam tikros užduoties yra įtraukta į kelių valstybių narių teisėkūros darbotvarkę. EESRK supranta pasiūlyme išdėstytą požiūrį į nacionalinių teisės principų apsaugą ir pritaria tam, kad būtų taikoma direktyva, siekiant išvengti pernelyg didelio atsakomybės principų nenuoseklumo visoje ES ir leisti valstybėms narėms suderinti, jų nuomone, būtiną ir proporcingą apsaugą atsižvelgiant į bendrąjį interesą. EESRK atkreipia politikos formuotojų dėmesį į susiskaidžiusią teisinę aplinką, kuri trukdo kurti tikrą bendrąją skaitmeninę rinką, skatina Europos piliečių ir įmonių skirtumus ir gali trukdyti Europos technologinėms inovacijoms. EESRK mano, kad negalima nuvertinti netinkamo bendrojo intereso principo aiškinimo rizikos, nes procedūros, kuriomis siekiama užginčyti šį principą, yra sudėtingos ir jų įgaliojimai neviršija kiekvieno proceso Teisingumo Teisme.

6.2. EESRK supranta, kad civilinės atsakomybės ieškiniams taikoma nacionalinė teisinė tvarka valstybėse narėse vis dar skiriasi, ir daugelį metų daug dėmesio skyrė pastangoms pašalinti šiuos skirtumus, pavyzdžiui, taikant nacionaliniams standartams alternatyvią tvarką (28-ąją taisyklę). Atsižvelgdamas į tai, Komitetas supranta Komisijos šiame etape pasiūlytą teisinę priemonę, tačiau atkreipia dėmesį į riziką, kad kai kurios sąvokos skirtingose nacionalinėse teisinėse sistemose gali būti aiškinamos skirtingai. EESRK primygtinai ragina Komisiją kaip galutinio tikslo siekti kuo vienodžiau visoje ES taikomos atsakomybės sistemos.

6.3. EESRK pabrėžia šalies atsakovės, įskaitant (mažuosius) mažmenininkus, teisę pareikšti ieškinį savo tiekėjui arba atitinkamiems suinteresuotiesiems subjektams tiekimo grandinėje, taip pat pastarųjų pareigą prisiimti atsakomybę už savo aplaidaus ar tariamai neteisėto elgesio pasekmes. Tokiais atvejais tie tiekėjai turėtų būti teisiškai įpareigoti atlyginti žalą tokiems atsakovams.

7. Europos dirbtinio intelekto plėtojimo konkurencingumo rėmimas

7.1. EESRK mano, kad teisinis tikrumas yra ekonominė paskata mokslinių centrų, valdžios institucijų ir įmonių vykdomiems Europos moksliniams tyrimams ir technologinei plėtrai ir prisideda prie inovacijų diegimo pasaulyje. Siūlomą Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyvoje laiku pateikiamos gairės, kurių reikia, kad novatoriams būtų suteikta daugiau informacijos apie teisinę riziką, ypač kai dirbama tarpvalstybiniu mastu, nes skirtingose jurisdikcijose taikoma skirtinga atsakomybės tvarka. Tai bus labai naudinga startuoliams ir MVĮ, kurie neturi tokių pačių galimybių gauti teisinių konsultacijų kaip didesnės įmonės. Naujoji sistema taip pat gali padėti kūrėjams diegti naujas dirbtinio intelekto programas, kurios geriau suprastų teises pasekmes, ir taip prisidėti prie ES skaitmeninės ir žaliosios pertvarkos strategijos įgyvendinimo.

7.2. Į siūlomą Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyvą šiame etape neįtrauktas privalomasis dirbtinio intelekto programų draudimas. Atsižvelgiant į tai, kad dirbtinio intelekto programos, ypač sudėtingesnės sistemos, vis dar visapusiškai plėtojamoms, dėl ankstesnės patirties trūkumo būtų sunku nustatyti vertinimo metodus, kurie būtų pakankamai patikimi, kad atspindėtų būsimus nuostolius ir ieškinius, ypač atsižvelgiant į tai, kad žalos atsiradimas ir ieškiniai galėtų būti tarpusavyje susiję ir lemti vėl pasikartojančias nesėkmes, taigi incidentų sunkumo eskalaciją ir nuostolių kaupimąsi, nors šiuo metu (per)draudimo įmonių pajėgumai yra riboti. Todėl EESRK supranta, kad Komisija nusprendė toliau nenagrinėti klausimo, ar šiame etape reikėtų nustatyti privalomą draudimą ar kitas finansines garantijas, kokias veiklas ir kokiu mastu, tačiau ragina Komisiją atidžiai stebėti draudimo prieinamumą ir mastą. Siekiant įvertinti, ar reikia papildomų priemonių, pvz., atsakomybės be kaltės ar privalomojo draudimo, reikalinga stebėsenos sistema, pagal kurią būtų pateikiama įžvalgų apie incidentus, susijusius su dirbtinio intelekto sistemomis.

7.3. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad pagal nacionalinę arba ES teisę kai kurioms rizikos rūšims taikomas privalomasis draudimas arba kitos finansinės garantijos. Konkrečiau tai pasakytina apie motorinių transporto priemonių naudojimą, šiuo metu kuriant autonomines transporto priemones. Tokiais atvejais, kai privalomasis draudimas apima ne tik vairuotojo ar keleivių elgesį, bet ir įrangos gedimus, ypač autopiloto režimu, kompensacija aukoms daugeliu atvejų ⁽⁶⁾ užtikrinama pagal galiojančius teisės aktus ir sutartis. Kai taikoma, draudimo bendrovės gali reikalauti, kad gamintojai kompensuotų savo išlaidas. Tai turėtų sumažinti vairuotojų išlaidas ir perkelti atitinkamų draudimo linijų ekonominį svorio centrą iš įmonių ir vartotojų rinkos į įmonių tarpusavio modelį. Todėl EESRK mano, kad tose srityse, kuriose privalomasis draudimas jau egzistuoja arba turi būti įvestas ES lygmeniu, nereikia imtis tolesnių svarbių teisėkūros veiksmų. Vis dėlto EESRK atidžiai stebės, kaip priimami etiniai sprendimai, susiję su tokiais klausimais, kaip susidūrimo prevencija ir avarių valdymo scenarijai.

7.4. EESRK mano, kad Atsakomybės už dirbtinį intelektą direktyvoje įtvirtinti atitikties ir rizikos valdymo apribojimai, taip pat prielaida, pagal kurią tiekėjams, jų vardu veikiantiems asmenims ir dirbtinio intelekto sistemų naudotojams tenka nuginčijimo pareiga, yra proporcingos priemonės, kuriomis siekiama užtikrinti tinkamą dirbtinio intelekto programų padarytos žalos rizikos lygį.

7.5. Kalbant apie galimybę susipažinti su įrodymais, EESRK pritaria priemonėms, kurių imtasi siekiant apsaugoti komercines paslaptis, kurios yra svarbus Europos novatorių konkurencingumo aspektas, ir konfidencialią informaciją, kai ji išduodama teisėtai ir deramai paisant nustatytą teisių, pavyzdžiui, darbo vietoje egzistuojančioms teisiskai pripažintoms informatorių privilegijoms.

7.6. EESRK mano, kad nuosaikios, o ne griežtos atsakomybės taikymas palengvina dirbtinio intelekto technologijų plėtoją Europos Sąjungoje ir galėtų patvirtinti ES, kaip pasaulinius standartus nustatančios instancijos, vaidmenį, nes kitos šalys galėtų suderinti savo teisės aktus su šia tvarka. Šis aspektas taip pat turėtų būti įtrauktas į būsimą peržiūrą, kartu patikslinant sąvokas, kurių gali prireikti atsižvelgiant į šią pirmąją patirtį.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

⁽⁶⁾ Už vairo esantis asmuo turi teisę pareikšti ieškinį pagal atsakomybės už gaminius teisės aktus.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais“

(COM(2022) 495 – 2022/0302 (COD))

(2023/C 140/06)

Pranešėja **Emilie PROUZET**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Parlamentas, 2022 10 17 Taryba, 2022 10 28
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 114 straipsnis
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Biuro sprendimas	2022 9 20
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	156 / 0 / 2

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) pripažįsta Komisijos pasiūlyme nustatytos civilinės atsakomybės sistemos, pagal kurią kiekvienam piliečiui suteikiamos priemonės gauti kompensaciją už žalą, kurią jis patyrė dėl gaminio trūkumo, svarbą. Ši sistema yra labai svarbi ir dėl to, kad kylančios rizikos pasekmės vis dažniau nagrinėjamos teismuose.

1.2. Atsakomybės be kaltės tvarkos tikslas iš esmės yra atkurti pusiausvyrą tarp gamintojo ir potencialaus nukentėjusiojo teisių. EESRK ragina teisėkūros institucijas ir nacionalines valdžios institucijas priimančias šį pasiūlymą ir jį perkeltiant į nacionalinę teisę išlaikyti šiuo pasiūlymu pasiektą pusiausvyrą.

1.3. Todėl EESRK pritaria, kad reikia užtikrinti teisinį tikrumą visiems: skundo pateikėjui, suteikiant jam galimybę naudotis supaprastinta teisine sistema kompensacijai gauti, ir gamintojui, kuris galėtų toliau diegti naujoves suvokdamas savo atsakomybę ir finansiškai įvertindamas riziką.

1.4. EESRK pripažįsta, kad nagrinėjamos direktyvos peržiūra atitinka įvairių vartotojų poreikius, pavyzdžiui, atsakingo veiklos vykdytojo nustatymas, galimybė gauti informacijos ir kompensaciją arba šios direktyvos taikymo srities išplėtimas apimant skaitmeninę ir psichologinę žalą.

1.5. EESRK pripažįsta, kad šią sistemą reikia pritaikyti prie skaitmeninių iššūkių, ir pritaria šiame pasiūlyme siūlomoms priemonėms jiems įveikti. Todėl Komitetas pritaria Europos Komisijos sprendimui šiame pasiūlyme dirbtiniam intelektui (DI) taip pat taikyti atsakomybės be kaltės sistemą, o pasiūlyme dėl analogiškos direktyvos – kalte grindžiamos atsakomybės sistemą. Komitetas taip pat pabrėžia, kad nustatant atsakomybę už gaminius reikia išlikti technologiškai neutraliems.

1.6. EESRK ragina suderinti pasiūlymo atsakomybės apibrėžtis ir hierarchiją atsižvelgiant į Bendrijos *acquis*, taip pat supaprastinti šį pasiūlymą, kad jis atitiktų šiuo metu priimamus teisės aktus.

1.7. Be to, EESRK ragina užtikrinti didesnę tos pačios prievolės, kuri įvairiuose teisės aktuose pateikiama skirtingai, formuluotės nuoseklumą. EESRK ragina supaprastinti priemonės užuot jas dubliavus, visų pirma atsižvelgiant į jau esamas prievoles arba jas išplečiant.

2. Aplinkybės

2.1. Pasiūlymais peržiūrėti Atsakomybės už gaminius direktyvą ir taisykles dėl atsakomybės už dirbtinį intelektą siekiama atnaujinti 1985 m. Europos atsakomybės be kaltės sistemą. Šių dviejų pasiūlymų tikslas – pritaikyti šią sistemą prie skaitmeninės ir tvarios pertvarkos. Taigi naujomis taisyklėmis siekiama suteikti gamintojams būtiną teisinį tikrumą, kad jie galėtų diegti naujoves, o skundo pateikėjams – padengti išlaidas dėl naujos žalos ir trūkumo bei užtikrinti, kad jie Europoje rastų atsakingą veiklos vykdytoją ir taip gautų kompensaciją teisme.

2.2. Praktiškai direktyvoje reikalaujama, kad valstybės narės nustatytų konkrečią civilinės atsakomybės sistemą. Pagal šią sistemą bet kuris **fizinis asmuo**, patyręs materialinių nuostolių, susijusių su žala dėl gaminio trūkumo, gali gauti kompensaciją. Dauguma ieškinių pagal Atsakomybės už gaminius direktyvą (AGD) *a priori* yra susiję su kūno sužalojimais, o kai kuriais atvejais – su didele žala turtui. Ieškiniai dėl labai nedidelių sumų paprastai nagrinėjami pagal taikos sutartis. Todėl Atsakomybės už gaminius direktyvos nuostatos taikytinos taikos sutarties, alternatyvaus ginčų sprendimo ir (arba) elektroninio ginčų sprendimo (angl. *alternative dispute resolution/online dispute resolution*) arba teisinės procedūros kontekste⁽¹⁾. Kad būtų galima geriau įvertinti nagrinėjamas bylas, EESRK ragina Komisiją sukaupti daugiau informacijos ir statistinių duomenų apie atvejus, kurie nagrinėjami alternatyvaus ginčų sprendimo arba elektroninio ginčų sprendimo būdu.

2.3. Ieškiniai dėl atsakomybės už gaminius su trūkumais yra viena iš sparčiausiai daugėjančių ieškinių rūšių ES. Remiantis teismo sprendimais, pagrįstais šio tipo procedūra, taip pat naujausiomis diskusijomis dėl **kylančios rizikos**, galima nustatyti tam tikrus gaminius ir žalą, apie kuriuos šiuo metu daug kalbama: asbestas, vakcinės, pesticidai, bisfenolis A, opioidai⁽²⁾, taip pat dėl elektromagnetinių bangų padidėjęs elektromagnetinis jautrumas arba baimė susirgti vėžiu dėl pavojingos medžiagos poveikio⁽³⁾. Dėl per pastaruosius kelerius metus vis didesnės kylančios rizikos tokia sistema yra būtina. Suprasdamas būsimus iššūkius, kuriems spręsti ši sistema galėtų būti taikoma, EESRK ragina į šias aplinkybes atsižvelgti visus šio teisės akto suinteresuotuosius subjektus.

2.4. Kitas svarbus susirūpinimą keliantis aspektas yra tai, kad šiuo nauju teisės aktu turi būti išlaikyta teisinė sistema, kuria visiems subjektams (ieškovams ir atsakovams) būtų užtikrintas **teisinis tikrumas**. Būtina užtikrinti, kad nebūtų kvestionuojami mūsų Bendrijos *acquis* pagrindai (apibrėžtis, civilinė teisė ir kt.).

2.5. Taip pat turime užtikrinti, kad šiuo procesu būtų pasiekta **pusiausvyra** tarp mūsų Europos tikslų remti pramonines ir technologines **inovacijas** bei vartotojų **apsaugos** ir teisingo padarytos žalos atlyginimo. Kaip priminė Komisija⁽⁴⁾, siūloma sistema neturėtų trukdyti įgyvendinti neseniai priimtą ES pramonės strategiją. Be to, ES turi suteikti vartotojams ir apskritai Europos piliečiams aukščiausio lygio apsaugą.

2.6. Galiausiai šios direktyvos peržiūros tikslas – suderinti valstybių narių teisės aktus. Šis suderinimas yra ypač svarbus atsižvelgiant į tai, kad situacijos, kurioms taikoma ši atsakomybės sistema, paprastai susijusios su daugiau nei viena valstybe nare. Būtina **kuo labiau suderinti teisės aktus**, o tam, kad suderinimas būtų optimalus, turi būti taikomos aiškios ir tiksliai apibrėžtos priemonės.

3. Bendrosios pastabos dėl būtinybės užtikrinti pasiūlymo suderinamumą su Bendrijos *acquis*

3.1. **Labai plati taikymo sritis, kuri turi būti nuosekliai įgyvendinama nacionaliniu lygmeniu.** Direktyvos projektas naudingas visiems fiziniams asmenims, kurie patyrė žalą dėl gaminio trūkumo ir kurie nori gauti kompensaciją iš gaminio gamintojo. Todėl tai nėra vartotojo ar galutinio naudotojo, B2B ar B2C klausimas. Vis dėlto direktyvą – jos pradinę redakciją – taikė kai kurios valstybės narės kilus darbuotojų ir (arba) darbdavių konfliktams bei darbuotojų ar specialistų konfliktams, kuriems taikoma kitokia sistema nei nurodyta Atsakomybės už gaminius direktyvoje. EESRK atkreipia institucijų dėmesį į šios sistemos įgyvendinimą ir tinkamą perkėlimą į nacionalinę teisę.

⁽¹⁾ Žr. Europos Komisijos poveikio vertinime pateiktus duomenis.

⁽²⁾ Dėl šios medžiagos daug diskutuojama, ypač Švedijoje. Reikėtų pažymėti, kad Prancūzijoje per dešimt metų iki COVID-19 pandemijos opioidų vartojimas padidėjo daugiau kaip 150 %.

⁽³⁾ Prancūzija pripažįsta kompensaciją už nerimą sukeliančią žalą, remdamasi asmens susirūpinimu dėl ligos atsiradimo ateityje. Atrodo, kad šiuo pavyzdžiu nori pasekti ir Ispanija bei Italija. Toks žalos atlyginimo pripažinimas 2019 m. buvo nustatytas asbestui ir netrukus po to pradėtas taikyti visoms pavojingoms medžiagoms ar gaminiams. Todėl, nors asbestas buvo uždraustas 1997 m., po dvidešimt metų mūsų žmonėms vis dar kyla didelė žalos atlyginimo rizika.

⁽⁴⁾ 2020 m. sausio mėn. klausyme dėl Atsakomybės už gaminius direktyvos peržiūros Europos Komisija priminė, kad ši tema yra itin svarbi siekiant sustiprinti ES pramonės pajėgumą būti technologiniu požiūriu suverenai ir suteikti konkurencinį pranašumą gamintojams, kad jie galėtų diegti inovacijas ir konkuruoti su Kinija ir JAV.

3.2. **Kad sistema būtų nuosekli, reikia patikslinti kai kurias apibrėžtis.** 4 straipsnyje turi būti susietos komponento, gamintojo ir gaminio apibrėžtys, nes jos visos minimos 7 straipsnyje, kuriame apibrėžiama veiklos vykdytojo atsakomybė. 4 straipsnio 10 punkte pateiktoje pradėjimo naudoti apibrėžtyje turėtų būti nurodytas pirmasis galutinio naudotojo naudojimas, kaip nurodyta Mėlynajame vadove ir kituose derinamuosiuose teisės aktuose. Pirmojo naudojimo data yra svarbi, nes pagal ją nustatomi senaties terminai. Galiausiai 6 straipsnyje gaminio naudojimo sąvoka turi būti suderinta su ES teisės aktais. Iš tiesų netinkamas gaminio naudojimas negali būti naudojamas jo trūkumams įvertinti ir įrodyti. Jis negali būti naudojamas vertinant gaminių, kuriems taikomi ES derinamieji teisės aktai, pavyzdžiui, žaislų, atitiktį ir saugą. Kaip primenama Mėlynajame vadove, derinamieji Europos teisės aktai taikomi, kai rinkai tiekiami arba pradedami naudoti gaminiai naudojami pagal numatytą paskirtį. Bet kuriuo atveju gamintojas negali būti laikomas atsakingu už žalą, padarytą dėl netinkamo gaminio naudojimo.

3.3. **Ekonominės veiklos vykdytojų atsakomybės hierarchija turi būti proporcinga jų vaidmeniui grandinėje.** EESRK palankiai vertina tai, kad į pasiūlymą įtraukti įvairūs subjektai, atsakingi už atitiktį ir saugą, kaip apibrėžta Reglamente (ES) 2019/1020 ⁽⁷⁾ ir Pasiūlyme dėl reglamento Skaitmeninių paslaugų aktas ⁽⁸⁾. Pasiūlyme atsakomybė už gaminių atitiktį ir saugą taip pat suderinama su atsakomybės už gaminius su trūkumais sistema. Tačiau 7 straipsnio 2 dalyje nesilaikoma Europos suderintų gaminių sistemoje nustatytos vaidmenų ir atsakomybės hierarchijos ⁽⁹⁾. Siekiant nuoseklumo, ši dalis turėtų būti peržiūrėta, kad būtų aiškiai apibrėžta numatytoji veiklos vykdytojų hierarchija, o ne jų bendra atsakomybė.

4. Priemonių, skirtų potencialių nukentėjusiųjų poreikiams patenkinti, vertinimas

4.1. Už žalos atlyginimą atsakingo veiklos vykdytojo paieška šiuo metu užtikrinama įvairiomis priemonėmis. Pirmą, gaminio gamintojas IR komponento, dėl kurio atsirado gaminio trūkumas, gamintojas gali būti bendrai atsakingi. EESRK palankiai vertina tai, kad ši dviguba atsakomybė įtraukta į BEUC ⁽⁸⁾ rekomendacijas. Antra, taikoma atsakomybės tarp ekonominės veiklos vykdytojų, dalyvaujančių gaminio su trūkumais tiekimo grandinėje, hierarchija. Jeigu pirmojo atsakingo veiklos vykdytojo nėra, atsakomybė tenka tiekimo grandinės galutinėse grandyse esančiam asmeniui. Jei gamintojo nėra ES, atsakomybė gali būti taikoma importuotojui arba, jeigu jo nėra, įgaliotajam atstovui. Platintojo ir prekyvietės atsakomybė taip pat priklauso nuo jų pajėgumo teikti informaciją apie savo tiekėjus ir (arba) prekyautojus.

4.2. EESRK pripažįsta, kad šiomis dviem priemonėmis galima lengviau nustatyti atsakingą veiklos vykdytoją Europos rinkoje, taigi ir suteikti galimybę gauti kompensaciją.

4.3. Be to, platintojų prievolės yra susijusios su peržiūrėtos Direktyvos dėl bendros gaminių saugos ⁽⁹⁾ ir suderintus gaminius reglamentuojančių peržiūrėtų teisės aktų (atsekamumo taisyklių) prievolėmis.

4.4. Tas pats pasakytina ir apie prekyvietes. Skaitmeninių paslaugų teisės akte yra nustatyta prievolė pažinoti savo prekybininkus, t. y. visų pirma turėti gamintojo ir atsakingo asmens ES kontaktinius duomenis. Be to, tos pačios direktyvos 5 straipsnio 3 dalyje, t. y. pirminiame pasiūlyme dėl skaitmeninių paslaugų akto, taip pat nustatytos sąlygos, kurioms esant platformos praranda atleidimą nuo atsakomybės, jei nepateikiama informacija apie pardavėją. Panaši prievolė nustatyta direktyvoje „Omnibus“: jei Direktyvoje (ES) 2019/2161 ⁽¹⁰⁾ dėl vartotojų apsaugos reikalaujama informacija nepateikiama, platforma prisiima atsakomybę už vartotojų apsaugą, kuri paprastai tenka pardavėjui. Šios prievolės yra panašios, tačiau šiame pasiūlyme jos nepateikiamos taip pačiai. Todėl EESRK ragina tokią pačią prievolę apibrėžti nuosekliau.

⁽⁷⁾ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1020 dėl rinkos priežiūros ir gaminių atitikties, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2004/42/EB ir reglamentai (EB) Nr. 765/2008 ir (ES) Nr. 305/2011 (OL L 169, 2019 6 25, p. 1).

⁽⁸⁾ COM(2020) 825 final – 2020/0361 (COD).

⁽⁹⁾ i) Sąjungoje įsisteigęs gamintojas; ii) importuotojas (pagal apibrėžtį įsisteigęs Sąjungoje), jei gamintojas nėra įsisteigęs Sąjungoje; iii) įgaliotasis atstovas (pagal apibrėžtį įsisteigęs Sąjungoje), turintis raštišką gamintojo įgaliojimą vykdyti konkrečias užduotis pastarojo vardu, arba iv) Sąjungoje įsisteigęs užsakytojų vykdytojas, jei nėra Sąjungoje įsisteigusio gamintojo, importuotojo ar įgaliotojo atstovo.

⁽⁸⁾ Europos vartotojų organizacijų asociacija (BEUC) – www.beuc.eu.

⁽⁹⁾ 2001 m. gruodžio 3 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2001/95/EB dėl bendros gaminių saugos (OL L 11, 2002 1 15, p. 4).

⁽¹⁰⁾ 2019 m. lapkričio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/2161, kuria iš dalies keičiamos Tarybos direktyva 93/13/EEB ir Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 98/6/EB, 2005/29/EB ir 2011/83/ES, kiek tai susiję su geresniu Sąjungos vartotojų apsaugos taisyklių vykdymo užtikrinimu ir modernizavimu (OL L 328, 2019 12 18, p. 7).

4.5. **Pagal šią naują sistemą taip pat galima atlyginti žalą dėl nuostolių, patirtų dėl netinkamų skaitmeninių paslaugų.** Visų pirma, pasiūlydama analogišką projektą dėl atsakomybės už dirbtinį intelektą, Europos Komisija pateikia konkretų atsaką. Savo pasiūlyme ji pateikia sprendimą vartotojams dėl skaitmeninio gaminio komponento trūkumo, imdamasi įvairių priemonių:

- taikomosioms programoms ir kitai programinei įrangai, integruotai į gaminių arba susietai su gaminiu, bus taikomos komponento (4 straipsnio 3 punktą), susijusių paslaugų (4 straipsnio 4 punktą) ir gamintojo (4 straipsnio 11 punktą) apibrėžtys,
- be to, materialiniai nuostoliai, patirti dėl duomenų praradimo ar sugadinimo, pripažįstami kaip žala, dėl kurios atsiranda teisė į žalos atlyginimą,
- galiausiai susijusių paslaugų gamintojas nebus atleistas nuo savo atsakomybės motyvuodamas, kad gaminio pateikimo rinkai metu trūkumo nebuvo.

4.6. EESRK pritaria priemonėms, kuriomis siekiama šiame pasiūlyme nustatyti skaitmeninių technologijų reguliavimą. Tačiau Komitetas ragina teisėkūros institucijas atsižvelgti į neseniai priimtus arba svarstomus lygiagrečius teisės aktus, įskaitant Bendrąjį duomenų apsaugos reglamentą⁽¹⁾, pasiūlymą dėl atsakomybės už dirbtinį intelektą, DI aktą, Duomenų aktą, Bendros gaminių saugos reglamentą, TIS 2 direktyvą⁽²⁾ ir Kibernetinio atsparumo aktą. Būtina užtikrinti nuoseklumą ir vengti dubliuoti teises priemones.

4.7. Pasiūlyme sprendžiamos problemos, susijusios su techninės informacijos gavimu ir (arba) suvokimu. Nagrinėjama teisinė sistema taikoma, kai dėl gaminio asmeniui arba jo turtui padaryta materialinė žala. Šie gaminiai dažnai yra moksliskai arba technologiškai sudėtingi. 1985 m. Europos Komisija, atsižvelgdama į nagrinėjamų gaminių sudėtingumą, civilinėje teisėje įtvirtino atsakomybę be kaltės. Pagal šią sistemą skundo pateikėjas turi įrodyti gaminio trūkumą, patirtą žalą ir jų priežastinį ryšį, kad galėtų gauti teisingą žalos atlyginimą. Gamintojo kaltės įrodyti nereikia. Jau preambulėje Europos Sąjunga pripažino, kad atsakomybė be kaltės yra būtina siekiant spręsti klausimus, kylančius dėl vis didėjančio technologijų naudojimo mūsų laikais. Šis nukrypimas nuo civilinės teisės skundo pateikėjui jau buvo labai supaprastintas. Tačiau vykstant teisės aktų peržiūros procesui vartotojų organizacijos pasisakė už tai, kad būtų padaryta daugiau, kad prievolė įrodyti būtų perkeliama arba kad būtų uždrausta išimtis dėl mokslo žinių. Europos Komisija nepritaikė šių dviejų priemonių, tačiau pateikė naujų pasiūlymų, kad patenkintų vartotojų poreikius.

4.8. Todėl į peržiūrimą pasiūlymą įtrauktos naujos priemonės dėl įrodymų atskleidimo ir dėl trūkumo ar priežastinio ryšio prezumpcijos. Kalbant apie pirmąjį punktą, pirmiausia reikia sukurti šią teisę Europos lygmeniu. Šiuo metu dauguma valstybių narių taiko panašias taisykles. Antrasis punktą, t. y. teismų praktikos kodifikavimas, aptariamą 5 straipsnio 5 punkte, laikomas palankiu skundo pateikėjui.

4.9. Komisijos pasiūlyme taip pat nagrinėjami atvejai, kai žala padaroma praėjus keleriems metams ar dešimtmečiams po to, kai gaminyje buvo nupirktas arba pateiktas rinkai. Pasiūlyme Komisija pateikia du skirtingus sprendimus. Skaitmeninio (su paslaugomis susijusio) turinio atveju nėra jokios išimties, susijusios su tikimybe, kad pateikiant rinkai ir (arba) pradėdant naudoti trūkumo nebuvo. Be to, argumentuoti dėl išimties, susijusios su techninių galimybių išsivystymo lygiu, atrodo pakankamai sudėtinga. Galiausiai pavojingų medžiagų, sukeliančių uždelstą kūno sužalojimą, atveju senaties terminas pratęsiamas iki 15 metų.

5. Priemonių, kuriomis reaguojama į verslo poreikius, vertinimas

5.1. **Esminio pakeitimo sąvoka šioje sistemoje yra labai svarbi ir ją reikia apibrėžti ir paaiškinti.** Dėl esminio gaminio pakeitimo atsakomybę prisiima jo kūrėjas ir senaties terminas pratęsiamas. Todėl EESRK ragina patikslinti šią sąvoką remiantis Mėlynuoju vadovu⁽¹³⁾.

⁽¹⁾ 2016 m. balandžio 27 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2016/679 dėl fizinių asmenų apsaugos tvarkant asmens duomenis ir dėl laisvo tokių duomenų judėjimo ir kuriuo panaikinama Direktyva 95/46/EB (Bendrasis duomenų apsaugos reglamentas) (OL L 119, 2016 5 4, p. 1).

⁽²⁾ 2022 m. gruodžio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2022/2555 dėl priemonių aukštam bendram kibernetinio saugumo lygiui visoje Sąjungoje užtikrinti, kuria iš dalies keičiamas Reglamentas (ES) Nr. 910/2014 ir Direktyva (ES) 2018/1972 ir panaikinama Direktyva (ES) 2016/1148 (TIS 2 direktyva) (OL L 333, 2022 12 27, p. 80).

⁽¹³⁾ Gaminys, kuris buvo iš esmės pakeistas arba perdirbtas po to, kai buvo pradėtas naudoti, turi būti laikomas nauju gaminiu, jeigu: i) jo pirminės eksploatacinės savybės, paskirtis ar tipas yra pakeisti, tačiau tai nebuvo numatyta pradiniam rizikos vertinime; ii) dėl pakeitimo pakito pavojaus pobūdis arba padidėjo rizikos lygis atsižvelgiant į atitinkamus Sąjungos derinamuosius teisės aktus ir iii) gaminys tiekiamas rinkai (arba pradėdamas naudoti, jei tai patenka į taikytinų teisės aktų taikymo sritį). Tai reikia įvertinti kiekvienu konkrečiu atveju, visų pirma atsižvelgiant į atitinkamų teisės aktų tikslą ir kokios rūšies gaminiams jie taikomi.

5.2. Atvejų, kai vieno iš trijų elementų, t. y. trūkumo, žalos arba priežastinio ryšio, įrodyti nereikia, vertinimas.

9 straipsnyje nurodoma, kad valstybės narės užtikrina, kad skundo pateikėjui tektų prievolė įrodyti trūkumą, žalą ir jos priežastinį ryšį. Todėl būtina įrodyti turtinę žalą, susijusią su turtine ar neturtine žala asmeniui ar asmeninei nuosavybei arba su duomenų praradimu ir (arba) sugadinimu ir gaminio ar vieno iš jo komponentų (gaminio ir (arba) paslaugos) trūkumu ir jų priežastiniu ryšiu. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad prievolė įrodyti nustatoma jau prasidėjusio teismo procese. Todėl buvo nuspręsta, kad skundas yra pakankamai priimtinas, o žala pakankamai svarbi, kad privatus asmuo norėtų imtis teisinių veiksmų, kurie skundo pateikėjui *a priori* daug kainuotų.

5.2.1. Pirma, 9 straipsnio dėl įrodinėjimo pareigos 3 dalyje nurodomi atvejai, kai preziumuojamas priežastinis ryšys tarp žalos ir trūkumo, t. y. kai nustatomas gaminio trūkumas ir padaryta žala paprastai yra būdinga šiam trūkumui. Tokiu atveju, įrodžius trūkumą, turi būti nustatyti tik su šia žala susiję materialiniai nuostoliai. Priežastinio ryšio įrodymas leidžiamas prezumpcijomis. Ši nuostata taip pat panaši į gedimo galimybės pripažinimą. Šiomis aplinkybėmis gamintojas, kuris nustatė gaminio gedimą, turės susigrąžinti arba pašalinti iš rinkos visus tos pačios partijos gaminius. Tokia tvarka lemtų didelį švaistymą.

5.2.2. Antra, 9 straipsnio 4 dalyje nurodomi atvejai, kai trūkumo ir priežastinio ryšio įrodymai grindžiami tikimybe. Taip gali būti tais atvejais, kai teismas nusprendžia, kad dėl įrodymų technologinio ar mokslinio sudėtingumo ieškovas susiduria su pernelyg daug sunkumų. Todėl skundo pateikėjas turi įrodyti, kad gaminyje prisidėjo prie žalos IR trūkumo tikimybės arba įrodyti ryšį tarp trūkumo ir žalos. Šiuo atveju nei trūkumas, nei priežastinis ryšys neturi būti mokslškai įrodyti.

5.2.3. Siekiant įvertinti šią nuostatą, reikia remtis ją pagrindžiančia teismo praktika. Taigi *Sanofi Pasteur* byloje⁽¹⁴⁾ teismai manė, kad, nesant mokslinio sutarimo, vakcinos trūkumo ir priežastinio ryšio tarp trūkumo ir ligos įrodymai gali būti pateikti remiantis svariais, tiksliais ir nuosekliais įrodymais. Procedūra yra labai supaprastinta skundo pateikėjui, kuris galiausiai turi pateikti faktinių ir nemokslinių įrodymų rinkinį. EESRK pripažįsta, kad tam tikrais sudėtingais atvejais „trūkumo tikimybės“ sąvoką turi įvertinti teisėjas, tačiau negali būti automatiškai preziumuojamas priežastinis ryšys.

Bruselis, 2023 m. sausio 24 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

⁽¹⁴⁾ 2017 m. birželio 21 d. Teisingumo Teismo sprendimas *N. W ir kt. / Sanofi Pasteur MSD SNC ir kt.*, C-621/15, ECLI:EU:C:2017:484.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui bei Regionų komitetui „Europos priežiūros strategija““

(COM(2022) 440 final)

(2023/C 140/07)

Pranešėja **Kinga JOÓ**

Bendrapranešėja **Zoe TZOTZE-LANARA**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 10 27
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Užimtumas, socialiniai reikalai ir pilietybė
Priimta skyriuje	2023 1 11
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	169 / 0 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK palankiai vertina Europos priežiūros strategijos pasiūlymus dėl ES lygmens ir nacionalinių veiksmų, kuriais siekiama stiprinti visą visuomenės požiūriu pagrįstos priežiūros infrastruktūrą Europoje, ir pritaria joje pateiktam raginimui per Tarybą pateikti pasiūlymus dėl geresnės kokybės paslaugų visą gyvenimą.

1.2. EESRK atnaujina savo pasiūlymą pradėti taikyti **Europos priežiūros garantiją**, kad visiems ES gyventojams būtų užtikrinta galimybė visą gyvenimą naudotis įperkamos ir kokybiškos sveikatos priežiūros ir priežiūros paslaugomis. Sėkmingai įgyvendinus šią priemonę, būtų prisidėta prie priežiūros trūkumo problemos sprendimo ir skatinama sudaryti deramas darbo sąlygas prižiūrintiesiems asmenims, įskaitant neformaliuosius prižiūrinčiuosius asmenis.

1.3. EESRK pabrėžia, kad svarbu remti **šeimas joms atliekant savo pagrindinį vaidmenį**. Tai apima investicijas ne tik į socialinę politiką, bet ir į **bendruomenes**. Tinkamai remiamos šeimos su visais savo skirtumais veikia kaip minimalios socialinės apsaugos sistema ir yra esminiai tvoros solidarumu grindžiamos priežiūros sistemos elementai. Labai svarbu pabrėžti, kad reaguojant į sukrėtimus būtina teikti pirmenybę priežiūros paslaugų įperkamumui ir tęstinumui.

1.4. EESRK atlieka svarbų vaidmenį **didinant informuotumą rinkdamas ir skleisdamas pagrindinius** socialinių partnerių ir pilietinės visuomenės organizacijų **gerosios patirties pavyzdžius**, susijusius su priemonėmis ir infrastruktūra, taip pat dalydamasis informacija apie naujų formų priežiūros paslaugas. Komitetas ragina skirti specialų biudžetą priežiūros gavėjų ir teikėjų bei slaugytojų namuose poreikių nustatymui.

1.5. **Lyčių lygybė turi išlikti esminiu** strategijos įgyvendinimo **elementu**, įskaitant veiksmus, kuriais siekiama kovoti su žalingais lyčių stereotipais, kenkiantiems formaliosios ir neformaliosios priežiūros sektoriams. EESRK pakartoja, kad reikėtų stengtis skatinti, kad daugiau vyrų papildytų priežiūros darbuotojų gretas, ir užtikrinti geresnę priežiūros paskirstymą namų ūkiuose.

1.6. EESRK pabrėžia, kad reikia laikytis visą gyvenimo ciklą apimančio požiūrio, pagal kurį būtų **skatinamas sveikas ir aktyvus senėjimas**, kartu užkertamas kelias diskriminacijai dėl amžiaus ir kitų formų diskriminacijai, senyvo amžiaus žmonių orumą žeminančiam elgesiui, netinkamam elgesiui su jais ir stereotipams ir užtikrinama apsauga nuo tokio elgesio apraiškų. EESRK ragina parengti Europos strategiją dėl vyresnio amžiaus asmenų.

1.7. EESRK ragina **sutelkti visus išteklius** didėjančiai ir įvairiai priežiūros paklausai patenkinti: siekiant skatinti ekonomikos augimą ir užimtumą, reikia skirti **pakankamai lėšų** priežiūros infrastruktūrai ir slaugytojams. Reikia sutelkti **viso spektro priežiūros paslaugų teikėjus** taikant griežtas kokybės užtikrinimo sistemas. Valstybės narės turi skatinti kokybiškų darbo vietų kūrimą ir užtikrinti, kad darbo vietos socialinės priežiūros sektoriuje būtų patrauklios, tinkamai apmokamos ir vertinamos bei būtų suteikiamos geros karjeros perspektyvos.

1.8. EESRK ragina geriau **teikti duomenis** apie vaikų dalyvavimą ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros sistemoje, kad būtų užtikrintas palyginamumas ir išsamesnės informacijos, reikalingos reformoms rengti ir įgyvendinti, prieinamumas.

1.9. EESRK prašo ES institucijas sudaryti lyčių požiūriu subalansuotą **aukšto lygio ekspertų grupę ilgalaikės priežiūros klausimais**, kad būtų oficialiai įtvirtintas bendradarbiavimas, kuriame dalyvautų visi subjektai ir jų organizacijos, siekiant sukurti ateities priežiūros paslaugas⁽¹⁾. Taip pat rekomenduojama, kad priežiūros paslaugų gavėjai ir jų teikėjai bei jų organizacijos **prasmingai dalyvautų** visame politikos cikle.

1.10. EESRK pabrėžia, kad reikia apsvarstyti **priežiūros specialistų judumą** ir **darbo jėgos migraciją iš ES nepriklausančių šalių**, kartu taikant paklausos ir pasiūlos derinimo, taip pat kvalifikacijų pripažinimo priemones, ir pažymi, kad strategijoje nepakankamai atsižvelgiama į daugelį **dokumentų neturinčių darbuotojų**, kurie jau teikia priežiūros paslaugas Europoje.

1.11. EESRK ragina atlikti **rekomendacijų laikotarpio vidurio peržiūrą**, grindžiamą Barselonos tikslų stebėseną ir bendraisiais ilgalaikės priežiūros reformų tikslais, atsižvelgiant į ES finansavimo ciklą.

2. Nuomonės tikslai ir aprėptis

2.1. EESRK palankiai vertina Europos priežiūros strategijoje (toliau – strategija) pateiktus pasiūlymus dėl ES lygmens ir nacionalinių veiksmų, kuriais siekiama stiprinti priežiūros infrastruktūrą Europoje, remiant tiek priežiūros paslaugų gavėjus (nuo gimimo iki senatvės), tiek priežiūros paslaugų teikėjus (formaliuosius ir neformaliuosius), ir palankiai vertina komunikate taikomą analitinį požiūrį nustatant trūkumus, kliūtis ir problemines sritis, turinčias įtakos integruotos kokybiškos priežiūros teikimui.

2.2. Ši strategija atitinka 2021 m. Europos Komisijos veiksmų planą, skirtą Europos socialinių teisių ramsčiui įgyvendinti, ir joje valstybėms narėms pateikiamos naudingos gairės dėl prieinamos, tinkamos ir kokybiškos priežiūros, kad būtų patenkinti augantys ir įvairūs priežiūros poreikiai, taip pat plataus užmojo ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros tikslai ir patikimos valdymo priemonės ilgalaikės priežiūros veiksmams stebėti. Ji grindžiama galiojančiomis ES priemonėmis⁽²⁾, todėl apima daugelį sričių, kad būtų galima spręsti priežiūros trūkumo problemą ir stiprinti prižiūrinčiųjų asmenų ir priežiūros paslaugų gavėjų teises.

⁽¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Bendras visuotinės svarbos paslaugų kūrimas siekiant prisidėti prie ES dalyvaujančiosios demokratijos stiprinimo“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 486, 2022 12 21, p. 76).

⁽²⁾ 2021–2030 m. Europos neįgaliųjų teisių strategija, Vaiko garantijų sistema, Europos vaiko teisių strategija, Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyva, Lyčių lygybės strategija ir kitos atitinkamos iniciatyvos pagal Europos socialinių teisių ramstį.

2.3. Yra daugybė tyrimų ir nuomonių, kuriais galima vadovautis įgyvendinimo metu ir kuriuose pateikiama išvalgų ir duomenų apie keletą priežiūros aspektų, įskaitant lyties ⁽³⁾ ⁽⁴⁾, neformaliosios priežiūros išlaidų ⁽⁵⁾ ⁽⁶⁾, ilgalaikės priežiūros sistemų Europoje ⁽⁷⁾, darbuotojų ir įdarbinimo sąlygų ⁽⁸⁾ ⁽⁹⁾ aspektus.

2.4. Europos Parlamentas pabrėžė viešosios priežiūros prieinamumo ir galimybės ją gauti svarbą ir tai, kad visi asmenys turėtų turėti teisę į tikrą pasirinkimą, kai kalbama apie jiems ir jų šeimoms tinkamas paslaugas (priežiūra šeimoje, bendruomeninė priežiūra, į pacientą orientuota priežiūra, individualizuota priežiūra ar kitos priežiūros formos ⁽¹⁰⁾).

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK palankiai vertina tai, kad strategijoje pripažįstama, jog už priežiūrą **atsakinga** ne tik šeima, bet ir **visa visuomenė**, ir pritaria abiem pasiūlymams dėl Tarybos rekomendacijų, kuriose raginama teikti **kokybiškesnes paslaugas visą gyvenimą**. Komitetas pritaria tam, kad būtų keičiamas visuomenės požiūris į priežiūros vertinimą ir teikimą ES, apimant skirtingus kultūrinius aspektus ir nacionalinius skirtumus.

3.2. Strategija siekiama, kad Europos diskusijose apie priežiūrą būtų pereita prie **tvaraus ir žmogaus teisėmis grindžiamo priežiūros modelio**, kuriuo būtų skatinama lyčių lygybė formaliosios ir neformaliosios priežiūros srityje, paisomas žmogaus orumas, užtikrinamas savarankiškas gyvenimas ir įtrauktis bendruomenėje. COVID-19 pandemija visoje ES tapo išbandymu **priežiūros sistemų atsparumui ir tinkamumui**, ji išryškino struktūrines problemas, pavyzdžiui, nepakankamą finansavimą ir darbuotojų trūkumą.

3.3. Kad strategija būtų veiksminga, reikalingas pokyčius skatinantis ir plataus užmojo požiūris, pagal kurį priežiūros paslaugų gavėjų ir jų teikėjų pagrindinės teisės ir poreikiai būtų svarbiausi, įskaitant **visapusiską ir prasmingą jų dalyvavimą konsultacijose ir priimant sprendimus**.

3.4. EESRK pabrėžia, kad **prevencijos, abilitacijos ir reabilitacijos** priemonės turėtų būti neatsiejama strategijos įgyvendinimo dalis. Veiksmai turėtų būti vis labiau orientuoti į ankstyvąją intervenciją, sveiką ir aktyvų senėjimą, prevencines priemones ir savarankiškumo palaikymą, kad kuo labiau sumažėtų poreikis naudotis ilgalaikę priežiūra ir padidėtų įtrauktis į visuomenę bei aktyvus pilietiškumas, visų pirma sukuriant išsamią Europos strategiją dėl vyresnio amžiaus asmenų.

3.5. Primindamas griežto taupymo patirtį, įgytą per pastarąsias finansų ir ekonomikos krizes, EESRK pabrėžia, kad reaguojant į dabartinius sukrėtimus, susijusius su karu Ukrainoje, energetikos ir dabartine pragyvenimo išlaidų krize, **būtina teikti pirmenybę priežiūros paslaugų įperkamumui ir tęstinumui**.

3.6. Palankiai vertintinas **lyčių lygybės** aspekto integravimas į visą strategiją. Priežiūros (neformaliosios ir formaliosios) sektoriuje dominuoja moterys. ES 29 % moterų teigia, kad pagrindinė priežastis, dėl kurios jos nedalyvauja darbo rinkoje arba dirba ne visą darbo dieną, yra priežiūros pareigos ⁽¹¹⁾, tuo tarpu tokią priežastį nurodo tik 6 % vyrų. Apskaičiuota, kad toks nesubalansuotas priežiūros pareigų pasiskirstymas kasmet kainuoja 242 mlrd. EUR ⁽¹²⁾. Rekomendacijos yra naudingos gairės valstybėms narėms siekiant kovoti su lyčių stereotipais, vyrų ir moterų darbo užmokesčio, pensijų ir priežiūros pareigų skirtumais.

⁽³⁾ Lyčių nelygybė priežiūros ir darbo užmokesčio srityje ES: <https://eige.europa.eu/publications/gender-inequalities-care-and-pay-eu>.

⁽⁴⁾ Lyčių lygybės indeksas: <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2022>.

⁽⁵⁾ Kas būtų, jei priežiūros darbas būtų pripažintas varomąja tvaraus augimo jėga?: <https://epthinktank.eu/2022/09/07/what-if-care-work-were-recognized-as-a-driver-of-sustainable-growth/>.

⁽⁶⁾ Tyrimas dėl neoficialios ilgalaikės priežiūros atvejų ir susijusių išlaidų tyrimo (*Study on exploring the incidence and costs of informal long-term care*): <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8423&furtherPubs=no>.

⁽⁷⁾ Ilgalaikė priežiūra ES 2021 m. (*2021 Long-term care in the EU*): <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=738&langId=en&pubId=8396>.

⁽⁸⁾ Ilgalaikės priežiūros darbuotojų įdarbinimas ir darbo sąlygos (*Long-term care workforce: Employment and working conditions*): <https://www.eurofound.europa.eu/publications/customised-report/2020/long-term-care-workforce-employment-and-working-conditions>.

⁽⁹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Rytojaus Europos sveikatos priežiūros darbuotojų ir priežiūros strategija“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 486, 2022 12 21, p. 37).

⁽¹⁰⁾ 2022 m. birželio 22 d. Europos Parlamento rezoliucija. Pranešimas „Bendri Europos veiksmai priežiūros srityje“.

⁽¹¹⁾ EIGE, *idem*.

⁽¹²⁾ EP tyrimas, *idem*.

3.7. EESRK pabrėžia **priežiūros šeimoje ir neformaliosios priežiūros, kaip tvarių priežiūros sistemų elemento, svarbą ir ragina greitai nustatyti šio pobūdžio priežiūros poreikius ir realijas**. Būtina šios priežiūros paslaugų teikėjus pripažinti partneriais užtikrinant priežiūros tęstinumą ir teikti jiems visapusišką paramą, pavyzdžiui, mokymosi galimybes pagal **įgūdžių patvirtinimo programas**, užtikrinant jų dalyvavimą darbo rinkoje ir socialiniame gyvenime, derinant išteklius, paslaugas ir laiko planavimą (siejant su Profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros direktyva), kartu užtikrinant galimybę naudotis socialinėmis teisėmis, laikino atokvėpio ir psichikos sveikatos paslaugomis ⁽¹³⁾.

3.8. EESRK palankiai vertina tai, kad daug dėmesio skiriama geresnei **priežiūros darbuotojų teisių** apsaugai. Jis ragina valstybes nares šalinti ES darbo teisės vykdymo užtikrinimo spragas, ratifikuoti TDO konvenciją Nr. 189, kuria nustatomi deramų namų ūkio darbuotojų darbo sąlygų standartai, ir imtis veiksmų siekiant reguliuoti **kartu gyvenančių priežiūros darbuotojų**, įskaitant darbuotojus migrantus ir mobiliuosius darbuotojus, padėti ⁽¹⁴⁾. Tačiau jis pažymi, kad strategijoje nepakankamai atsižvelgiama į daugelį dokumentų neturinčių darbuotojų, kurie jau teikia priežiūros paslaugas Europoje, ir daugiausia dėmesio turėtų būti skiriama visiems ES gyvenantiems priežiūros darbuotojams, neatsižvelgiant į jų migracijos ir gyventojų statusą.

3.9. EESRK palankiai vertina išipareigojimą **gerinti darbo sąlygas** priežiūros sektoriuje užtikrinant kvalifikacijos kėlimą ir perkvalifikavimą, įgūdžių patvirtinimą, didinant darbo užmokestį, stiprinant socialines ir darbo teises, atkreipiant dėmesį į fizinę ir psichosocialinę riziką sveikatai ir sprendžiant smurto ir priekabiavimo darbo vietoje rizikos problemas. Jis ragina valstybes nares ratifikuoti TDO konvenciją Nr. 190 dėl smurto ir priekabiavimo darbo pasaulyje. Socialiniai partneriai ir Vyriausybės turi bendradarbiauti, kad užkirstų kelią mažų garantijų priežiūros darbo formoms ir sukurtų tvirtas reguliavimo, finansines ir kolektyvinių derybų sistemas. Kvalifikuotų darbuotojų trūkumas beveik visose valstybėse narėse kelia pavojų sveikatos ir priežiūros standartams, ypač atsižvelgiant į demografinius pokyčius, darbuotojų judumą ir senėjimą.

4. Konkrečios pastabos

4.1. EESRK pakartoja, kad reikia skubiai parengti **specialią Europos priežiūros garantiją** ⁽¹⁵⁾, nes tai yra esminis sėkmingo strategijos įgyvendinimo elementas, grindžiamas politikos, praktikos ir finansavimo priemonių deriniu, siekiant užtikrinti, kad strategijos veiksmai būtų visiškai įtraukti į nacionalines teines, politines, finansavimo ir paslaugų sistemas. Standartų nustatymas, kaip ir jų stebėseną, yra labai svarbūs sektoriaus pažangai ⁽¹⁶⁾.

4.2. Europos priežiūros strategija turėtų būti papildyta struktūrizuotu Europos **įgyvendinimo planu** ir **finansavimo schemomis**. Daugelyje valstybių narių viešosios investicijos į priežiūrą yra nepakankamos. ES struktūriniai ir investicijų fondai (ESF+, ERPF), taip pat Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė ir techninės paramos priemonė turi būti sutelkti paramai valstybėms narėms konkrečiose su priežiūra susijusiose srityse (nuo politikos formavimo iki paslaugų įgyvendinimo ir poveikio stebėsenos), visų pirma vykdant socialiai atsakingus viešuosius pirkimus.

4.3. Bus labai svarbu **įvertinti pažangą ir poveikį** priežiūros paslaugų gavėjams ir priežiūros paslaugų teikėjams. Konkrečios stebėsenos ir vertinimo sistemų kūrimo techninės gairės galėtų padėti nacionalinėms ministerijoms parengti konkrečias tvarių priežiūros paslaugų modelių, poveikio vertinimo ir rodiklių kūrimo gaires. Europos Komisijos stebėsenos priemonės turėtų apimti politikos ir finansavimo ataskaitas ir raginimą atlikti rekomendacijų **laikotarpio vidurio peržiūrą**. **Europos semestras** turi geriau pritaikyti konkrečioms šalims skirtas rekomendacijas, kad padėtų valstybėms narėms teikti pirmenybę tinkamam priežiūros finansavimui kaip produktyviai ir tvariai investicijai, o ne ekonominei naštai.

⁽¹³⁾ Europos prižiūrinių asmenų chartija: <https://coface-eu.org/european-charter-for-family-carers/>.

⁽¹⁴⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Kartu gyvenančių slaugytojų teisės“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 487, 2016 12 28, p. 7).

⁽¹⁵⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Rytojaus Europos sveikatos priežiūros darbuotojų ir priežiūros strategija“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 486, 2022 12 21, p. 37).

⁽¹⁶⁾ EBPO. 2019. Sveikatos priežiūros kokybės gerinimas Europoje. Įvairių strategijų ypatumai, veiksmingumas ir įgyvendinimas (*Improving healthcare quality in Europe – Characteristics, effectiveness and implementation of different strategies*).

4.4. Priėmus abi Tarybos rekomendacijas, priemonės ir gairės turėtų būti skubiai **įtrauktos į nacionalinę politiką ir teisinės sistemas**. EESRK pabrėžia, kad nacionaliniai ilgalaikės priežiūros koordinatoriai yra svarbūs siekiant užtikrinti nuoseklumą ir integruoti priežiūros klausimus į kitas sritis, ministerijų ir valdymo lygmenų darbotvarkes, neapsiribojant tik socialine ir sveikatos politika (būsto, transporto, energetikos, ekonomikos ir kt.).

4.5. Nepageidaujamos rizikos atranka, komercializacija ir pajamų bei pelno siekimas priežiūros ir sveikatos sąskaita gali padidinti nelygybę priežiūros prieinamumo srityje. Siekiant užkirsti kelią žalingai praktikai ir užtikrinti tvirtas kokybiškų paslaugų garantijas ir tinkamą lėšų naudojimą, reikalingos proporcingos kontrolės priemonės. Ilgalaikiai priežiūrai ir ikimokykliniam ugdymui ir priežiūrai valstybių narių lygmeniu reikia **stiprių socialinės apsaugos sistemų ir kokybiškų viešųjų paslaugų, grindžiamų solidarumu, socialinėmis investicijomis ir socialinės ekonomikos subjektais**, pavyzdžiui, savidraudos draugijomis, kad būtų užtikrintos įvairaus pobūdžio finansavimo ir išlaidų pasidalijimo sistemos, kad **tinkamai apmokyti slaugytojai** teiktų bendruomeninės priežiūros ir priežiūros namuose paslaugas⁽¹⁷⁾. Siekiant finansuoti paslaugų teikimą, reikėtų numatyti alternatyvas socialinėms įmokoms⁽¹⁸⁾. Reikia apsvarstyti galimybę įtraukti savanorišką ne pelno organizacijų paramą, tačiau ne kaip išlaidų mažinimo priemonę, kuri būtų naudinga tiek priežiūros, tiek sveikatos sistemoms.

4.6. Kalbant apie nacionalinę kompetenciją ir subsidiarumą, Europos Komisija turėtų užtikrinti, kad valstybių narių sukurtos **aukštos kokybės priežiūros paslaugos** būtų **įtrauktos**. Strategija turi būti užtikrinta, kad kiekvienas asmuo, kuriam reikalinga priežiūra, turėtų visas ir lygias galimybes naudotis paslaugomis, visų pirma taikant tvirtas ir privalomas kokybės sistemas. Ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas grupėms, kurios paprastai patiria atskirtį, pavyzdžiui, romams, migrantams ir t. t., taip pat sąveikinės ir struktūrinės diskriminacijos poveikiui. Tai taip pat reiškia, kad priežiūros infrastruktūra turi būti prieinama atokiose vietovėse ir retai apgyvendintose vietovėse.

4.7. **Investavimas į skaitmeninę infrastruktūrą** gali palengvinti veiksmingą priežiūros planavimą ir teikimą, informacijos saugojimą, keitimąsi ja ir jos perdavimą tarp įvairių sveikatos ir socialinės priežiūros paslaugų teikėjų, taip sudarant sąlygas veiksmingai kokybės stebėsenai ir vienodoms galimybėms. Įvairios galimybės, pavyzdžiui, pagalbinės technologijos, prevencinės priemonės, robotika, nuotolinės sveikatos paslaugos ir kt., jei jos visiškai įtrauktos ir yra prieinamos, gali padėti užtikrinti priežiūros paslaugų pasiekiamumą, tęstinumą, koordinavimą ir kokybę.

4.8. Siūlomoje rekomendacijoje dėl ilgalaikės priežiūros pažymima, kad sistemos taip pat turi būti **pritaikytos neįgaliųjų paramos poreikiams**, kartu aiškiai nurodant JT neįgaliųjų teisių konvenciją. Komisija turėtų užtikrinti, kad pagal strategiją sutelktos ES lėšos atitiktų deinstytucionalizavimo tikslą ir jomis būtų remiama įtrauktis plėtojant bendruomenines paslaugas, kurias teiktų gerai parengti darbuotojai⁽¹⁹⁾. EESRK pakartoja, kad reikia remti neįgalius vaikus ir tėvus⁽²⁰⁾, ir palankiai vertina tai, kad dėmesys tam skiriamas rekomendacijoje dėl ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros.

5. Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros rekomendacijos įgyvendinimas

5.1. EESRK **pritaria Barselonos tikslų peržiūrai**, kad būtų padidintas prieinamų, įperkamu, įtraukių ir kokybiškų vaikų priežiūros paslaugų prieinamumas. Valstybės narės, kurios pasiekė arba viršijo tikslus, turėtų daugiau dėmesio skirti kokybės standartų nustatymui ir įvairių ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros formų kūrimui pagal skirtingas amžiaus grupes. Ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros prieinamumo didinimo tikslai turi būti derinami su **kokybės užtikrinimo sistemomis ir deramomis darbo sąlygomis**. Valstybės narės turėtų parengti **rodiklius, pagal kuriuos būtų stebima galimybė naudotis** priežiūros modeliais atsižvelgiant į nacionalinius prioritetus ir skirtumus, kartu įgyvendinant persvarstytų tikslų uždavinius, kokybės ir kitus standartus.

⁽¹⁷⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl socialinių investicijų poveikio užimtumui ir viešiesiems biudžetams (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 226, 2014 7 16, p. 21).

⁽¹⁸⁾ Renginio ataskaita „Europos priežiūros sistema. Solidarumas ir tvarumas – draugai ar priešai?": <https://www.aim-mutual.org/mediaroom/event-report-european-care-systems-solidarity-and-sustainability-friends-or-foes/>.

⁽¹⁹⁾ Europos ekspertų grupė perėjimo nuo institucinės prie bendruomenėje teikiamos globos klausimais, „ES savarankiško gyvenimo ir įtrauktis bendruomenėje gairės“ ir „ES lėšos. Kontrolinis sąrašas, skirtas savarankiškam gyvenimui ir deinstytucionalizacijai skatinti“.

⁽²⁰⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Šeimos narių, prižiūrinių neįgaliuosius ir pagyvenusius žmones, vaidmuo: pandemijos metu itin išplitęs reiškinys“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 75, 2023 2 28, p. 75).

5.2. EESRK palankiai vertina raginimą užtikrinti visiems vaikams **teisiškai nustatytą teisę** turėti galimybę naudotis kokybiškais paslaugomis, ir strategijos sąveiką su **Europos vaiko garantijų sistema**, toliau taikant **kelių kartų požiūrį**, o tai yra labai svarbu profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyrai ir šeimos gerovei. Nemokamas ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugas nepasiturinčioms šeimoms turi papildyti priemonių rinkinys, apimantis nemokamą maitinimą, nemokamas higienos priemones (pvz., sauskelnes) ir pagalbą fiziniam bei protiniam vystymuisi (smulkiosios motorikos įgūdžių lavinimas, kalbos ir kalbėjimo terapija ir t. t.).

5.3. EESRK palankiai vertina nuorodas į **ES lygybės sistemas ir pažeidžiamoje padėtyje esančius vaikus**, siekiant sukurti įtraukias sistemas, kuriose būtų atsižvelgiama į visas šeimos formas. Veiksmai, kuriuos reikia įgyvendinti, turėtų apimti informavimo veiklą, darbuotojų mokymą paslaugų naudotojų teisių, įtraukties ir šališkumo klausimais. EESRK ypač palankiai vertina pasiūlymus dėl tinkamo vaikų ir darbuotojų skaičiaus santykio, nuolatinio darbuotojų profesinio mokymo ir laiko reikalavimų įtraukimo į rodiklius, nes tai ypač svarbu neigaliems vaikams, kurie dažnai tik iš dalies gali naudotis ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros paslaugomis.

5.4. **Gerosios patirties ikimokyklinio ugdymo ir priežiūros modeliai** turi būti priemonių, kuriomis įgyvendinama Tarybos rekomendacija, pagrindas, paremti subnacionalinio lygmens politika ir finansavimo sistemomis, skiriant konkrečius biudžetus, kad būtų galima nustatyti priežiūros paslaugų gavėjų ir jų teikėjų poreikius, ir išbandant naujas priežiūros paslaugų formas. Vaiko teisės ir toliau turėtų būti svarbiausios. Ankstyvajame amžiuje vaikams reikia sveikos, puoselėjančios aplinkos, nesvarbu, ar jie prižiūrimi šeimoje, ar specialistų; todėl, atsižvelgiant į skirtingo amžiaus vaikų raidos poreikius, turi būti sudarytos galimybės rinktis iš **įvairių priežiūros modelių** (dienos centrų, vaikų darželių darbo vietoje, kvalifikuotų vaikų auklių, mamų padėjėjų, žaidimų grupių, popamokinės priežiūros).

6. Ilgalaikės priežiūros rekomendacijos įgyvendinimas

6.1. EESRK ragina parengti **griežtus įgyvendinimo planus**, apimančius visą ilgalaikės priežiūros spektrą. Europos Komisija turėtų oficialiai įtvirtinti bendradarbiavimą sudarydama **aukšto lygio ekspertų grupę ilgalaikės priežiūros klausimais**, suburiančią socialinius partnerius, pilietinės visuomenės organizacijas, nacionalinius koordinatorius, ilgalaikės priežiūros paslaugų gavėjus, visų pirma vyresnio amžiaus asmenis ir neigaliuosius, ir kitus atitinkamus ekspertus bei specialistus. Siekiant informuoti apie grupės darbą, galėtų būti sukurta **vieša internetinė platforma**, kurioje būtų kaupiami duomenys, atliekami tyrimai ir skatinamas dalijimasis gerąja patirtimi.

6.2. EESRK priėmė keletą **nuomonių dėl ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimo** ES⁽²¹⁾, pabrėždamas, kad reikia investuoti į kokybišką, tvarią ir visiems prieinamą ilgalaikę priežiūrą. EESRK pabrėžia, kad reikia **kuo labiau didinti visų priežiūros ir sveikatos paslaugų teikėjų veiksmų papildomumą ir sinergiją tiek viešajame, tiek privačiajame sektoriuose** (pelno ir ne pelno), kad būtų užtikrinta visų asmenų aprėptis, remiantis geriausia praktika valstybėse narėse.

6.3. EESRK palankiai vertina tai, kad pasiūlyme dėl ilgalaikės priežiūros pripažįstama **socialinės ekonomikos subjektų, kaip paslaugų teikėjų**, svarba. EESRK ragina Komisiją toliau ieškoti būdų, kaip sukurti struktūrizuotas socialinės ekonomikos subjektų ir Europos institucijų bendravimo linijas ilgalaikės priežiūros politikos srityje.

6.4. EESRK atkreipia dėmesį į įvairių **žaliosios ir skaitmeninės pertvarkos** iniciatyvų svarbą siekiant išnaudoti visą technologijų potencialą, kad būtų galima kurti, persvarstyti ir renovuoti būstų ūkį įtraukiau ir tvariau.

(21) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Dirbančių tėvų ir prižiūriniųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros palaikymo iniciatyva““ (COM(2017) 252 final), „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tėvų ir prižiūriniųjų asmenų profesinio ir asmeninio gyvenimo pusiausvyros, kuria panaikinama Tarybos direktyva 2010/18/ES“ (COM(2017) 253 final – 2017/0085 (COD)) (OL C 129, 2018 4 11, p. 44); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Kartu gyvenančių slaugytojų teisės“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 487, 2016 12 28, p. 7); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl ilgalaikės priežiūros visiems ir ilgalaikės pagyvenusių žmonių priežiūros sistemų tvaraus finansavimo užtikrinimo (OL C 204, 2008 8 9, p. 103); brošiūra „Economic, technological and social changes in advanced health services for the elderly“ ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Ekonominės, technologinės ir socialinės permainos teikiant intensyviąsias sveikatos paslaugas vyresnio amžiaus žmonėms“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 240, 2019 7 16, p. 10); Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Naujo pagalbos modelio pagyvenusiems žmonėms kūrimas. COVID-19 pandemijos pamokos“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 194, 2022 5 12, p. 19).

6.5. **Gerosios patirties ilgalaikės priežiūros modeliai** gali apimti struktūriškesnę ir veiksmingesnę pagalbą namuose, taip pat naujas būsto alternatyvas, pavyzdžiui, globos namus, prižiūrimus ar bendruomeninius būstus, bendro būsto vienetus ar kitas alternatyvas, atsižvelgiant į priežiūros paslaugų gavėjų poreikius ir pageidavimus ir remiantis teisiškai patvirtintomis kokybės sistemomis. Taip pat reikėtų apsvarstyti **kitų rūšių priežiūros modelius**, kad taikant integruotą požiūrį būtų aprėptas visas priežiūros spektras, pavyzdžiui, pagalba psichikos sveikatos srityje, šeimos centrai, tėvų paramos grupės ir trumpalaikė parama būstui taip, kad būtų lengviau pereiti nuo vieno modelio prie kito, kai keičiasi reikiamų paslaugų intensyvumas ar pobūdis, nesutrikdant priežiūros tęstinumo.

Bruselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl gamtos atkūrimo“**(COM(2022) 304 final – 2022/0195 (COD))**

(2023/C 140/08)

Pranešėjas **Arnold PUECH D'ALISSAC**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Sąjungos Taryba, 2022 7 11 Europos Parlamentas, 2022 7 14
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2023 1 10
Priėmimas plenarinėje sesijoje	2023 1 25
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	201 / 4 / 11

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK sutinka su Komisijos ir Europos Parlamento nuomone, kad požiūris ir priemonės, kurių iki šiol imtasi biologinės įvairovės labui, nėra veiksmingi, ir palankiai vertina bendrą siūlomo reglamento tikslą intensyviai gamtos atkūrimo pastangas, kad būtų sustabdytas biologinės įvairovės nykimas ir padėta Europos biologinei įvairovei atsigausti. Todėl valstybėms narėms bus taikomi teisiškai privalomi reikalavimai. EESRK pažymi, kad pasirinktas požiūris atitinka Monrealio šalių konferencijos (COP 15) nutarimus.

1.2. Tačiau EESRK turi pastabų ir reiškia susirūpinimą dėl Komisijos nustatytų tikslų ir metodikos formulavimo. Pats didžiausias trūkumas yra tai, kad beveik neatsižvelgiama į priemonių, kurių būtina imtis žemės naudotojams, daugiausia privatiems naudotojams, ekonominių poveikį. EESRK savo nuomonėje dėl 2030 m. biologinės įvairovės strategijos atkreipė dėmesį į tai, „kad biologinės įvairovės apsaugos finansinė našta neturi tekti ūkininkams ir miškų savininkams“. Veikia, šios „viešosios gėrybės ir vertybės“ užtikrinimas jiems patiems turėtų tapti gera galimybe gauti pajamų. Komitetas mano, kad „naujajame ekonomikos gaivinimo plane šiam klausimui galėtų būti skiriamas ypatingas dėmesys, investuojant į darbuotojus ir išteklius, kad būtų apsaugotas strategijos turinys“⁽¹⁾. Šios rekomendacijos nesilaikė nei Komisija, nei valstybės narės. Jau ankstesnėse savo nuomonėse EESRK kritikavo, be kita ko, katastrofiškai mažą „Natura 2000“ priemonių finansavimą. Komitetas tvirtai tiki, kad šiuo metu Komisijos pasirinktas naujas požiūris taip pat yra pasmerktas žlugti, jei nebus skirta pakankamai lėšų. Jos yra būtinos siekiant kompensuoti finansinius nuostolius (ir papildomai atlyginti už biologinės įvairovės paslaugas), kuriuos žemės naudotojai patirs rinkdamiesi labiau ekstensyvaus žemės naudojimo būdą, kad galėtų įrodyti didesnę biologinę įvairovę. Todėl EESRK ragina sukurti Europos fondą, skirtą biologinei įvairovei, ir ieškoti naujų būdų, kaip įgyvendinant įvairių ES politikos sričių (BŽŪP, energetika, būstas, transportas...) priemones būtų galima prisidėti siekiant privalomų reglamento tikslų.

1.3. Kalbant apie finansinius aspektus, EESRK ragina iš anksto tiksliai įvertinti, koks yra žemės ūkio paskirties žemės, miškų ir vandenų plotas, kuriam taikomi reglamento pasiūlymai. Be to, EESRK atkreipia Komisijos dėmesį į lėšų poreikį, atsiradusį dėl būtinybės kompensuoti nuostolius, visų pirma ūkininkams ir miškų savininkams, kuriems kyla pavojus visiškai prarasti savo auginimo plotus.

⁽¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą“ (COM(2020) 380 final) (OL C 429, 2020 12 11, p. 259).

1.4. Nors saugomose teritorijose gamtos atkūrimas yra būtinas dėl blogėjančios jų būklės, ne visos atkurtos teritorijos gali ar privalo tapti saugomomis teritorijomis. Nors EESRK mano, kad „tam tikrai daliai saugomų teritorijų turėtų būti taikoma griežta apsauga, pasitelkiant neintervencinį valdymą“⁽²⁾, dar svarbiau yra užtikrinti, kad būtų išsaugoma visa biologinė įvairovė. Daugumoje teritorijų turi būti atkuriamos ekosistemos ir neužkirstas kelias vykdyti tam tikrą konkrečią ir pritaikytą ekonominę veiklą. Iš tiesų ekstensyvusis žemės ūkis ir miškininkystė prisidėjo prie aukšto biologinės įvairovės lygio, kurį šiuo metu reikia apsaugoti. Todėl reikėtų papildomai remti šias ekstensyviojo žemės ūkio ir miškininkystės formas, kurios šiuo metu vis rečiau taikomos dėl mažo jų ekonominio gyvybingumo⁽³⁾. Tad „reabilitacija“ galbūt yra tinkamesnis mokslinis terminas, naudojamas ir politikoje, sukurtoje siekiant užtikrinti gyvenimo ir gamybos pusiausvyrą. Taigi, EESRK rekomenduoja terminą „atkūrimas“ pakeisti terminu „reabilitacija“⁽⁴⁾, nes gamta nėra statiška ir jos ankstesnės būklės negalima „atkurti“ kaip sugriuvusio namo ar sugedusio automobilio. Iš daugelio tyrimų matyti, kad gamtos, pavyzdžiui, durpynų atkūrimo priemonės dažnai brangiai kainuoja, o realaus visapusiško ankstesnės būklės atkūrimo iš tikrųjų pasiekti neįmanoma. Šis teiginys turi semantinę reikšmę: reglamento tikslas turėtų būti ne gamtos, bet gamtos ekosisteminių paslaugų atkūrimas, taip remiant tvarų, daugiafunkcį šių teritorijų naudojimą. Kadangi bėgant metams žmogus pakeitė gamtinę aplinką, moksliniu požiūriu neįmanoma atkurti buvusios gamtos. Laipsniška klimato kaita taip pat gali būti veiksnys, dėl kurio nebegalima visiškai atkurti ankstesnių tam tikrų ekosistemų sąlygų. Priešingai, užtikrinti ekosisteminių paslaugų ilgalaikiškumui palankų aplinkos tvarumą yra realistiškas tikslas. EESRK norėtų, kad būtų sukurta tinkama politinė sistema, tačiau šiuo požiūriu Komisijos dokumentas nuvilia.

1.5. Nustatytas griežtas tvarkaraštis ir ribos nelabai pritaikytos prie tokio sudėtingo reiškinių kaip gamta. Valstybėms narėms nustatyti griežtus terminus yra tikslinga tik kalbant apie administracines ir planavimo sąlygas, kurios turi būti įgyvendintos. Tačiau būtinas lankstus požiūris, kad būtų galima tiksliai atsizvelgti į kiekvienos gamtinės zonos poreikius, sąlygas, galimybes ir pradinę padėtį. Pasiūlyme dėl reglamento nėra paaiškinta, kaip nustatyti ir paskirstyti atkūrimo priemones, kurias turėtų įgyvendinti valstybės narės, todėl kyla pavojus aukštos kokybės rezultatų ekonominiam efektyvumui. Sprendimų priėmimas valstybių narių lygmeniu aiškiai yra pagrįstas principas, nes juo taip pat užtikrinamas žemės savininkų teisių įgyvendinimas ir atspindimi subsidiarumo ir proporcingumo principai.

1.6. Komisijos dokumentas kelia nusivylimą dėl bendro poveikio vertinimo, kuriame ypatingas dėmesys turėtų būti skiriamas ekonominiams, socialiniams ir maisto klausimams, todėl EESRK ragina atlikti papildomą poveikio vertinimą.

1.7. EESRK rekomenduoja į 10 % tikslo aprėptį įtraukti gretimas teritorijas, kurios nėra produktyvios, bet itin svarbios biologinei įvairovei. EESRK pabrėžia, kad tekste nustatyti ypač plataus užmojo tikslai ūkininkams, ir primena, kad svarbu dėmesį skirti visoms rūšims palankioms natūralioms buveinėms. Tačiau į mūsų ekosistemų gerinimą svarbu įtraukti visą visuomenę. Atsižvelgdamas į tai, EESRK primena priemonių proporcingumo principą (teisingą naštos ir sąnaudų, taip pat naudos pasidalijimą) tarp įvairių suinteresuotųjų subjektų.

1.8. EESRK pritaria nustatytam tikslui, nes jis susijęs su strateginiais ES ateities užmojais, ir rekomenduoja stiprinti tikslus skatinant atkurti visą vandens aplinką, įskaitant durpynų drėgnumo atkūrimą, visų pirma vykdant ekstensyviojo ūkininkavimo veiklą, kartu užtikrinant socialinį ir ekonominį žemės ūkio ir miškininkystės tvarumą.

1.9. EESRK suvokia, kad Europoje mums reikia visiškai naujos vandens politikos. Ne vieną šimtmetį vykdyta politika kuo greičiau nusausinti kraštovaizdį biologinei įvairovei padarė labai didelį neigiamą poveikį, tačiau tuo pat metu – iš dalies dėl klimato kaitos – išryškėjo neigiamas poveikis miškininkystei ir žemės ūkiui (sausra ir gaisrai) bei vietos gyventojams (potvyniai). Todėl EESRK pabrėžia, kad vanduo turi grįžti į gamtą arba būti joje išsaugomas, tačiau kartu ragina nepamiršti, kad žmogaus veiksmai daugeliu atvejų tebėra naudingi, visų pirma prižiūrint upes.

⁽²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą“ (COM(2020) 380 final) (OL C 429, 2020 12 11, p. 259).

⁽³⁾ EESRK informacinis pranešimas „Ekstensyvosios gyvulininkystės ir organinių trąšų nauda įgyvendinant Europos žaliąjį kursą“.

⁽⁴⁾ Reabilituoti reiškia skirti daugiausia dėmesio tam tikrų ekologinių funkcijų atkūrimui.

1.10. EESRK rekomenduoja riboti gamtinėms teritorijoms kenkiantį žemės užėmimą. Jis taip pat ragina miestuose kurti žaliąsias erdves ir atsisakyti paviršiaus sandarinimo, kad iki 2030 m. būtų galima sėkmingai sušvelninti klimato kaitos poveikį.

1.11. EESRK pritaria tam, kad pagal bendrą žuvininkystės politiką būtų sukurtas apsaugos mechanizmas, skirtas jūrų aplinkos atkūrimo tikslams. Jis taip pat ragina kurti Europos finansinės paramos priemones, kuriomis būtų skatinama ieškoti novatoriškų sprendimų ir gilinti žinias apie šias ekosistemas.

1.12. EESRK pabrėžia, kad gamtos atkūrimo srityje būtina visapusiškai pripažinti ekonominę ir socialinę perspektyvą. Ekonominio ir socialinio tvarumo pripažinimas ir užtikrinimas yra būtina sąlyga siekiant pritarimo siūlojamiems teisės aktams ir sėkmingo jų įgyvendinimo, nes rezultatai iš esmės priklausys nuo žemės savininkų ir kitų vietos subjektų motyvacijos, paramos ir dalyvavimo ateityje. Itin svarbu paisyti žemės savininkų teisių tam pasitelkiant atvirą komunikaciją, aktyvų dalyvavimą ir visišką finansinį bet kokių galimų ekonominių nuostolių kompensavimą. Šiuo požiūriu EESRK pabrėžia savanoriškais veiksmais ir ekonominėmis paskatomis grindžiamų metodų potencialą.

1.13. EESRK rekomenduoja teikti ES paramą miškininkystės veiklos, vykdomos tiek prieš medžių sodinimą, tiek po jų nukirtimo, atsiradimui ir plėtrai, kad agrarinės miškininkystės ekonominė vertė būtų kuo didesnė.

1.14. EESRK išpėja dėl pavojaus, kad kartų kaitai žemės ūkio sektoriuje gali būti padarytas neigiamas poveikis, ir dar kartą rekomenduoja ⁽⁵⁾ didinti kaimų ir kaimo vietovių patrauklumą sudarant galimybes toliau kurti ekonomiškai perspektyvias gyvenimo sąlygas, grindžiamas tvarių gamtos išteklių naudojimu.

2. Įvadas

2.1. Atsižvelgdama į pasaulines mokslines išvadas dėl visuotinio atšilimo pasekmių mūsų visuomenės ateičiai, Europos Komisija įsipareigojo parengti biologinės įvairovės apsaugos strategiją, kurioje visoms valstybėms narėms būtų nustatyti plataus užmojo tikslai iki 2030 m. ir 2050 m. Komisija 2022 m. birželio 22 d. priėmė pasiūlymą dėl reglamento dėl gamtos atkūrimo. Nors gamtos apsauga ir atkūrimas ES iki šiol buvo įtraukti daugiausia į Buveinių bei Paukščių direktyvas ir Aičio tikslus, Komisija nusprendė nustatyti naują privalomą sistemą, skirtą užtikrinti, kad valstybės narės veiksmingai įgyvendintų atkūrimo priemones.

2.2. Europos aplinkos agentūra patvirtino, kad šiuo metu 81 % saugomų buveinių Europos Sąjungoje yra prastos būklės. Tik 9 % iš jų būklė pagerėjo. Be to, 84 % durpynų, kurie yra būtini anglies surinkimui bei saugojimui ir vandens filtravimui, išsaugojimo būklė yra prasta. Per pastarąjį dešimtmetį 71 % gėlo vandens žuvų ir 60 % varliagyvių populiacijos sumažėjo. Tačiau daugiau kaip pusė pasaulio BVP priklauso nuo gamtos ir jos teikiamų paslaugų, o daugiau kaip 75 % pasaulio maistinių augalų rūšių priklauso nuo gyvūnų atliekamo apdulkinimo ⁽⁶⁾.

2.3. Be to, pasiūlymas dėl ES teisės akto pateikiamas atsižvelgiant į JT ekosistemų atkūrimo dešimtmečio iniciatyvą, kuriai vadovauja UNEP ir Jungtinių Tautų Maisto ir žemės ūkio organizacija. Tai svarbus pasaulinis judėjimas, kuriuo siekiama paspartinti atkūrimo projektus ir užtikrinti, kad pasaulis žengtų į tvarią ateitį. Nualintų ekosistemų atkūrimas yra labai svarbus siekiant darnaus vystymosi tikslų, daugiausia susijusių su klimato kaita, skurdo panaikinimu ir apsirūpinimo maistu saugumu.

2.4. Iš pradžių Komisijos veiksmai buvo grindžiami 2030 m. biologinės įvairovės strategija, kurioje nustatyti savanoriški tikslai, o netrukus buvo papildyti pasiūlymais dėl valstybėms narėms privalomų nuostatų. Kartu su tarptautine bendruomene Komisija buvo priversta greitai reaguoti taip pat ir į neseniai paskelbtuose Tarpvyriausybės klimato kaitos komisijos (IPCC) leidiniuose nustatytą biologinės įvairovės nykimą ir jo padarinius. Taigi, vykstant tarptautinėms deryboms dėl Biologinės įvairovės konvencijos Komisija nusprendė imtis vadovaujamojo vaidmens, kad iki 2050 m. Europa atkurtų visas savo ekosistemas.

⁽⁵⁾ EESRK informacinis pranešimas „BŽŪP poveikio kartų kaitai vertinimas“ ir EESRK informacinis pranešimas „BŽŪP poveikio kaimo vietovių teritoriniam vystymuisi vertinimas“.

⁽⁶⁾ IP/22/3746.

2.5. Todėl pasiūlymu dėl reglamento siekiama valstybėms narėms nustatyti teisiškai privalomus tikslus. Bendras tikslas – prisidėti prie nuolatinio, ilgalaikio ir tvaraus biologinės įvairovės turtingos ir atsparios gamtos atsigaivimo ES sausumos ir jūrų teritorijose, atkuriant ekosistemas. Numatoma, kad valstybės narės turi nedelsdamos įdiegti veiksmingas su plotu susietas atkūrimo priemones ir iki 2030 m. užtikrinti, kad jos apimtų bent 20 % Sąjungos sausumos ir jūros teritorijų, o iki 2050 m. – visas ekosistemas, kurias reikia atkurti.

2.6. Šios nuostatos atitinka ir siejasi su tikslais, nustatytais Buveinių ir Paukščių direktyvose, Vandens pagrindų direktyvoje, Jūrų strategijos pagrindų direktyvoje, Reglamente dėl invazinių svetimų rūšių, BŽŪP tikslus, ES iniciatyvos dėl apdulkintojų tikslus ir Naująją 2030 m. ES miškų strategiją.

2.7. Ši teisės akta ketinama tiesiogiai integruoti į valstybių narių nacionalinę politiką sprendžiant tiek klimato, tiek biologinės įvairovės problemas. Iš tiesų, nors politikai jau seniai žino apie visuotinio atšilimo iššūkius, mokslininkai tik neseniai atkreipė dėmesį į tiesioginį klimato kaitos ir didelio poveikio biologinei įvairovei ryšį. Gana neįprasta tai, kad Komisija skatina laikytis holistinio požiūrio į svarstomus klausimus ir atsisako iki šiol vykdytos izoliuotos politikos.

3. Pasiūlymo dėl reglamento analizė

3.1. Pasiūlymas kelia nemažai sudėtingų klausimų ir susirūpinimą tiek dėl tikslų, kurie turi būti pasiekti per ribotą laikotarpį, pasirinkimo, tiek dėl apibrėžčių ir rodiklių. Pavyzdžiui, kai kurios priemonės grindžiamos sąvokomis, kylančiomis iš gamtos teisių. Todėl, siekiant geresnio supratimo, pasiūlyme dėl reglamento reikėtų tai nurodyti. Be to, reikėtų aiškiau apibrėžti, koku mastu išlaikomas valstybių narių subsidiarumas tam tikro turinio atžvilgiu. Visų pirma kalbant apie 10 straipsnį, kuriame pateikiami miškų ekosistemų atkūrimo rodikliai, reikėtų pažymėti, kad atsakomybė už miškininkystę daugiausiai tenka valstybėms narėms⁽⁷⁾.

3.2. Pateikti nuomonę dėl pasiūlymo dėl reglamento, kuriuo siekiama atkurti valstybių narių ekosistemų būklę, tiksliai nežinant valstybėms narėms kylančių iššūkių ir prireiksimų pastangų nėra lengva. Pasiūlyme numatyta parengti ir įgyvendinti nacionalinius atkūrimo planus, kurie bus parengti remiantis naujausiomis nacionalinėmis mokslinėmis analizėmis.

3.3. Pasiūlyme dėl reglamento pasirinkti terminai yra itin svarbūs, nes jais remiantis suderinamas ir nustatomas valstybėse narėse siektinų tikslų pagrindas. Nors tokios apibrėžtys, kaip „gera būklė“, „palankus referencinis plotas“ ir „pakankama rūšių buveinių kokybė ir kiekis“, turėtų būti moksliskai pagrįstos ir dėl jų susitarta, jų faktinis taikymas kelia sunkumų. Iš tiesų, už šių mokslinių apibrėžčių slypi politiniai sumetimai. Kaip nustatyti „palankų referencinį plotą“? Kas nustatys „pakankamą rūšių buveinių kokybę ir kiekį“? Tai, kad nėra ankstesnės orientacinės ribos, trukdo aiškiai apibrėžti tikslus ir suformuluoti pagrįstą nuomonę dėl pasiūlymo. EESRK pabrėžia, kad atliekant kiekybinį vertinimą pagal pasiūlymo dėl reglamento 11 straipsnį būtų teisinga atsižvelgti tiek į biologinės įvairovės nykimą per praėjusį laikotarpį (Komisijos siūlymu, nenurodant pagrindimo, 70 metų), tiek į galimus aplinkos sąlygų pokyčius ateityje. Reikia vengti pavojaus, kad dėl siūlomų priemonių įgyvendinimo skirtumų valstybėse narėse galiausiai bus iškraipyta konkurencija tarp ES ūkininkų. Be to, pasiūlyme numatoma nuolat gerinti ekosistemas, o vertinti padėtį reikės kas trejus metus po 2030 m. Tačiau ką daryti su ekosistemomis, kurioms reabilituoti gali prireikti daugiau arba mažiau laiko? Abejotina, ar per tokius trumpus ataskaitinius laikotarpius galima įvertinti reikšmingą pagerėjimą. Ar valstybėms narėms teks atsakyti dėl to, kad gamtai tiesiog reikia daugiau laiko pokyčiams?

3.4. EESRK mano, kad atkūrimo srityje pirmenybę reikia teikti teritorijoms, priklausančioms esamam saugomų teritorijų tinklui, ypač „Natura 2000“ teritorijoms, siekiant visapusiškai išnaudoti jų potencialą. Tai labiausiai padėtų siekti tikslo pagerinti Buveinių direktyvos I priede išvardytų buveinių būklę. Taikant atkūrimo priemones saugomose teritorijose ne tik užtikrinama ilgalaikė atkūrimo priemonių nauda, bet ir padedama išvengti galimų su žemės naudojimu susijusių interesų konflikto. Todėl EESRK mano, kad labai platus ir griežtas reikalavimas, kad nepablogėtų buveinės, esančios ir už saugomų teritorijų tinklo ribų, yra nesubalansuotas ir neproporcingas.

⁽⁷⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Klimato teisingumas“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 81, 2018 3 2, p. 22) ir Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl diskusijoms skirtą dokumentą „Darni Europa – iki 2030 m.“ (COM(2019) 22 final) (OL C 14, 2020 1 15, p. 95).

3.5. Valstybių narių atskaitomybės už atkūrimo priemonių įgyvendinimą ir tikslų pasiekimą mechanizme pateikiama mažai informacijos apie tikslų įgyvendinimo stebėseną. Toks tikslumo trūkumas kelia susirūpinimą dėl teisingo priemonių paskirstymo tarp įvairių valstybių narių, įvairių sektorių ir žmonių grupių. Iš tiesų, nors reglamento kaip priemonės pasirinkimas turi realių pranašumų derinant valstybių narių pastangas ir išlaikant vienodas sąlygas, vis dėlto valstybėms narėms nepaliekama pakankamai laisvės priimti sprendimus dėl atkūrimo atsižvelgiant į nacionalinius poreikius ir aplinkybes. Nors kartu su tikslais turi būti nustatytas stebėsenos ir ataskaitų teikimo mechanizmas, tačiau bet kokia papildoma administracinė našta turi būti kuo labiau sumažinta. Reikėtų kiek galima dažniau naudotis esamais nacionaliniais ir ES nuolatinio pažangos vertinimo ir ataskaitų teikimo mechanizmais.

4. Iššūkiai ES žemės ūkiui ir miškininkystei

4.1. Bendrieji žemės ūkio ekosistemų atkūrimo tikslai

EESRK pažymi, kad dauguma atkūrimo tikslų susiję su privačia žemės ūkio paskirties žeme. Todėl sėkmingai įgyvendinti tikslus galima tik gavus visapusišką ūkininkų pritarimą. Papildomi valdymo reguliavimo apribojimai, kurių gali prireikti siekiant padidinti biologinę įvairovę žemės ūkio paskirties žemėje, vis dėlto gali būti papildoma našta jau ir taip griežtai reglamentuojamai žemės ūkio veiklai. EESRK atkreipia dėmesį į tai⁽⁸⁾, kad biologinės įvairovės apsaugos finansinė našta neturi tekti ūkininkams ir miškų savininkams. Veikia šios „viešosios gėrybės ir vertybės“ užtikrinimas jiems patiems turėtų tapti gera galimybe gauti pajamų. Norint sėkmingai įgyvendinti atkūrimo tikslus, neišvengiamai reikės tvirtos ir tvarios paramos vyrams ir moterims, dirbantiems, kad išmaitintų Europą. Būtent šiuo požiūriu Komisijos pasiūlymas kelia nusivylimą, nes šis svarbus ekonominis klausimas, kaip ir ankstesnėse Komisijos biologinės įvairovės strategijose ir veiksmų programose, čia nenagrinėjamas. Todėl ir šis reglamentas pasmerktas žlugti.

4.2. Pasiūlymo dėl reglamento 9 straipsnyje nustatytas nusausintų durpynų drėgnumo atkūrimo tikslas

Šis tikslas turės reikšmingą ekonominį poveikį profesinei veiklai ir yra itin svarbus tam tikriems kai kurių valstybių narių regionams. Šiems regionams siūlomas tikslas, atsižvelgiant į įvairių tikslų suderinimą, gali būti pernelyg plataus užmojo. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad norint ir toliau produktyviai naudoti atkurtus durpynus ir durpynus, kurių drėgnumas atkurtas alternatyviais būdais, būtinas ekonominis gyvybingumas. Be to, atsižvelgiant į numatomą šio tikslo įgyvendinimo tvarkaraštį, 2012 m. mokslininkų atliktame tyrime dėl daugiau kaip 620 gamtos atkūrimo vietų šlapynėse nustatyta, kad net po šimto metų vykdant šią veiklą, palyginti su atitinkama nenualinta referencine ekosistema, šiose vietose buvo atkurta vidutiniškai tik 65–70 % vietos biologinės įvairovės ir įvairių hidrologinių bei ekologinių funkcijų (vandens filtravimo, anglies dioksido saugojimo). Dėl to kyla klausimų dėl Komisijos tvarkaraštyje numatyto atkūrimo termino ir dėl ekologinio tikslo. Tačiau, nors durpynai sudaro tik 3 % žemės ploto, juose sulaikoma trečdalis dirvožemyje surenkamo anglies dioksido. Todėl tai strategiškai svarbus sektorius kovoje su klimato kaita.

4.3. 7 straipsnyje nustatytas natūralių upių jungčių atkūrimo tikslas

Dėl nepalankios klimato kaitos ir vandentvarkos problemų vis blogėja aplinkos būklė. Vanduo turi ne tik gamtinės svarbos ir vertės; tai kartu tvarumo, taigi ir saugumo klausimas. Kartais vandens perteklius drenuojamas, kartais – surenkamas ir panaudojamas natūraliems ciklams pagerinti. EESRK sutinka, kad, siekiant atkurti natūralias upių jungtis ir susijusių salpų natūralias funkcijas, paviršinių vandenų išilginių ir skersinių jungčių kliūtys gali būti pertvarkomos, užtikrinant griežtą techninę priežiūrą. Tačiau EESRK atkreipia dėmesį į potvynių riziką, kuri gali atsirasti pašalinus vandens infrastruktūrą. Biologinės įvairovės atkūrimui reikalingas vanduo, todėl strateginės intervencinės priemonės gali suteikti galimybę valdyti vandenį ir nukreipti jį į vietas, kuriose jo reikia. Būtina išsaugoti vandenį kraštovaizdyje ir neleisti jam per greitai nutekėti. 2022 m. vasara Europai buvo sukrečiantis mums kylanti sausras rizikos pavyzdys. EESRK rekomenduoja pradėti dialogą šiuo klausimu dalyvaujant pilietinės visuomenės organizacijoms. EESRK taip pat rekomenduoja raginti valstybes nares įgyvendinti žaliosios infrastruktūros projektus, kuriais būtų galima prisidėti prie apsaugos nuo potvynių gerinimo, pažeidžiamų ir biologinei įvairovei svarbių vandens teritorijų išsaugojimo Europos lygmeniu ir ekonomikos bei turizmo plėtros. Šiuo klausimu EESRK atkreipia dėmesį į upių, pavyzdžiui, Dunojaus ar Elbės, atvejus, kai potvyniai padarė didelę žalą⁽⁹⁾.

⁽⁸⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą“ (COM(2020) 380 final) (OL C 429, 2020 12 11, p. 259).

⁽⁹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Žalioji infrastruktūra. Europos gamtinio kapitalo puoselėjimas“ (COM(2013) 249 final) (OL C 67, 2014 3 6, p. 153).

4.4. Sustabdyti apdulkintojų nykimą

EESRK gali tik paremti šią priemonę, kuri yra vienas pagrindinių su apsirūpinimo maistu saugumu susijusių iššūkių. Tačiau Komitetas pažymi, kad pasiūlyme dėl reglamento nenumatyta jokių priemonių, susijusių su apdulkintojams prieinamais maisto ištekliais. Ilgalaikis šių rūšių gyvybingumas neįmanomas, jei nėra pakankamai daug nektaro ir žiedadulkių turinčių augalų, kurie būtų tvarus apdulkintojų maisto šaltinis. Taip pat labai svarbios yra lizdų sukimo vietos ir netoksiška aplinka.

4.5. Reglamento 9 straipsnyje nustatyti žemės ūkio tikslai

EESRK yra susirūpinęs dėl tikslo, kad 10 % ES naudojamo žemės ūkio paskirties ploto sudarytų didelės įvairovės kraštovaizdžio elementai. Ypač problemiška, kad pagal IV priedą šie plotai negali būti naudojami našiam žemės ūkiui (įskaitant ganyklas ir pašarų gamybą). Nereikėtų pamiršti, kad daugelyje vietovių būtent žemės dirbimas (visų pirma ganymas alpinėse ganyklose, šienaujamosiose pievose ar vėlai šienaujamosiose pievose) visų pirma lemia didelę biologinę įvairovę. Todėl nuo pat pradžių uždrausti žemės dirbimą šiose teritorijose yra perteklinis reikalavimas ir ši sąlyga turėtų būti išbraukta iš reglamento. Be to, 2022 m. pradžia mums aiškiai priminė, kaip svarbu užtikrinti apsirūpinimo maistu savarankiškumą, kad ateityje būtų galima atlaikyti įvairius pavojus. Panaudojus 10 % žemės ūkio paskirties žemės tikrai būtų užtikrintas žemės ūkio našumui labai svarbus biologinės įvairovės pagerėjimas, tačiau taip pat būtų prarasta nemaža derliaus dalis. Todėl 10 % tikslas turėtų būti taikomas ne tik žemės ūkio paskirties sklypams, bet ir aplinkinėms teritorijoms. Pavyzdžiui, biologinei įvairovei didelę reikšmę turi pakelės ir kaimo kelių pakraščiai. Čia būtų galima sodinti apdulkintojams palankias gėlių juostas, kurios būtų naudingos ir kitiems gyviems organizmams, palengvinantiems žemės ūkio gamybos veiklą. Be to, šie kraštovaizdžio elementai bus visiškai veiksmingi tik tuo atveju, jei jie bus sujungti į tinklą. Pavyzdžiui, iš tyrimų matyti, kad tikslinga sodinti kelias tinklų sudarančias gėlių juostas, o ne vieną didelį gėlių lopą. Galiausiai EESRK taip pat pakartoja, kad reikia skirti vienodą dėmesį visai gamtinei aplinkai, kad ji būtų palanki visoms skirtingose aplinkose gyvenančioms rūšims. Pavyzdžiui, gyvatvorė ar tvora neduoda daug naudos pempėms arba vieversiams. Todėl išsaugojimo politika turi būti skirta visam žemės plotui ir visoms jo naudojimo formoms o ne tik žemės ūkio ir miškininkystės paskirties plotams, atsižvelgiant į skirtingus mūsų visuomenių poreikius.

4.6. Reglamento 10 straipsnyje nustatyti miškininkystės tikslai

Nualintos miškų aplinkos atkūrimas Europoje yra vienas pagrindinių mūsų visuomenės uždavinių prisitaikant prie klimato kaitos ir siekiant, kad vykdoma ekonominė veikla būtų prisidedama prie biologinės įvairovės tikslų įgyvendinimo. Bendrieji pasiūlymo dėl reglamento tikslai, kurie jau patvirtinti tarptautiniu lygmeniu, yra visuotinės strategijos dalis. EESRK pritaria Komisijos politinei valiai raginti valstybes nares atkurti savo miškų aplinką⁽¹⁰⁾. Tačiau Komitetas pabrėžia, kad dėl nevienodų sąlygų Europos miškuose atkūrimo priemonės gali būti pritaikomos prie vietos sąlygų, jei nėra iškraipoma Europos miškų savininkų konkurencija. Komitetas taip pat primena, kad svarbu šį atkūrimą susieti su atitinkamų geografinių vietovių kraštovaizdžiu ir atsižvelgti į dabartinės klimato katastrofas Europoje (pavyzdžiui, mažos ir labai didelės apimties gaisrai). Žemės naudojimo atvejai bet kuriame kraštovaizdyje yra tarpusavyje susiję, todėl turi atitikti ir aplinkos, ir socialinius bei ekonominius reikalavimus. Pavyzdžiui, miškų atkūrimo priemonės, kurioms naudojama žemės ūkio paskirties žemė, gali sukelti ekonominių nuostolių vietos bendruomenėms ir būti netvarios, o vietinių medžių integravimas⁽¹¹⁾ į agrarinės miškininkystės metodą galėtų būti tinkamesnis ir galėtų paskatinti vietos gyventojų pritarimą. Todėl svarbu padėti valstybėms narėms rinktis požiūrį, pagal kurį gamtos išteklių išsaugojimas derinamas su ekonomikos plėtra. Miškininkystės tikslų neįmanoma įgyvendinti be tvarios paramos miškininkystės veiklos, vykdomos tiek prieš medžių sodinimą, tiek po jų nukirtimo, atsiradimui ir plėtrai, kuri leistų sukurti kuo didesnę agrarinės miškininkystės ekonominę vertę.

5. Iššūkiai ES miesto kraštovaizdžiui

5.1. Vienas pagrindinių EESRK remiamų tikslų – grąžinti gamtą į miestus. Neabejotina, kad mūsų Europos miestų žalinimas yra svarbus mūsų piliečių gerovei ir mūsų biologinės įvairovės tvarumui. Karščio bangų temperatūra Europoje 2022 m. liepos mėn. primena apie itin svarbų medžių vaidmenį mažinant temperatūrą miestuose. Medžiai leidžia iki 12 °C sumažinti paviršiaus temperatūrą.

5.2. Be to, šiuo metu Europos miestai užima dideles teritorijas, kurios trukdo rūšims judėti ir daro poveikį jų buveinėms. Labai svarbu, kad valstybės narės imtųsi priemonių, kuriomis būtų ribojamas natūralių gamtinių zonų užėmimas. Tokios priemonės neturėtų būti grindžiamos programomis, kuriomis siūlomi žemės mainai.

⁽¹⁰⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo įsteigiamas Socialinis klimato fondas (COM(2021) 568 final – 2021/0206 (COD)) (OL C 152, 2022 4 6, p. 158).

⁽¹¹⁾ Medis, augantis jo rūšies kolonizuotoje teritorijoje be žmogaus pagalbos.

5.3. Galiausiai biologinės įvairovės atkūrimas miestuose turėtų būti sustiprintas plėtojant žaliają infrastruktūrą, kuri yra neatsiejama buveinių teritorijų plėtros dalis. Parkai, alėjos, žalieji stogai ir sienos gerina miesto klimatą mažesniais sąnaudomis. EESRK primena nuomonėje NAT/607 pateiktas rekomendacijas šiuo klausimu ⁽¹²⁾.

6. Iššūkiai ES jūrų aplinkai

6.1. Jūrų aplinkos atkūrimo tikslai yra labai svarbūs siekiant išsaugoti biologinę įvairovę, atsižvelgiant į jose esančių rūšių ir ekosistemų skaičių ir jų strateginę svarbą klimato kaitos kontekste. EESRK pritaria siūlomiems tikslams atkurti jūrų aplinką, kurios ekosistemų pusiausvyrą sutrikdė žmogaus veikla. Be rūšių apsaugos ir buveinių atkūrimo, taip pat turėtų būti priimtoms atsakingos žvejybos ir taršos mažinimo priemonės. EESRK pritaria tam, kad pagal bendrą žuvininkystės politiką būtų sukurtas apsaugos mechanizmas, skirtas neigiamam poveikiui šiai aplinkai valdyti. Kad būtų pasiekti jūrų aplinkos atkūrimo tikslai, valstybės narės turi susitarti kartu valdyti žuvininkystės išteklius. Atsižvelgiant į tai, kaip svarbu imtis su šia aplinka susijusių veiksmų, Komisijai turėtų būti suteikta galimybė įsikišti siekiant užtikrinti, kad būtų pasiekti apsaugos ir atkūrimo tikslai.

6.2. Be to, EESRK pabrėžia esminių jūrų aplinkos vaidmenį kovojant su klimato kaita. Mūsų atečiai strategiškai svarbu išsaugoti vandenynų anglies dioksido surinkimo pajėgumus. Todėl ES turi teikti finansinę paramą inovacijoms ir moksliniams tyrimams, kad būtų skatinama ieškoti novatoriškų sprendimų ir gilinti žinias apie šias ekosistemas. Atliktas darbas parodė, kad seklūs pakrančių vandenys yra svarbios buveinės daugeliui žuvų rūšių, kurios čia užauga prieš persikeldamos į suaugusių žuvų terpes. Tačiau šios teritorijos neretai nyksta dėl įrengimų pakrančių zonose (uostų, pylimų ir pan.), todėl reikia ieškoti naujų sprendimų. Pavyzdžiui, Tulono reide ir Pajūrio La Seno senajame uoste buvo atliekami eksperimentai, kuriais buvo siekiama įrengti dirbtinius rifus ir žolių sąžalynus. Bendras šios veiklos ekologinis tikslas – atgaivinti pakrančių aplinkos ekologines funkcijas.

7. Su gamtos atkūrimu susiję finansiniai iššūkiai

7.1. EESRK pabrėžia didžiulę Komisijos politinę valią, kurią ji parodė pateikdama šį plataus užmojo ir novatorišką pasiūlymą dėl ES reglamento. Tačiau primena, kad politinė valia turi ribotą poveikį, kai nėra užtikrinamas išpareigojimus atitinkantis finansavimas. Šiuo požiūriu Komisijos darbas nustatant galimas ekosistemos atkūrimo išlaidas leidžia iš anksto suprasti, kokius išpareigojimus turės prisiimti valstybės narės, tačiau kartu kelia klausimų. Šis darbas rodo, kad biologinės įvairovės išsaugojimo sąnaudų ir naudos santykis yra 1:8, bet nesuteikiama informacijos apie ekonominį, socialinį ir kultūrinį tikslų įgyvendinimo poveikį. Koks bus plotų atkūrimo priemonių ekonominis ir socialinis poveikis? EESRK ragina iš anksto tiksliai įvertinti, koks yra žemės ūkio paskirties žemės, miškų ir vandenų plotas, kuriam bus taikomi reglamento pasiūlymai. EESRK taip pat primena nuomonėje NAT/786 ⁽¹³⁾ pateiktas pastabas, kuriomis raginama užtikrinti, kad numatomi lėšų poreikiai atitiktų svarstomus klausimus. Pavyzdžiui, tinklui „Natura 2000“, kuris suteikia unikalią galimybę Europoje pagerinti išskirtinės gamtos aplinkos kokybę, skiriama tik 20 % lėšų, kurias išpareigota skirti ir kurių reikia priemonėms įgyvendinti. EESRK atkreipia ypatingą dėmesį į Komisijos paskelbtus finansinius išpareigojimus. Komitetas pakartoja, kad svarbu skirti lėšas atsižvelgiant į lūkesčius, nes priešingu atveju papildomas reglamentavimas neduos jokių rezultatų.

7.2. EESRK įspėja, kad žemės ūkio sektoriuje gali nelikti kartų kaitos. Nustačius tikslus, nesuderinamus su atskirų ūkių gyvenimo realijomis, šis sektorius patirs didelių finansinių sunkumų, nes jam jau dabar sunku rasti naujų specialistų. Komisija turi skirti ypatingą dėmesį šių ūkių patiriamam finansiniam poveikiui, kad būtų užtikrintas ilgalaikis gyvybingumas, kartu remti praktikos, kuria atsižvelgiama į klimato iššūkius, plėtojimą.

Bruselis, 2023 m. sausio 25 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

⁽¹²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Žalioji infrastruktūra. Europos gamtinio kapitalo puoselėjimas“ (COM(2013) 249 *final*) (OL C 67, 2014 3 6, p. 153).

⁽¹³⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „2030 m. ES biologinės įvairovės strategija. Gamtos grąžinimas į savo gyvenimą“ (COM(2020) 380 *final*) (OL C 429, 2020 12 11, p. 259).

PRIEDAS

Toliau pateikiami diskusijų metu atmesti pakeitimai, už kuriuos buvo atiduota ne mažiau kaip ketvirtadalis balsų:

3.4 punktas

11 pakeitimas

Iš dalies pakeisti taip:

Skyriaus nuomonė	Pakeitimas
<p>EESRK mano, kad atkūrimo srityje pirmenybę reikia teikti teritorijoms, priklausančioms esamam saugomų teritorijų tinklui, ypač „Natura 2000“ teritorijoms, siekiant visapusiškai išnaudoti jų potencialą. Tai labiausiai padėtų siekti tikslo pagerinti Buveinių direktyvos I priede išvardytų buveinių būklę. Taikant atkūrimo priemones saugomose teritorijose ne tik užtikrinama ilgalaikė atkūrimo priemonių nauda, bet ir padedama išvengti galimų su žemės naudojimu susijusių interesų konflikto. Todėl EESRK mano, kad labai platus ir griežtas reikalavimas, kad nepablogėtų buveinės, esančios ir už saugomų teritorijų tinklo ribų, yra nesubalansuotas ir neproporcingas.</p>	<p>EESRK mano, kad atkūrimo srityje pirmenybę reikia teikti teritorijoms, priklausančioms esamam saugomų teritorijų tinklui, ypač „Natura 2000“ teritorijoms, siekiant visapusiškai išnaudoti jų potencialą. Tai labiausiai padėtų siekti tikslo pagerinti Buveinių direktyvos I priede išvardytų buveinių būklę. Ypatingą dėmesį skiriant „Natura 2000“ teritorijoms galima užtikrinti dar 1992 m. priimtos Buveinių direktyvos įgyvendinimą, taip pat padėti išvengti galimo su žemės naudojimu susijusių interesų konflikto.</p>

Balsavimo rezultatai:

Už 91

Prieš 108

Susilaikė 18

4.2 punktas

12 pakeitimas

Iš dalies pakeisti taip:

Skyriaus nuomonė	Pakeitimas
<p>Pasiūlymo dėl reglamento 9 straipsnyje nustatytas nusausintų durpynų drėgnumo atkūrimo tikslas</p> <p>Šis tikslas turės reikšmingą ekonominį poveikį profesinei veiklai ir yra itin svarbus tam tikriems kai kurių valstybių narių regionams. Šiems regionams siūlomas tikslas, atsižvelgiant į įvairių tikslų suderinimą, gali būti pernelyg plataus užmojo. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad norint ir toliau produktyviai naudoti atkurtus durpynus ir durpynus, kurių drėgnumas atkurtas alternatyviais būdais, būtinas ekonominis gyvybingumas. Be to, atsižvelgiant į numatomą šio tikslo įgyvendinimo tvarkaraštį, 2012 m. mokslininkų atliktame tyrime dėl daugiau kaip 620 gamtos atkūrimo vietų šlapynėse nustatyta, kad net po šimto metų vykdant šią veiklą, palyginti su atitinkama nenuaalinta referencine ekosistema, šiose vietose buvo atkurta vidutiniškai tik 65–70 % vietos biologinės įvairovės ir įvairių hidrologinių bei ekologinių funkcijų (vandens filtravimo, anglies dioksido saugojimo). Dėl to kyla klausimų dėl Komisijos tvarkaraštyje numatyto atkūrimo termino ir dėl ekologinio tikslo. Tačiau, nors durpynai sudaro tik 3 % žemės ploto, juose sulaikoma trečdalis dirvožemyje surenkamo anglies dioksido. Todėl tai strategiškai svarbus sektorius kovoje su klimato kaita.</p>	<p>Pasiūlyme dėl reglamento 9 straipsnyje nustatytas nusausintų durpynų drėgnumo atkūrimo tikslas</p> <p>Šis tikslas turės reikšmingą ekonominį poveikį profesinei veiklai ir yra itin svarbus tam tikriems kai kurių valstybių narių regionams. Šiems regionams siūlomas tikslas, atsižvelgiant į įvairių tikslų suderinimą, gali turėti ypatingo poveikio. EESRK suvokia ypatingą durpynų svarbą biologinei įvairovei ir klimato kaitos švelninimui ir mano, kad Komisijos tikslai (atkūrimo priemonių taikymas 70 % nusausintų durpynų, iš kurių iki 2050 m.^[3] 50 % turi būti atkurtas drėgnumas) atspindi kompromisą tarp ekonominių ir ekologinių interesų. Be to, atsižvelgiant į numatomą šio tikslo įgyvendinimo tvarkaraštį, 2012 m. mokslininkų atliktame tyrime dėl daugiau kaip 620 gamtos atkūrimo vietų šlapynėse nustatyta, kad net po šimto metų vykdant šią veiklą, palyginti su atitinkama nenuaalinta referencine ekosistema, šiose vietose buvo atkurta vidutiniškai tik 65–70 % vietos biologinės įvairovės ir įvairių hidrologinių bei ekologinių funkcijų (vandens filtravimo, anglies dioksido saugojimo). Dėl to kyla klausimų dėl Komisijos tvarkaraštyje numatyto atkūrimo termino ir dėl ekologinio tikslo. Tačiau, nors durpynai sudaro tik 3 % žemės ploto, juose sulaikoma trečdalis dirvožemyje surenkamo anglies dioksido. Todėl tai strategiškai svarbus sektorius kovoje su klimato kaita.</p>

Balsavimo rezultatai:

Už	99
Prieš	104
Susilaikė	18

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo ženklavimo“**(COM(2022) 659 final – 2022/0390 (COD))**

(2023/C 140/09)

Pranešėjas **Arnaud SCHWARTZ**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Sąjungos Taryba, 2022 12 8
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 43 straipsnio 2 dalis
Atsakingas skyrius	Žemės ūkio, kaimo plėtros ir aplinkos skyrius
Priimta skyriuje	2023 1 10
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	187 / 0 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) palankiai vertina pasiūlymą dėl reglamento dėl ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo ženklavimo ir ragina skubiai jį priimti, kad būtų užtikrintas reikalavimų, galiojusių prieš pradėdant taikyti naująjį reglamentą dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo ⁽¹⁾, tęstinumas.

1.2. EESRK mano, kad gyvūnų augintinių ėdalo sektorius turi atlikti tam tikrą vaidmenį siekiant Europos žaliojo kurso tikslų ir kad šios naujos ženklavimo priemonės sudarys sąlygas plėtoti ir stiprinti šį sektorių tiek parduodant produktus vartotojams, kuriems svarbu jų perkamų produktų ekologinė kilmė, tiek kuriant pridėtinę šalutinių ekologiškų produktų vertę. Tai leis sektoriui, nors ir ribotu mastu, prisidėti siekiant tikslo iki 2030 m. 25 % ES žemės ūkio paskirties žemėje vykdyti ekologinio ūkininkavimo veiklą, kaip nustatyta strategijoje „Nuo ūkio iki stalo“ ir Biologinės įvairovės strategijoje, taip pat Europos ekologinės gamybos plėtros veiksmų plane.

1.3. EESRK ragina Komisiją ir Europos institucijas informuoti apie šį naują reglamentą ir jo tikslus siekiant toliau didinti vartotojų ekologiškų produktų paklausą ir pasitikėjimą jais.

1.4. Atsižvelgdamas į tai, kad gyvūnų augintinių ėdalas skirtas parduoti vartotojams, EESRK rekomenduoja įtraukti šios pramonės atstovus į su maisto produktų tvarumu susijusį teisėkūros darbą, vykdomą tokiose srityse kaip tvarių maisto produktų ženklavimas, produktų aplinkosauginis veiksmingumas ir tvarios pakuotės ir su jais konsultuotis ⁽²⁾.

2. Aplinkybės

2.1. 2022 m. sausio 1 d. įsigaliojusiu naujuoju ES reglamentu dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo ⁽³⁾ nustatyti griežti ekologiškų maisto produktų, pašarų ir gyvūnų augintinių ėdalo ženklavimo reikalavimai. Anksčiau gyvūnų augintinių ėdalas, ypač kačių ir šunų, galėjo būti ženklavamas kaip ekologiškas, jei ne visos žemės ūkio kilmės sudedamosios dalys buvo ekologiškos, remiantis nacionalinėmis taisyklėmis arba privačiais standartais, tačiau nuo 2022 m. sausio 1 d. tokio tipo ženklavimas nebeįmanomas.

⁽¹⁾ 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/848 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 (OL L 150, 2018 6 14, p. 1).

⁽²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Tvarių maisto produktų ženklavimo sistemų kūrimas, kad vartotojai galėtų rinktis tvarius maisto produktus“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 75, 2023 2 28, p. 97).

⁽³⁾ 2018 m. gegužės 30 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2018/848 dėl ekologinės gamybos ir ekologiškų produktų ženklavimo, kuriuo panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 834/2007 (OL L 150, 2018 6 14, p. 1).

2.2. Todėl 2022 m. lapkričio 28 d. Europos Komisija paskelbė pasiūlymą dėl reglamento dėl ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo ženklinimo⁽⁴⁾, kuriuo siekiama nustatyti konkrečias gyvūnų augintinių ėdalo ženklinimo taisykles. Siekiamas tikslas – leisti gyvūnų augintinių, ypač kačių ir šunų, ėdalą ženklinti Europos Sąjungos ekologinės gamybos logotipu, jei jis atitinka griežtus ES teisės aktų leidėjo nustatytus kriterijus.

2.3. Siūlomos ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo ženklinimo taisyklės atitinka maisto produktams taikomas ženklinimo taisykles: kad gyvūnų augintinių ėdalas būtų žymimas Europos Sąjungos ekologinės gamybos logotipu kaip ekologiškas produktas, ne mažiau kaip 95 % žemės ūkio kilmės sudedamųjų dalių masės turi sudaryti ekologiškos sudedamosios dalys (jei ekologiškų žemės ūkio kilmės sudedamųjų dalių bus mažiau kaip 95 %, nuoroda į ekologinę gamybą gali būti pateikiama tik sudedamųjų dalių sąrašo dalyje, susijusioje su ekologiškais sudedamosiomis dalimis, nurodant bendrą ekologiškų sudedamųjų dalių procentinę dalį, palyginti su bendru žemės ūkio kilmės sudedamųjų dalių kiekiu).

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK pakartoja, kad remia ES ekologinės gamybos plėtros veiksmų planą⁽⁵⁾ ir pripažįsta ekologinio ūkininkavimo vaidmenį siekiant Europos žaliojo kurso tikslų, visų pirma priemones, kuriomis siekiama toliau didinti vartotojų ekologiškų produktų paklausą ir pasitikėjimą jais.

3.2. Atsižvelgdamas į tai, EESRK pripažįsta, kad reikia kuo greičiau priimti šį pasiūlymą dėl reglamento, kad būtų galima naudoti ES ekologinės gamybos logotipą gyvūnų augintinių ėdalui, kurio sudedamosios dalys nėra 100 % (tačiau ne mažiau kaip 95 %) ekologiškos, kas atitinka realią tam tikrų produktų padėtį. Vis dėlto EESRK ragina ateityje numatyti galimybę vienu metu įgyvendinti tokio pobūdžio norminius aktus įsigaliojus pagrindiniam teisės aktui, kad būtų išvengta teisinių spragų, nepalankių tiek gamintojams, tiek vartotojams ir (arba) pirkėjams.

3.3. EESRK pritaria siūlomoms ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo ženklinimo taisyklėms, atsižvelgiant į nustatytą aukštą ekologiškų produktų lygį (95 % svorio) ir į panašumą su ekologiškiems maisto produktams taikomomis taisyklėmis, nes tai leidžia vienodai naudoti Europos Sąjungos logotipą ir palengvinti supratimą vartotojams, kuriems skirti šių abiejų rūšių produktai.

3.4. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad, nepaisant mažos ekologiškų produktų dalies šiame sektoriuje, gyvūnų augintinių ėdalo sektorius sparčiai auga (metinis augimas siekia 3,1 %, 46 % Europos namų ūkių turi bent vieną gyvūną augintinį⁽⁶⁾). Pačios pramonės šakos atstovų teigimu, gyvūnų augintinių „humanizacijos“ tendencija skatina daugelį gyvūnų augintinių savininkų ieškoti maisto, kuris atspindi tai, kas jiems patiems patinka, ir dėl to jie perka aukščiausios klasės produktus, įskaitant ekologiškus produktus⁽⁷⁾. Todėl EESRK palankiai vertina šias naujas ženklinimo priemones, kurios gali suaktyvinti ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo rinką tiek parduodant produktus vartotojams, kuriems svarbu jų perkamų produktų ekologinė kilmė, tiek kuriant pridėtinę šalutinių ekologiškų produktų vertę.

3.5. EESRK mano, kad šios naujos ženklinimo priemonės leis sektoriui, nors ir ribotu mastu, prisidėti siekiant tikslo iki 2030 m. 25 % ES žemės ūkio paskirties žemėje vykdyti ekologinio ūkininkavimo veiklą, kaip nustatyta strategijoje „Nuo ūkio iki stalo“ ir Biologinės įvairovės strategijoje, taip pat Europos ekologinės gamybos plėtros veiksmų plane.

3.6. EESRK palankiai vertina tai, kad taikomos priemonės dėl privalomos informacijos apie maisto produktų kilmę kalbant apie su gyvūnų augintinių ėdalui naudojamas žaliavas nurodant: „ES žemės ūkis“, „ne ES žemės ūkis“, „ES / ne ES žemės ūkis“, „Žemės ūkis + šalies pavadinimas“ arba „Žemės ūkis + šalies ir regiono pavadinimas“.

(4) Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl ekologiško gyvūnų augintinių ėdalo ženklinimo (COM(2022) 659 final).

(5) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Komisijos komunikato Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „ES ekologinės gamybos plėtros veiksmų planas“ (COM(2021) 141 final) (OL C 517, 2021 12 22, p. 114).

(6) Šaltinis: FEDIAF (Europos gyvūnų augintinių ėdalo pramonės federacija) – <https://europeanpetfood.org/about/statistics/>.

(7) Šaltinis: FEDIAF (Europos gyvūnų augintinių ėdalo pramonės federacija) – <https://europeanpetfood.org/pet-food-facts/pet-food-trends/>.

3.7. EESRK ragina Komisiją ir Europos institucijas informuoti apie šį naują reglamentą ir jo tikslus siekiant toliau didinti vartotojų ekologiškų produktų paklausą ir pasitikėjimą jais.

3.8. Galiausiai EESRK mano, kad šios ženklavimo priemonės turėtų sudaryti sąlygas pradėti ar net išplėsti dialogą su gyvūnų augintinių ėdalo gamintojais, siekiant užtikrinti, kad sektorius laikysis tvarių maisto sistemų principų ir labiau prisidės įgyvendinant Europos žaliojo kurso tikslus.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Rekomendacija dėl Tarybos rekomendacijos dėl euro zonos ekonominės politikos“

(COM(2022) 782 final)

(2023/C 140/10)

Pranešėjas **Petru Sorin DANDEA**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 12 19
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Atsakingas skyrius	Ekonominės ir pinigų sąjungos, ekonominės ir socialinės sanglaudos skyrius
Priimta skyriuje	2022 12 21
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	169 / 0 / 3

1. Išvados ir rekomendacijos

- 1.1. EESRK pritaria Komisijos pasiūlytomis rekomendacijoms ir pateikia keletą papildomų pasiūlymų.
- 1.2. EESRK primena 2022 m. spalio mėn. plenarinėje sesijoje didele balsų dauguma priimtos ankstesnės nuomonės ⁽¹⁾ išvadas.
- 1.3. EESRK rekomenduoja nustatyti dvi vartojimo kainų pakopas siekiant apsaugoti visus namų ūkius, kurie susiduria su didelėmis problemomis apmokėdami sąskaitas už energiją. Komitetas mano, kad ši dviejų kainų pakopų politika turėtų būti taikoma tiek žemiau skurdo ribos esantiems žmonėms, tiek žemesnės vidurinėsios klasės asmenims, kurie dėl mažų pajamų negalės apmokėti sąskaitų už energiją rinkos kainomis.
- 1.4. EESRK pritaria Komisijos pasiūlymui valstybėms narėms taikyti laikinąją valstybės pagalbos sistemą krizės sąlygomis ir rekomenduoja valstybėms narėms pasinaudoti visomis galimomis priemonėmis siekiant padėti įmonėms apskritai ir ypač mažosioms ir vidutinėms įmonėms.
- 1.5. EESRK ragina apdairiai vykdyti pinigų politiką, atsižvelgiant į tai, kad tais atvejais, kai infliaciją lemia išorės veiksniai, pinigų politika tokiomis sudėtingomis aplinkybėmis gali daryti ciklinį poveikį.
- 1.6. EESRK pritaria Komisijos pasiūlymui euro zonos šalims koordinuoti savo fiskalinę politiką su Europos Centrinio Banko pinigų politika. Tai svarbu siekiant pinigų politika sėkmingai sumažinti infliaciją.
- 1.7. EESRK mano, kad kapitalo rinkų sąjungos ir bankų sąjungos sukūrimas bus svarbus žingsnis stiprinant ekonominę ir pinigų sąjungą, ir rekomenduoja valstybėms narėms dėti pastangas šiam procesui paspartinti.
- 1.8. EESRK rekomenduoja valstybėms narėms skubiai nacionaliniu lygmeniu įgyvendinti Direktyvą dėl minimaliojo darbo užmokesčio. Tai leistų padidinti minimaliojo darbo užmokesčio lygį ir sukurti finansinio stabilumo stiprinimo priemonę mažą darbo užmokestį gaunantiems asmenims, kartu išsaugant jų perkamąją galią šiuo didelės infliacijos laikotarpiu.

⁽¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Papildomi svarstymai dėl Rekomendacijos dėl Tarybos rekomendacijos dėl euro zonos ekonominės politikos“ (COM(2021) 742 final) (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 75, 2023 2 28, p. 43).

1.9. Komisija rekomenduoja valstybėms narėms pasinaudoti socialinio dialogo teikiama galimybe ir įtraukti socialinius partnerius į politikos, kurios reikia krizės padariniams sušvelninti, rengimą ir įgyvendinimą. EESRK tvirtai remia Komisijos pasiūlymą.

2. Nuomonės aplinkybės

2.1. 2021 m. metais euro zonoje ir visoje Europos Sąjungoje prasidėjusį ekonomikos augimo atsigavimą staiga nutraukė Rusijos Federacijos pradėtas karas prieš Ukrainą. Dėl didelės euro zonos priklausomybės nuo iškastinio kuro importo iš Rusijos Federacijos, Europos Sąjungai pradėjus taikyti sankcijas, atsirado netikrumas, kuris daro didelį poveikį tiekimo grandinėms. Šie veiksniai lėmė energetikos krizę, o vėliau ir didelę infliaciją, su kuria susiduria euro zona ir Europos Sąjunga.

2.2. Nors infliacija šiek tiek sumažėjo – nuo 10,6 % spalio mėn. iki 10,0 % lapkričio mėn. – tikėtina, kad, prasidėjus šaltajam sezonui, dėl kuro tiekimo problemų ir dėl to kilusios energetikos krizės ji gali vėl išaugti.

2.3. Europos Centrinis Bankas pasinaudojo pinigų politika, kad vėl pasiektų tvarius infliacijos rodiklius (vidutiniu laikotarpiu vėl taptų siekiamo 2 % lygio), tačiau jo pastangų gali nepakakti, atsižvelgiant tiek į išorės veiksnius, dėl kurių kilo krizė, tiek į tai, kad sunku susieti pinigų politiką su fragmentiška valstybių narių fiskaline politika.

2.4. Ši daugialypė krizė užgožė klimato krizę, su kuria susiduria Europos Sąjunga. Taip pat konstatuojamas labai sulėtėjęs konvergencijos tempas, netgi susiskaidymas ir skirtumai ne tik tam tikruose sektoriuose, bet ir tarp euro zonos valstybių narių ekonomikos.

2.5. Dėl energetikos krizės sumažėjo daugelio sektorių ir bendrojoje rinkoje veikiančių įmonių konkurencingumas.

2.6. Ekonomikos gaivinimo ir atsparumo didinimo priemonė, taip pat sanglaudos politika labai padėjo euro zonos valstybėms narėms išlaikyti investicijų lygį, kurio reikia žaliojo kurso tikslams pasiekti, tačiau reikia dėti daugiau pastangų, kad būtų užtikrintas spartesnis perėjimas prie anglies dioksido poveikio neutralumo ir gerokai sumažinta energetinė priklausomybė.

2.7. Būtent šiomis itin sunkiomis ir sudėtingomis aplinkybėmis lapkričio 22 d. Europos Komisija pateikė pasiūlymą dėl Tarybos rekomendacijos ^(?) dėl 2023 m. euro zonos ekonominės politikos.

3. Bendrosios ir konkrečios pastabos

3.1. EESRK pritaria Komisijos pasiūlytomis rekomendacijoms, tačiau mano, kad būtina įtraukti šiuos pasiūlymus:

3.2. EESRK primena 2022 m. spalio mėn. plenarinėje sesijoje didele balsų dauguma priimtos nuomonės ECO/590 ^(?) išvadas.

3.3. Atsižvelgiant į energetikos krizę, 2022–2023 m. žiemą Europos Sąjungos namų ūkiams ir įmonėms gali kilti didelių problemų. Europos Komisija siūlo pažeidžiamiausių asmenų apsaugos politiką, pagal kurią būtų numatyta dviejų pakopų kainų nustatymo sistema. Tai reiškia, kad iki tam tikro energijos suvartojimo lygio pažeidžiamas vartotojas mokės mažesnę kainą nei rinkos kaina. Šią Komisijos pasiūlytą dviejų pakopų politiką, kuria siekiama apsaugoti pažeidžiamus namų ūkius energetikos krizės sąlygomis, valstybės narės turėtų taikyti įtraukiai. EESRK rekomenduoja nustatyti dvi vartojimo kainų pakopas siekiant apsaugoti visus namų ūkius, kurie susiduria su didelėmis problemomis apmokėdami sąskaitas už energiją.

Komitetas mano, kad ši dviejų kainų pakopų politika turėtų būti taikoma tiek žemiau skurdo ribos esantiems žmonėms, tiek žemesnės vidurinėsios klasės asmenims, kurie dėl mažų pajamų negalės apmokėti sąskaitų už energiją rinkos kainomis.

^(?) Rekomendacija dėl Tarybos rekomendacijos dėl euro zonos ekonominės politikos (COM(2022) 782 *final*).

^(?) Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Papildomi svarstymai dėl Rekomendacijos dėl Tarybos rekomendacijos dėl euro zonos ekonominės politikos“ (COM(2021) 742 *final*) (OL C 75, 2023 2 28, p. 43).

3.4. Kalbant apie įmones, Komisija mano, kad valstybės narės turėtų teikti paramą įmonėms, kad būtų išvengta jų veiklos sustabdymo, be kita ko, pasitelkdamos laikinąją valstybės pagalbos sistemą krizės sąlygomis. EESRK rekomenduoja valstybėms narėms pasinaudoti visomis galimomis priemonėmis siekiant padėti įmonėms apskritai ir ypač mažosioms ir vidutinėms įmonėms.

3.5. Gamtinių dujų kainų ir energetikos krizės sukelta infliacija 2022 m. spalio mėn. pasiekė aukščiausią lygį nuo euro įvedimo ir siekė 10,6 %. Europos Centrinis Bankas laiku ėmėsi priemonių ir pasinaudojo pinigų politika, kad sustabdytų infliacijos augimą ir sudarytų sąlygas infliacijai grįžti prie mažesnio nei 2 % lygio (vidutinės trukmės laikotarpio tikslas). EESRK rekomenduoja apdairiai vykdyti pinigų politiką, atsižvelgiant į tai, kad tais atvejais, kai infliaciją lemia išorės veiksniai, pinigų politika tokiomis sudėtingomis aplinkybėmis gali daryti ciklinį poveikį.

3.6. Nors 2022 m. darbo užmokestis euro zonoje šiek tiek padidėjo, šis padidėjimas yra gerokai mažesnis už infliacijos lygį. EESRK pritaria Europos Komisijos rekomendacijai valstybėms narėms, laikantis savo nacionalinės praktikos ir kolektyvinių derybų modelio, išsaugoti darbo užmokestį gaunančių asmenų, visų pirma pažeidžiamų, mažai apmokamą darbą dirbančių asmenų, perkamąją galią. EESRK rekomenduoja valstybėms narėms skubiai nacionaliniu lygmeniu įgyvendinti Direktyvą dėl minimaliojo darbo užmokesčio. Tai leistų padidinti minimaliojo darbo užmokesčio lygį ir sukurti finansinio stabilumo stiprinimo priemonę mažą darbo užmokestį gaunantiems asmenims, kartu išsaugant jų perkamąją galią.

3.7. EESRK pritaria Komisijos pasiūlymui euro zonos šalims koordinuoti savo fiskalinę politiką su Europos Centrinio Banko pinigų politika. Tai svarbu siekiant pinigų politika sėkmingai sumažinti infliaciją. Komitetas mano, kad valstybės narės ir Komisija turėtų dėti daugiau pastangų EBPO įtraukios sistemos pasiūlytam „1 ramsčiui“ įgyvendinti. Tai sukurtų nemažai pajamų valstybėms narėms, kurios po COVID-19 pandemijos metu įdėtų pastangų turi didelę valstybės skolą ir todėl turi mažiau galimybių vykdyti savo fiskalinę politiką krizės laikotarpiu.

3.8. EESRK pritaria Komisijos pasiūlymui toliau dėti pastangas baigiant kurti kapitalo rinkų sąjungą ir bankų sąjungą. EESRK mano, kad šių dviejų politinių projektų užbaigimas būtų svarbus žingsnis stiprinant ekonominę ir pinigų sąjungą.

3.9. Atsižvelgiant į šią daugialypę krizę, valstybės narės turi imtis veiksmų jos neigiamam poveikiui namų ūkiams ir įmonėms sumažinti. Komisija rekomenduoja valstybėms narėms pasinaudoti socialinio dialogo teikiama galimybe ir įtraukti socialinius partnerius į politikos, kurios reikia krizės padariniams sušvelninti, rengimą ir įgyvendinimą. EESRK tvirtai remia Komisijos pasiūlymą.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Krypties į tvarią mėlynąją planetą nustatymas. Bendras komunikatas dėl ES tarptautinio vandenynų valdymo darbotvarkės“

(JOIN(2022) 28 final)

(2023/C 140/11)

Pranešėjas **Stefano PALMIERI**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 11 25
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 6 15
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2022 12 20
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	184 / 0 / 1

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Vandenynų valdymas neturėtų būti laikomas vien su jūromis susijusiu reikalu. Jūrų aplinka yra sudėtinga sistema, įvairiu mastu (vietos, regioniniu, pasauliniu) ir įvairiais aspektais apimanti sektorius, teisės aktus ir suinteresuotuosius subjektus. Ji persipina su veikla, politika ir veiksmais sausumoje, todėl reikia žiniomis pagrįstos paramos priimant sprendimus, taikant tarpdisciplininį integruotą požiūrį ir mokslo diplomatiją. EESRK palankiai vertina pasiūlymą sudaryti Tarpvyriausybinę vandenynų tvarumo komisiją.

1.2. EESRK pritaria saugomų jūrų teritorijų nustatymui ir remia siekį užtikrinti anglies dioksido poveikio neutralumą ir tvarų laivų ardymą.

1.3. Priimant sprendimus ir taikant intervencines priemones reikia suderinti skirtingas politikos priemones ir susitarimus, skaidriai įvertinant jų įgyvendinamumą ir poveikį. EESRK remia ES vaidmenį teisėkūros procese ir stiprinant tinklus ir partnerystę pasauliniu lygmeniu, atkreipiant dėmesį į mokslinių tyrimų ir inovacijų vaidmenį.

1.4. EESRK ragina numatyti finansines atgrasomąsias priemones, kad nebūtų naudojamos patogios šalies vėliavomis (pvz., įsteigti specialų fondą, kurį sudarytų laivų ardymo garantijos), ir siūlo išplėsti anglies dioksido korekcinį mechanizmą, kad jis apimtų įvairius teršalus, darančius poveikį jūrų ekosistamai.

1.5. EESRK palankiai vertina požiūrį visiškai netoleruoti neteisėtos, nedeklaruojamos ir nereglamentuojamos (NNN) žvejybos ir prieгаudos ir ragina ES remti sąžiningus veiklos vykdytojus siekiant tvaraus žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir valdymo. EESRK ragina Komisiją remti tvarią mažo poveikio smulkiąją ir pramoninę žvejybą, neutralaus poveikio akvakultūrą ir dumblių auginimą, kad būtų užtikrintas regionų aplinkosauginis, socialinis ir ekonominis tvarumas.

1.6. Giliavandenės kasybos ilgalaikiui poveikiui aplinkai įvertinti vis dar reikia patikimų mokslinių rezultatų. EESRK palankiai vertina tai, kad Komisija laikosi atsargumo principo, ir ragina Tarptautinę jūros dugno instituciją (ISA) paskelbti moratoriumą kasybos licencijų išdavimui. EESRK ragina įsteigti tarptautines nepriklausomas mokslines grupes, kurių žiniomis būtų remiamas sprendimų priėmimas ir intervencinių priemonių taikymas.

1.7. Nesprogusių standartinių sprogmenų, naujų teršalų ir gaivalinių nelaimių poveikis gali pakeisti jūrų erdvės naudojimą ir su tuo susijusius ekonominius ir (arba) geopolitinius scenarijus. EESRK palankiai vertina Komisijos pastangas spręsti šias problemas.

1.8. Sauga ir saugumas jūroje yra labai svarbūs. Reikia iš kartos į kartą atnaujinti įgūdžius ir technologijas bei užtikrinti tinkamas gyvenimo ir darbo sąlygas. EESRK taip pat ragina valstybes nares ratifikuoti Tarptautinės darbo organizacijos konvenciją Nr. 188/2007⁽¹⁾ ir užtikrinti veiksmingą jos perkėlimą į nacionalinę teisę ES valstybėse narėse⁽²⁾. EESRK palankiai vertina Tarybos direktyvą (ES) 2017/159⁽³⁾ ir ragina išplėsti šios procedūros taikymo sritį siekiant pagerinti gyvenimo ir darbo sąlygas ir apsaugoti jūrų žvejybos sektoriaus darbuotojų sveikatą ir užtikrinti saugą.

1.9. EESRK pakartoja, jog svarbu nurodyti, kad atokiausi regionai⁽⁴⁾ dėl savo geografinių ypatumų turi atlikti esminį vaidmenį vandenynų valdymo sistemoje, kaip apibrėžta komunikate COM(2022) 198 *final*⁽⁵⁾, tačiau visiškai nenumatyta bendrame komunikate JOIN(2022) 28 *final*.

1.10. Siekiant naujoviško ir sustiprinto tarptautinio vandenynų valdymo, kurį skatintų ES, EESRK ragina užtikrinti, kad įvairūs suinteresuotieji subjektai visais šio proceso etapais – nuo konsultacijų ir bendro planų rengimo iki įgyvendinimo ir galutinio vertinimo – veiksmingai ir skaidriai dalyvautų plėtojant žiniomis grindžiamą paramą politikai, taip pat komunikacijos ir informavimo veiklą. Siekiant atremti sudėtingus iššūkius, galėtų būti naudojamos naujų formų organizacinės struktūros.

1.11. EESRK ragina apie jūrų teisę plačiai informuoti visus ES piliečius. Reikia tarptautinės teisės, kad būtų reglamentuojamos skirtingos kompetencijos sritys (pakrantės ribos, ekonominės zonos, jūrų išteklių apsauga, „saugaus uosto“ apibrėžtis ir t. t.), visų pirma siekiant patikslinti tarptautinius išpareigojimus, susijusius su gelbėjimu ir pagalba jūroje, kodifikuojant pavojaus sąvokas ir paieškos bei gelbėjimo metodus⁽⁶⁾. EESRK ragina užtikrinti tinkamą šios taisyklės įgyvendinimą, patvirtinant pagrindinį principą, pagal kurį žmonės, kuriems gresia pavojus jūroje, turi būti gelbėjami ir vežami į saugų uostą be jokių abejonių ir sąlygų.

1.12. Atsižvelgdamas į geopolitinę ir aplinkosauginę Arkties regiono svarbą, EESRK palankiai vertina ES išpareigojimą visapusiškai įgyvendinti **Susitarimą, kuriuo siekiama užkirsti kelią nereglamentuojamai žvejybai atvirojoje jūroje, vykdomai Arkties vandenyno centrinėje dalyje**, pastangas Arkties regione nustatyti saugomas jūrų teritorijas ir uždrausti grėžimo veiklą angliavandeniliams išgauti⁽⁷⁾.

1.13. EESRK pažymi, kad planuojamoms investicijoms, kuriomis siekiama spręsti vandenynų valdymo problemas, trūksta užmojo, todėl ragina įsteigti tinkamą Vandenynų fondą jūrų problemoms spręsti.

2. Bendrosios pastabos dėl pamatinės sistemos

2.1. Vienas iš pagrindinių jūrų ir jūrininkystės uždavinių yra veiksmų **derinimas** įvairiais lygmenimis (pasauliniu, nacionaliniu, regionų ir vietos) ir tarp sektorių. Daug konkuruojančių reikalavimų gali pakenkti intervencinėms priemonėms ir smarkiai sumažinti poveikį.

⁽¹⁾ TDO konvencija dėl darbo žvejybos sektoriuje Nr. 188/2007.

⁽²⁾ Šiuo metu Konvencijos Nr. 188 yra neratifikavusios 167 valstybės; iš jų – 19 ES valstybių narių, įskaitant svarbias pakrančių šalis: Kiprą, Suomiją, Vokietiją, Graikiją, Airiją, Italiją, Latviją, Maltą, Ispaniją ir Švediją.

⁽³⁾ 2016 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva (ES) 2017/159, kuria įgyvendinamas 2012 m. gegužės 21 d. Europos Sąjungos žemės ūkio kooperatyvų konfederacijos (COGECA), Europos transporto darbuotojų federacijos (ETF) ir Nacionalinių žvejybos įmonių organizacijų Europos Sąjungos asociacijos („Europêche“) sudarytas Susitarimas dėl 2007 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos dėl darbo žvejybos sektoriuje įgyvendinimo (OL L 25, 2017 1 31, p. 12).

⁽⁴⁾ Atokiausi regionai yra salos, salynai ir sausumos teritorijos (Prancūzijos Gviana). Devyni iš šių regionų yra Vakariniame Atlanto vandenyno dalyje, Karibų jūros baseine, Amazonės miške ir Indijos vandenyne: Prancūzijos Gviana, Gvadelupa, Martinika, Sen Martenas, Reunjonas ir Majotas (Prancūzija), Azorų ir Madeiros salos (Portugalija) ir Kanarų salos (Ispanija).

⁽⁵⁾ Pirmenybė žmonėms, tvaraus ir integracinio augimo užtikrinimas, ES atokiausių regionų potencialo atskleidimas (COM(2022) 198 *final*).

⁽⁶⁾ Tarptautinė jūrų paieškos ir gelbėjimo konvencija, 1979 m. balandžio 29 d., Hamburgas; Jungtinių Tautų jūrų teisės konvencija, 1982 m. gruodžio 10 d., Montego Bėjus; Tarptautinė konvencija dėl žmogaus gyvybės apsaugos jūroje, 1980 m. gegužės 25 d.

⁽⁷⁾ Bendras Komisijos ir EIVT komunikatas „Didesnis ES išpareigojimas siekiant taikaus, tvaraus ir klestinčio Arkties regiono“ (JOIN(2021) 27 *final*).

2.2. Norint priimti sprendimus dėl vandenynų valdymo reikia žiniomis grindžiamos paramos. Žmonių poveikis jūrų aplinkai yra **susijęs ne tik su veikla jūroje** (kasyba, žvejyba, transportu), bet apima ir veiksmus sausumoje, kurie sukelia platesnio masto taršą (atliekomis, pesticidais, antibiotikais, fosfatais, plastikų, sprogmenimis ir t. t.). Todėl labai svarbu vandenynus įtraukti ne tik į 14-ąją DVT, bet ir į tuos tikslus, kurie susiję su pramonine gamyba ir kolektyviniu elgesiu. Kad jūrų ekosistema būtų sveika ir produktyvi, reikia laikytis labiau integruoto požiūrio, apimančio ne tik jūrų ir jūrininkystės aspektus.

2.3. Pastaraisiais metais, kai įvairiomis aplinkybėmis išryškėjo valdymo sudėtingumas, buvo sukurti **nauji valdymo būdai**, daugiausia pagrįsti rinkos ir tinklų mokslu. Sudėtingas sistemas valdyti keblu, o jų dinamikos negalima lengvai numatyti ilguoju laikotarpiu. Vandenynai yra sudėtinga sistema, kurioje dėl didelio pakrančių ir atviros jūros teritorijų taisyklių neatitikimo, nacionalinių Vyriausybių ir privačiojo sektoriaus ginčų galima daryti prielaidą, kad siekiant spręsti problemas gali prireikti atnaujinti **mokslo diplomatiją**. EESRK pripažįsta, kad reikia sukurti paskirtą atitinkančias valdymo priemones ir politikos sąsajas kaip iniciatyvas, kuriomis siekiama integruoti skirtingus ir tarpusavyje susijusius aspektus.

2.4. EESRK remia ES vaidmenį teisėkūros procese ir stiprinant tinklus ir partnerystę pasauliniu lygmeniu, atkreipiant dėmesį į **mokslinių tyrimų ir inovacijų vaidmenį**, teikiant sprendimus ir gaires bei skatinant konkrečias iniciatyvas.

3. Komisijos komunikato vertinimas

Daugiausia dėmesio skirsime keturioms pasiūlymo sritims: 1) *tarptautinio vandenynų valdymo sistemos stiprinimas*; 2) *vandenynų tvarumo siekis iki 2030 m.*; 3) *saugumo ir saugos jūroje užtikrinimas*; 4) *žinių apie vandenynus kaupimas*.

3.1. Tarptautinio vandenynų valdymo sistemos stiprinimas

3.1.1. EESRK palankiai vertina Komisijos išsipareigojimą remti aukščiausius tarptautinius standartus, susijusius su skaidrumu, geru valdymu ir suinteresuotųjų subjektų įtraukumu tarptautinėse organizacijose, pavyzdžiui, Tarptautinėje jūros dugno institucijoje (ISA) ir Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO).

3.1.2. EESRK dar kartą patvirtina ES vaidmenį teisėkūros srityje, be kita ko, pasitelkiant mokslo diplomatiją ir stiprinant tinklus bei partnerystę pasauliniu lygmeniu. Komitetas visų pirma pabrėžia, kad reikia įgyvendinti tinkamų intervencinių priemonių stebėsenos ir priėmimo sistemą. Palankiai vertinamas **saugomų jūrų teritorijų** ir kitų veiksmingų teritorinių išsaugojimo priemonių (KVTIP) nustatymas, siekiant 30 % tikslo iki 2030 m., kai pripažįstama jų svarba vandenynų sistemos veikimui, o intervencinių priemonių priėmimas grindžiamas kiekvienos konkrečios teritorijos veiksmingumo ir efektyvumo analize, atsižvelgiant į sąnaudas, atsakomybę, terminus ir stebėseną.

3.1.3. EESRK pažymi, kad, nepaisant pastaraisiais metais padarytos tam tikros technologinės pažangos, pranešama, kad prieš daugelį dešimtmečių iškastose teritorijose vis dar juntamas ilgalaikis **giliavandenės kasybos** poveikis, o ekosistema dar nevisiškai atsigavusi⁽⁸⁾. EESRK palankiai vertina tai, kad laikomasi atsargumo principo, ir ragina ISA paskelbti moratoriumą kasybos licencijų išdavimui. EESRK ragina ISA įsteigti tarptautinę nepriklausomą mokslinę grupę, kuri žiniomis pagrįstą analizę paverstų aiškiai apibrėžtais politiniais sprendimais. EESRK taip pat siūlo skatinti investicijas į mokslinius tyrimus ir plėtrą ieškant alternatyvių sprendimų dėl iš jūros dugno iškastų medžiagų.

3.1.4. **Mažos apimties priekrantės žvejyba ir akvakultūra** yra labai svarbūs daugelio pakrančių bendruomenių išlikimo ir jų kultūros paveldo išsaugojimo veiksniai. Apskritai žvejybos sektoriui ir konkrečiai tradicinei ir mažos apimties žvejybai ekonomikos krizė kainavo labai brangiai, todėl šiuo metu šiam sektoriui reikia konkrečios strategijos, kad būtų atkurta tvirta padėtis rinkoje⁽⁹⁾. EESRK ragina imtis atitinkamų intervencinių veiksmų siekiant sustiprinti šią veiklą, įvairinti vietos bendruomenių pajamų šaltinius (pvz., pakrančių turizmas ir rekreacinė vandens veikla), remti profesinį perorientavimą, padėti nuosmukį patiriantiems vietos regionams ir didinti aplinkos tvarumą⁽¹⁰⁾.

⁽⁸⁾ Žr. <https://www.jpi-oceans.eu/en/ecological-aspects-deep-sea-mining>.

⁽⁹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Žuvininkystės socialinis aspektas“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 14, 2020 1 15, p. 67).

⁽¹⁰⁾ https://oceans-and-fisheries.ec.europa.eu/publications/communication-commission-towards-strong-and-sustainable-eu-algae-sector_en

3.1.5. EESRK palankiai vertina **požiūrį visiškai netoleruoti neteisėtos, nedeklaruojamos ir neregamentuojamos žvejybos** ir ragina ES remti sąžiningus veiklos vykdytojus siekiant tvaraus žuvininkystės išteklių išsaugojimo ir valdymo. Komitetas dar kartą patvirtina ES vaidmenį dialoguose žuvininkystės klausimais su ES nepriklausančiomis šalimis, siekiant skatinti laikytis tarptautinių įsipareigojimų. Atsižvelgdamas į tai, EESRK pripažįsta, kad **tausios žvejybos partnerystės susitarimai** yra svarbus indėlis kuriant tvirtą sistemą su keliomis ES nepriklausančiomis šalimis partnerėmis.

3.1.6. Arktyje vyksta drastiški pokyčiai, dėl kurių gali kilti pavojus aplinkai ir geopolitinei pusiausvyrai. EESRK palankiai vertina ES įsipareigojimą visapusiškai įgyvendinti **Susitarimą, kuriuo siekiama užkirsti kelią neregamentuojamai žvejybai atvirojoje jūroje, vykdomai Arkties vandenyno centrinėje dalyje**, pastangas Arkties regione nustatyti saugomas jūrų teritorijas ir uždrausti grėžimo veiklą angliavandeniliams išgauti ⁽¹⁾.

3.1.7. EESRK pripažįsta, kad sunku įgyvendinti veiksmus **nacionalinei jurisdikcijai nepriklausančiuose rajonuose**, pabrėždamas būtinybę užtikrinti įvairios partnerystės bei susitarimų suderinamumą ir remdamas ES pastangas vykstančiuose derybose dėl Atvirųjų jūrų sutarties.

3.2. Vandenynų tvarumo užtikrinimas iki 2030 m.

3.2.1. EESRK palankiai vertina įsipareigojimus ir pastangas iki 2050 m. pasiekti **anglies dioksido poveikio neutralumą**. ES atlieka svarbų vaidmenį Tarptautinėje jūrų organizacijoje (IMO), dalyvaujančioje pasauliniame teisėkūros ir veiklos procese, kuriuo siekiama sumažinti jūrų ir žvejybos sektoriaus priklausomybę nuo iškastinio kuro.

3.2.2. EESRK pripažįsta, kad kova su jūrų tarša yra iššūkis. Dėl įvairių šaltinių, įskaitant sausumoje esančius šaltinius, tarpusavio sąsajų, suinteresuotųjų subjektų įvairovės ir teisės aktais nustatytų ribų sistema tampa dar sudėtingesnė. Komitetas pabrėžia, kad reikia spręsti **teršalų įvairovės** klausimą ir skatinti veiksmingas intervencijos priemones. EESRK pabrėžia, kad reikia suderinti ir įtraukti su vandenynų valdymu nesusijusius aspektus (pvz., tuos, kurie nagrinėjami Nulinės taršos veiksmų plane, Biologinės įvairovės strategijoje ir strategijoje „Nuo ūkio iki stalo“ ⁽²⁾), turinčius didelį poveikį jūrų taršai ⁽³⁾.

3.2.3. Prie **nesprogusių standartinių sprogmenų (NSS)** priskiriami tiek į jūrą išmetami įprastiniai sprogstamieji ginklai, tiek cheminiai ginklai. Dėl NSS jūroje kylanti akivaizdi grėsmė anksčiau buvo mažesnė. Šiai problemai spręsti reikia skubiai parengti strategiją, nes ekonomikos sektoriuose didėja jūrų erdvės paklausa ir daugumą šaudmenų veikia korozija, dėl kurios atsiranda toksinių, kancerogeninių, mutageninių ir teratogeninių medžiagų nuotėkis. Aptikti, stebėti ir sušvelninti padarinius reikia pasitelkiant bendras Europos žinias ir technologinę paramą ⁽⁴⁾.

3.2.4. EESRK palankiai vertina Komisijos pastangas mažinti išmestų šaudmenų poveikį aplinkai ir pažymi, kad pavojų kelia ne tik po Pirmojo ir Antrojo pasaulinio karo, bet ir kitų konfliktų metu (pvz., konfliktų Balkanuose ir Ukrainoje) palikti NSS, be to, tai susiję ne tik su galimu nutekėjusių medžiagų toksiškumu, bet ir su atsitiktine ar savaimine detonacija.

3.2.5. EESRK pripažįsta neigiamą aplinkosauginį **žvejybos įrankių** poveikį ekosistemai ir pažymi, kad daugelio siūlomų sprendimų sąnaudos nėra tvarios arba jų poveikis pasauliniu lygmeniu yra nereikšmingas. EESRK ragina pradėti naudoti naujas technologijas ir (arba) medžiagas šiai problemai sušvelninti, kartu taikant kompensavimo priemones ir vykdamas specialiai pritaikytas kampanijas, skirtas supažindinti žvejus su galimybėmis ⁽⁵⁾.

⁽¹⁾ Bendras Komisijos ir EIVT komunikatas „Didesnis ES įsipareigojimas siekti taikaus, tvaraus ir klestinčio Arkties regiono“ (JOIN(2021) 27 *final*).

⁽²⁾ 2005 m. rugsėjo 7 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2005/35/EB dėl taršos iš laivų ir sankcijų už pažeidimus įvedimo (OL L 255, 2005 9 30, p. 11); 2019 m. balandžio 17 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2019/883 dėl uosto priėmimo įrenginių, į kuriuos pristatomos laivų atliekos, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2010/65/ES ir panaikinama Direktyva 2000/59/EB (OL L 151, 2019 6 7, p. 116).

⁽³⁾ 2011 m. EBPO rekomendacijos daugiašalėms įmonėms; 2011 m. JT verslo ir žmogaus teisių pagrindiniai principai.

⁽⁴⁾ Žr. <https://www.jpi-oceans.eu/en/ecological-aspects-deep-sea>.

⁽⁵⁾ Žr. FAO savanoriškas gaires dėl žvejybos įrankių ženklavimo ir regioninių žvejybos valdymo organizacijų darbo bei darbo laikantis regioninių jūrų konvencijų.

3.2.6. Pripažįstama, kad **žuvų išteklių pereinamumas** ir žuvų priegauda yra realios problemos pasauliniu lygmeniu. Žvejybos sektorius daro didelį poveikį daugeliui rūšių, todėl pagrįstai reiškiamas susirūpinimas, kad gali kilti grėsmė kai kurių rūšių tvarumui ir pavojus visos jūrų ekosistemos pusiausvyrai. Kita vertus, vietos žvejų veikla yra svarbus teritorinės kultūros ir tvarios ekonomikos aspektas, per aplinkos, socialiniu ir ekonominiu požiūriu tvarų procesą piliečiams užtikrinantis sveiką maistą. Antropogeninį spaudimą žuvų ištekliams galima sumažinti skatinant **neutralaus poveikio akvakultūrą** (įskaitant dumblių auginimą).

3.2.6.1. Atsižvelgdamas į šiuos aspektus, EESRK ragina:

- a) taikyti griežtesnę kontrolę ir sankcijas NNN žvejybos atžvilgiu;
- b) stebėti ir reglamentuoti žvejybos sektorių taip, kad būtų panaikintas žuvų išteklių pereinamumas ir priegauda ir skatinti faktinį šio sektoriaus tvarumą;
- c) skatinti ir remti neutralaus poveikio akvakultūrą ir dumblių auginimą, įskaitant šėrimo ir energijos suvartojimo aspektus;
- d) teikti ekonomines kompensacijas darbuotojams pereinamaisiais technologijų ir gamybos sistemų pertvarkos etapais.

3.2.7. Jūrų transportas sudaro daugiau kaip 90 % pasaulinės prekybos krovniais ir yra pasaulio ekonomikos pagrindas. Okeaniniai laivai gali daryti poveikį kaip reikšmingas taršos šaltinis, taip pat pasibaigus jų eksploatacijos laikui. Laivų savininkai dideles pajamas gaunančiose šalyse dažnai užmaskuoja tikrąją laivų tapatybę, registruodami juos mokesčių rojus šalyse, taip pat siekdami išvengti aplinkosaugos taisyklių. Šiomis aplinkybėmis pastangos kovoti su tokiu elgesiu tarptautiniu ir regioniniu lygmeniu nedavė rezultatų ⁽¹⁶⁾. Vis dar naudojamosi patogios šalies vėliavos valstybėmis, taip pat ir ES šalimis, siekiant apeiti taisykles ir sutaupyti lėšų. EESRK siūlo **laivų ardymą** laikyti dideliu jūrų taršos šaltiniu ir ragina ES: a) imtis veiksmų siekiant užtikrinti griežtesnę privalomą reglamentavimą; b) stebėti veiklą, kad būtų išvengta bet kokių aplinkos apsaugos reikalavimų apėjimo būdų; c) taikyti finansinę atgrasymo priemonę, kad nebūtų naudojamosi patogios šalies vėliava, pvz., sukurti specialų fondą, sudarytą iš garantijų, siekiant per visą laivo eksploataavimo laikotarpį užtikrinti, kad būtų laikomasi ES aplinkos ir saugos standartų, taip pat ir už ES jurisdikcijos ribų.

3.3. Saugumo ir saugos jūroje užtikrinimas

3.3.1. EESRK palankiai vertina tai, kad ES stiprina savo, kaip jūrų laivininkystės saugos paslaugų teikėjos, vaidmenį savo teritorijoje ir už jos ribų. EESRK ragina ES, atsižvelgiant į naujausius geopolitinius pokyčius, nustatyti galimas **svarbias jūrų zonas** ir sutelkti dėmesį į naujus prioritetus.

3.3.2. EESRK palankiai vertina ES pastangas skatinti ir įgyvendinti bet kokią intervencinę priemonę **saugai jūroje** didinti. Komitetas ragina ES išplėsti sąrašą sektorių, jūroje vykdančių veiklą, kuri gali kelti pavojų aplinkai ir žmonių sveikatai, įtraukiant turizmo, laivų ardymo ir statybos, energetikos ir akvakultūros sektorius. EESRK taip pat ragina pabrėžti **technologijų** (pvz., ekologiškų varomųjų sistemų), **darbo vietų ir darbo sąlygų modernizavimą**, atsižvelgiant į logistikos įvairovę, kuria grindžiama jūrų ir jūrininkystės (pvz., laivų statyklų, uostų, laivų ir t. t.) veikla.

3.3.3. EESRK rekomenduoja užtikrinti su jūrų ekosistemų išsaugojimu susijusių priemonių ir saugos bei darbo sąlygų jūroje taisyklių reguliavimo nuoseklumą atliekant poveikio vertinimus, susijusius su: **i) užimtumu, ii) darbo užmokesčiu, iii) technologijomis, iv) deramomis gyvenimo ir darbo sąlygomis ir v) darbuotojų mokymu**. Komitetas taip pat ragina geriau koordinuoti įvairių viešojo administravimo institucijų tarnybų veiklą visais lygmenimis, siekiant integruoto jūrų erdvės valdymo ⁽¹⁷⁾.

⁽¹⁶⁾ Žr. Wan et al., *Marine Policy*, 2021.

⁽¹⁷⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Žuvininkystės socialinis aspektas“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 14, 2020 1 15, p. 67).

3.3.4. EESRK ragina valstybes nares **ratifikuoti Tarptautinės darbo organizacijos konvenciją Nr. 188** ir numatyti priemones, būtinas tinkamam jos perkėlimui į nacionalinę teisę ir taikymui. EESRK palankiai vertina Tarybos direktyvą (ES) 2017/159⁽¹⁸⁾ ir ragina pradėti darbą siekiant išplėsti jos taikymo sritį, kad ji apimtų ir ilgalaikio poveikio žmonių sveikatai kumuliacinį poveikį. Be to, EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad reikia iš tiesų plataus užmojo ES teisės aktų dėl žmonių tvarumo ir priverčiamojo darbo⁽¹⁹⁾.

3.3.5. EESRK mano, kad būtina parengti su darbu šiuose sektoriuose susijusių sąžiningų paslaugų bendruosius principus ir praktines gaires, įskaitant: a) pakankamas ir tinkamas gaires žvejybos laivų savininkams ir (tarpvalstybinių) darbo rinkos paslaugų teikėjams; b) standartines sutartis dėl (tarpvalstybinių) paslaugų, susijusių su darbo rinka; c) pakankamas ir tinkamas gaires žvejams, siekiantiems įsidarbinti (užsienio) žvejybos laivuose, ir d) skundų teikimo mechanizmus⁽²⁰⁾.

3.3.6. Su žiniomis apie jūrą ir vandenynus bei saugumu jūroje susijęs elementas yra būtinas veiksnys siekiant plačiu mastu skleisti žinias apie jūrų teisę ir tikrą jos įgyvendinimą. Reikia tarptautinės teisės, kad būtų reglamentuojamos skirtingos kompetencijos sritys (pakrantės ribos, ekonominės zonos, jūrų išteklių apsauga, „saugaus uosto“ apibrėžtis ir t. t.), visų pirma siekiant patikslinti tarptautinius išpareigojimus, susijusius su gelbėjimu ir pagalba jūroje, kodifikuojant pavojaus sąvokas ir paieškos bei gelbėjimo metodus.

3.3.7. **Gaivalinės nelaimės** (potvyniai, cunamiai, ekstremalūs reiškiniai) gali daryti poveikį jūrų aplinkai ir kelti netiesioginį pavojų žmonių veiklai ir sveikatai. EESRK pabrėžia, kad reikia spręsti gaivalinių nelaimių, kaip galimų rizikos aplinkai ir apskritai veiklai jūroje šaltinių, problemą.

3.4. Žinių apie vandenynus kaupimas

3.4.1. EESRK pripažįsta vandenynų sistemos sudėtingumą dėl tarpusavyje susijusių aplinkosaugos kintamųjų, suinteresuotųjų subjektų įvairovės, teisės aktų, kultūros ir vietos pajėgumų. EESRK ragina veiksmingai ir skaidriai įtraukti įvairias disciplinas ir ekspertines žinias (duomenų, sudėtingų ryšių ir tinklų mokslą, psichologiją, sociologiją ir ekonomiką) plėtojant **žiniomis grindžiamą paramą politikai** (kaip siūloma Tarpvyriausybinių vandenynų tvarumo komisijos atveju).

3.4.2. Žinios ir praktika rodo **naujus valdymo būdus**, padedančius spręsti sudėtingus uždavinius, pasitelkiant saviorganizacines struktūras, kuriose sėkmingai išplėtotas decentralizuotas organizavimas. EESRK ragina gerą patirtį ir modelius taikyti visiems mėlynosios ekonomikos sektoriams, įskaitant tuos, kuriuose galima kurti naujas darbo vietas ir skatinti ekonomikos augimą (pvz., turizmo, nardymo ir pan.), ir viešąjį sektorių. Tvariai mėlynajai ekonomikai skiriamomis lėšomis reikėtų užtikrinti, kad ši ir kitos kartos gautų socialinę ir ekonominę naudą ir kad būtų galima atnaujinti ir išsaugoti jūrų ekosistemų įvairovę, našumą, atsparumą ir vidinę vertę, taip pat jomis reikėtų skatinti švarias technologijas, atsinaujinančiosios energijos išteklius ir antrinį perdirbimą⁽²¹⁾.

3.4.3. **Pilietinę visuomenę ir vietos suinteresuotuosius subjektus** reikėtų įtraukti į kiekvieną proceso etapą – nuo konsultacijų ir bendro planų rengimo iki įgyvendinimo ir galutinio vertinimo. Žinios apie vandenynus yra labai svarbios siekiant, kad visuomenėje vyktų pertvarka, užtikrinanti į sistemą integruotą tvarumą. Organizacinėse struktūrose ir

⁽¹⁸⁾ 2016 m. gruodžio 19 d. Tarybos direktyva (ES) 2017/159, kuria įgyvendinamas 2012 m. gegužės 21 d. Europos Sąjungos žemės ūkio kooperatyvų konfederacijos (COGECA), Europos transporto darbuotojų federacijos (ETF) ir Nacionalinių žvejybos žmonių organizacijų Europos Sąjungos asociacijos („Europêche“) sudarytas Susitarimas dėl 2007 m. Tarptautinės darbo organizacijos konvencijos dėl darbo žvejybos sektoriuje įgyvendinimo (OL L 25, 2017 1 31, p. 12).

⁽¹⁹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Žuvininkystės socialinis aspektas“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 14, 2020 1 15, p. 67). Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl žmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2019/1937 (COM(2022) 71 final). Pasiūlymas dėl reglamento dėl produktų, pagamintų naudojant priverčiamąjį darbą, uždraudimo Sąjungos rinkoje (COM(2022) 453 final).

⁽²⁰⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Žuvininkystės socialinis aspektas“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 14, 2020 1 15, p. 67).

⁽²¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo, kuriuo panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 508/2014 (COM(2018) 390 final – 2018/0210 (COD)) (OL C 110, 2019 3 22, p. 104).

procesuose pirmenybė turėtų būti teikiama socialiniam aspektui ir mokslinei paramai siekiant integruoto tvarumo, stiprinant ir finansuojant priemones, kuriomis skatinamas ir remiamas socialinis dialogas, didinamas saugumas, gerinamos darbo sąlygos, kuriamos kokybiškos darbo vietos, ugdomi darbuotojų **įgūdžiai ir užtikrinamas kartų atsinaujinimas** ⁽²²⁾.

3.4.4. EESRK palankiai vertina ES dalijimosi jūrų duomenimis ir vandenynų stebėjimu praktiką. Jis pripažįsta **jūrų paslaugų svarbą** ir jų poveikį ekonomikai, taip pat išlaidas jūrų infrastruktūrai, kuriai reikia didelių nacionalinėmis lėšomis finansuojamų investicijų. Komitetas pažymi, kad modeliuojant jūrų ekosistemos sudėtingumą vis dar sunku suprasti ekosistemą ir jos sąsają su žmogaus veikla. EESRK ragina ES skatinti atvirą prieigą prie duomenų ir pakartotinių jų naudojimą, taip pat finansuoti novatoriškus metodus, kuriais siekiama sumažinti stebėjimo išlaidas ir užtikrinti veiksmingą **geros aplinkos būklės vertinimą** ⁽²³⁾.

3.4.5. EESRK pabrėžia, kad mokslo diplomatijos ir derybų srityje būtina taikyti mokslinius metodus. Komitetas ragina pradėti rengti mokymus galutiniams naudotojams ir vadovams, taip pat ir vietos lygmeniu, kad būtų užtikrintas veiksmingas tvarumas ir veiksmų įgyvendinamumas.

4. Svarbiausi klausimai

4.1. Valdymo koncepcija siejama su įvairiausiais reiškiniais, pradedant sprendimų priėmimo procesais ir baigiant politikos priemonėmis. Valdymo sąvoka yra plati ir tai galėjo paskatinti jos didelį populiarumą ir, labai tikėtina, piktnaudžiavimą ja. Vandenynai neturi politinių sienų, tačiau yra glaudžiai susiję su sausumos naudojimu. Pavienės šalys negali išspręsti problemų, todėl reikia tarpvalstybinio požiūrio, laikantis pagrįsto ir veiksmingo pastangų ir atsakomybės pasidalijimo, priimant bendrai sukurtas sistemas, bendrus veiksmų planus ir intervencines priemones, susiejančias vietos pastangas su visapusiškomis regioninėmis sistemomis. Nepakanka taikyti vieno valdymo būdo, norint įvairioms sritims sukurti organizacinę struktūrą. Atsižvelgdamas į tai EESRK pažymi, kad žiniomis grindžiama parama sprendimų priėmimui, mokslo diplomatijai ir šalių bei sektorių teisės aktų tarpusavio suderinamumas yra labai svarbūs sprendžiant sudėtingus jūrų srities uždavinius.

4.2. Dėl nuolatinio jūros erdvės poreikio ekonomikoje vandenynų sistema, atsižvelgiant į tarpusavyje susijusius aplinkos kintamuosius, tampa vis sudėtingesnė. Rengiant ir įgyvendinant intervencines priemones, kurios gali būti tvarios aplinkos, ekonominių ir socialinių aspektais, atsižvelgiama į suinteresuotųjų subjektų, teisės aktų, kultūrų ir vietos pajėgumų įvairovę. EESRK ragina skaidriai taikyti mokslinius metodus įtraukiant įvairias disciplinas (duomenų, sudėtingų ryšių ir tinklų mokslą, psichologiją, sociologiją, ekonomiką ir kt.) plėtojant žiniomis grindžiamą paramą vandenynų valdymui.

4.3. Daugelio su jūroje vykdoma veikla susijusių sektorių ateičiai itin svarbus klausimas yra kartų atsinaujinimas. Kai kurie aspektai, kurie atrodo esantys mažai susiję su valdymu, netiesiogiai prisideda prie veiksmingo veiklos jūroje valdymo sėkmės. Daugelis iniciatyvų, kuriomis siekiama palengvinti technologijų modernizavimą, profesinį mokymą ir pagerinti darbo sąlygas, yra naudingos, tačiau joms taip pat reikalingos papildomos priemonės ir priimtina investuoto kapitalo grąža ⁽²⁴⁾.

4.4. Tvari veikla išlieka pagrindinis našaus vandenynų valdymo tikslas, todėl visiems sektoriams reikėtų sudaryti sąlygas šiam tikslui pasiekti. EESRK ragina finansuoti saugos ir darbo sąlygų gerinimo priemones, pavyzdžiui, mokymo, konsultavimo paslaugų, žmogiškojo kapitalo skatinimo, socialinio dialogo, sveikatos ir saugos srityse. EESRK ragina teisės aktų leidėjus, priimant organizacines struktūras ir procesus (t. y. valdymą), pirmenybę teikti socialiniam aspektui, stiprinant ir finansuojant priemones, kuriomis skatinamas ir remiamas socialinis dialogas, sauga, darbo sąlygos ir įgūdžiai.

⁽²²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos jūrų reikalų ir žuvininkystės fondo, kuriuo panaikinamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 508/2014 (COM(2018) 390 final – 2018/0210 (COD)) (OL C 110, 2019 3 22, p. 104).

⁽²³⁾ <https://jpi-oceans.eu/en/science-good-environmental-status>

⁽²⁴⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Žuvininkystės socialinis aspektas“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 14, 2020 1 15, p. 67).

4.5. EESRK pažymi, kad planuojamoms investicijoms, kuriomis siekiama spręsti vandenynų valdymo problemas, trūksta užmojo. Kovai su taršos šaltiniais, klimato kaitos švelninimo priemonėmis ir veiklos jūroje valdymui visuose sektoriuose reikia tinkamų finansinių pastangų, struktūrinių veiksmų ir pilietinės visuomenės dalyvavimo. EESRK teigiamai vertina pastangas mažinti išmetamą ŠESD kiekį ir skatinti geriausius rezultatus bei inovacijas⁽²⁵⁾. Tai gali padėti siekti tikslo mažinti jūrų transporto sektoriaus priklausomybę nuo iškastinio kuro ir įsteigti Vandenynų fondą jūrų problemoms spręsti. EESRK taip pat ragina išplėsti anglies dioksido korekcinį mechanizmą, kad jis apimtų aplinkos ir socialinius aspektus.

4.6. Atokiausi regionai dėl savo geografinių ypatumų gali atlikti esminį vaidmenį išnaudojant visas vandenynų, jūrų ir jūrų išteklių teikiamas galimybes, o tam turi būti teikiama pirmenybė, nes šie regionai turi didelį potencialą stiprinti ekonomiką, kurti itin kokybiškas darbo vietas ir užtikrinti žmonių gerovę⁽²⁶⁾. Dėl visų šių priežasčių EESRK mano, kad reikėtų sustiprinti ypatingą atokiausių regionų vaidmenį vandenynų valdymo srityje, būtent: a) įgyvendinant misiją „Atkurkime mūsų vandenynus ir vandenį iki 2030 m.“; b) renkant ir stebint žvejybos duomenis; c) kovojant su neteisėta ir beatodairiška žvejyba ir remiant tausią žvejybą; d) keičiantis žiniomis apie jūrinių teritorijų planavimą⁽²⁷⁾.

4.7. Žinios apie vandenynus padeda informuoti apie jūrų problemas ir gali prisidėti prie sprendimų propagavimo. Žiniasklaida ir politikai daug dėmesio skiria plastikui, tačiau tai nėra vienintelė su jūromis ir vandenynais susijusi problema. Dažnai neatsižvelgiama į sąsają tarp problemų, susijusių su jūromis, ir žemės naudojimo bei vartotojų elgsenos. EESRK ragina užtikrinti išsamesnę ir skaidresnę komunikaciją vandenynų klausimais, taip pat susieti teisės aktus ir intervencines priemones jūroje ir sausumoje. Tikimasi, kad taip bus sudarytos sąlygos pramonės gamybos pertvarkai, naujų technologijų ir darbo vietų, labiau orientuotų į aplinkos tvarumą, kūrimui.

4.8. Dabartinis karas Ukrainoje pakeitė politinių scenarijų ir sutelkė dėmesį į netikėtas ekstremaliausias situacijas (susijusias su energijos tiekimu, infliacija). Netikėtai iškilusiems iššūkiams (pavyzdžiui, dujotiekio „Nord Stream“ saugumas ir Juodojoje jūroje paskandinti šaudmenys, taip pat geopolitinė strateginė Arkties regiono svarba) reikia papildomų pastangų, kad būtų imamasi tinkamų bendrų intervencinių veiksmų. Nepaisant to, kad karas taip pat paveikė Vakarų Balkanų maršrutu atvykstančių migrantų skaičių, vis dar jaučiamas didelis spaudimas Viduržemio jūros kirtimo maršrutuose, o tai stipriai veikia kai kurių ES šalių priėmimo pajėgumus ir žmonėms kyla nelaimingų atsitikimų rizika. EESRK ragina ES dėti daugiau pastangų finansuoti iniciatyvas, kuriomis siekiama remti saugą jūroje, nes numatoma, kad dėl klimato ir ekonominio spaudimo ši padėtis taps dar sudėtingesnė.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

⁽²⁵⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos, kuria iš dalies keičiama Direktyva 2003/87/EB, nustatanti šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos leidimų sistemą Sąjungoje, Sprendimas (ES) 2015/1814 dėl Sąjungos šiltnamio efektą sukeliančių dujų apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos rinkos stabilumo rezervo sukūrimo ir veikimo ir Reglamentas (ES) 2015/757 (COM(2021) 551 *final* – 2021/0211 (COD)) ir dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos sprendimo, kuriuo dėl apyvartinių taršos leidimų, perkeltinų į Sąjungos apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos rinkos stabilumo rezervą iki 2030 m., skaičiaus iš dalies keičiamas Sprendimas (ES) 2015/1814 (COM(2021) 571 *final* – 2021/0202 (COD)) (OL C 152, 2022 4 6, p. 175); Europos regionų komiteto nuomonė „Užtikrinti, kad ATLPS ir PADKM būtų naudingi ES miestams ir regionams“ (OL C 301, 2022 8 5, p. 116); Europos Parlamento „ES apyvartinių taršos leidimų prekybos sistemos peržiūra“, priimta 2022 m. birželio 22 d.

⁽²⁶⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Atokiausių regionų naudos Sąjungai (tiriama nuomonė) (OL C 194, 2022 5 12, p. 44).

⁽²⁷⁾ COM(2022) 198 *final*.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Komisijos komunikatas Europos Parlamentui, Tarybai, Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetui ir Regionų komitetui „Prekybos partnerystės galia: drauge siekti žaliosios ir teisingos ekonomikos augimo““

(COM(2022) 409 final)

(2023/C 140/12)

Pranešėja **Tanja BUZEK**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Komisija, 2022 7 26
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 304 straipsnis
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 7 13
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta skyriuje	2022 12 20
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	158 / 3 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komitetas (EESRK) palankiai vertina komunikatą kaip svarbų žingsnį teisinga linkme. Vis svarbesnė yra atvira taisyklėmis grindžiama prekybos sistema, kartu išnaudojant prekybos potencialą siekiant darnaus vystymosi.

1.2. **EESRK mano, jog labai svarbu, kad prekybos politika įgytų būtiną politinį teisėtumą, paramą ir palaikymą,** kad būtų galima užbaigti derybas dėl prekybos susitarimų. Kad atsigauananti ekonomika būtų sveika, reikia bendradarbiauti su prekybos partneriais visame pasaulyje, o tvarumas yra priemonių rinkinio dalis.

1.3. **EESRK pritaria išsamiam persvarstymui, kuriuo nustatomas naujas prekybos ir darnaus vystymosi (PDV) lyginamasis standartas,** ir palankiai vertina tai, kad Komisija laikėsi kai kurių jo rekomendacijų dėl veiksmų, visų pirma dėl pilietinės visuomenės ir vidaus patariamųjų grupių (VPG) vaidmens stiprinimo.

1.4. **EESRK įžvelgia daugiau galimybių stiprinti VPG** tiek susitarimo, tiek jo įgyvendinimo lygmeniu. Tačiau Komitetas apgailestauja, kad nesiimama jokių veiksmų siekiant į derybų procesą visapusiškiau įtraukti pilietinę visuomenę.

1.5. **EESRK pabrėžia, kad reikia aiškesnių ir išsamesnių PDV nuostatų,** kad būtų galima geriau apibrėžti veiksmų gaires ir padėti abiem prekybos partneriams geriau suprasti, ko iš jų tikimasi. Jis apgailestauja, kad teisinga pertvarka nėra visa apimanti sąvoka.

1.6. **EESRK palankiai vertina naują politikos kryptį,** pradedant labiau į rezultatus orientuotu požiūriu, didesniu skaidrumu ir didesniu pilietinės visuomenės vaidmeniu, baigiant tiksline parama, kartu didinant išpareigojimų lygį įtraukiant galimybę taikyti prekybos sankcijas kaip kraštutinę priemonę.

1.7. **EESRK mano, kad šie elementai visuose susitarimuose yra priemonių rinkinio dalis,** kuri turi būti įgyvendinama laikantis tikslingo ir konkrečiai šaliai pritaikyto požiūrio ir atsižvelgiant į konkrečius tikslus. Komitetas tikisi, kad Komisija juos įgyvendins įvairiose prekybos sistemose ir prekybos susitarimuose, įskaitant esamus susitarimus, kiek tai įmanoma.

1.8. EESRK palankiai vertina tikslą įtraukti tvarumo aspektą į būsimus prekybos susitarimus ir atkreipia dėmesį į aplinkos ir socialinio tvarumo aspektus vykdant viešuosius pirkimus. Jis pripažįsta, kad labai svarbu suderinti požiūrį su kitomis savarankiškėmis priemonėmis, kad būtų užtikrintas nuoseklus ir vienas kitą papildantis poveikis.

1.9. EESRK ragina Komisiją intensyviau vykdyti daugiašalę informavimo veiklą ir, kai įmanoma, koordinuoti PDV strategijos įgyvendinimo pažangą ir įgyvendinimą su partneriais.

2. Nuomonės aplinkybės

2.1. ES į savo prekybos susitarimus, pradedant ES ir CARIFORUM ekonominės partnerystės susitarimu bei ES ir Korėjos laisvosios prekybos susitarimu (LPS), įtraukė PDV nuostatas. Nuo to laiko į visus naujos kartos prekybos susitarimus buvo įtraukti ir palaipsniui išplėsti PDV skirti skyriai.

2.2. Šiems susitarimams labai naudingas pilietinės visuomenės stebėsenos mechanizmas. ES ir šalių partnerių VPG, sutelkdamos aplinkos, darbo ir verslo organizacijų ekspertines žinias, konsultuoja šalis dėl PDV skyrių įgyvendinimo; pradedant Jungtinės Karalystės susitarimu, jų taikymo sritis buvo išplėsta, kad apimtų visą susitarimą. EESRK, teikdamas sekretoriato paslaugas visoms ES VPG, padidino savo organizacinę ir politinę paramą, be kita ko, inicijuodamas ir organizuodamas metinį visų VPG posėdį. Europos Komisija taip pat pripažino EESRK vaidmenį savo 2022 m. metinėje įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo ataskaitoje.

2.3. 2022 m. birželio mėn. po atvirų viešų konsultacijų Komisija išdėstė savo naują PDV strategiją komunikate „Prekybos partnerysčių galia: drauge siekti žaliosios ir teisingos ekonomikos augimo“. Šioje peržiūroje pirmenybė teikiama proaktyvesniam bendradarbiavimui su partneriais, tiksliniam ir konkrečiai šaliai pritaikytam požiūriui į PDV, tvarumo aspekto integravimui ne tik į PDV skyrius, didesnei PDV išipareigojimų įgyvendinimo stebėsenai, pilietinės visuomenės vaidmens bei PDV skyrių vykdymo užtikrinimo stiprinimui, įtraukiant galimybę taikyti prekybos sankcijas. Dar kartą patvirtindama tuos pačius privalomus išipareigojimus visuose PDV skyriuose, Komisija pasisako už tai, kad jos PDV tikslų įgyvendinimas būtų geriau pritaikytas prie kiekvieno iš jų uždavinių, poreikių ir pajėgumų.

2.4. Europos Parlamentas (EP) ir Taryba pareiškė pritarantys naujam požiūriui ir patikslino savo lūkesčius⁽¹⁾. EP rezoliucijoje atsižvelgiama į EESRK nuomonę „Naujos kartos prekyba ir darnus vystymasis. 15 punktų veiksmų plano peržiūra“⁽²⁾.

3. Naujo PDV lyginamojo standarto nustatymas

3.1. Integruotas požiūris į prekybą ir tvarumą yra naujas standartas, kuris jau matomas įvairiuose tarptautiniuose prekybos susitarimuose, be kita ko, už pačios ES prekybos tinklo ribų. EESRK pritaria subalansuotai ir skaidriai prekybos politikai, kuria remiama sąžininga tarptautinės prekybos subjektų konkurencija, užtikrinant, kad visiems būtų taikomos vienodos taisyklės ir aplinkos apsaugos, socialiniai bei darbo standartai ir kad prekybos sistema būtų abipusiai naudinga.

3.2. EESRK jau seniai ragina tvarumą laikyti vienu iš prekybos politiką skatinančių veiksnių, atsižvelgiant į tai, kad prekyba privalo atlikti lemiamą vaidmenį siekiant Jungtinių Tautų darnaus vystymosi tikslų (DVT). Jis palankiai vertina Komisijos taikomą visapusiškos peržiūros metodą, kurį ji papildė surengdama viešas konsultacijas, pateikdama PDV nuostatų ir gerosios patirties pagal tam tikrų trečiųjų šalių laisvosios prekybos susitarimų lyginamąją analizę ir viso proceso metu dalyvaudama dvišaliuose ir platesnio masto pilietinės visuomenės susitikimuose. Šia išsamia veikla pabrėžiamas išipareigojimas šį kartą viską atlikti teisingai.

⁽¹⁾ 2022 m. spalio 6 d. Europos Parlamento rezoliucija dėl Komisijos atliktos 15 punktų veiksmų plano dėl prekybos ir darnaus vystymosi peržiūros rezultatų (2022/2692(RSP)) ir Tarybos išvados dėl prekybos ir tvarumo peržiūros, 2022 m. spalio 17 d.

⁽²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Naujos kartos prekyba ir darnus vystymasis. 15 punktų veiksmų plano peržiūra“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 105, 2022 3 4, p. 40).

3.3. EESRK remia Komisijos siekį įtraukti tvarumo aspektą į būsimus prekybos susitarimus ir siekti, kad šalys partnerės prisiimtų didesnius įsipareigojimus dėl PDV skyrių. Tai turi būti daroma kartu su prekybos partnerių parama siekiant PDV tikslų teikiant techninę pagalbą, stiprinant gebėjimus, teikiant paskatas, finansinę paramą ir apskritai rengiant politikos priemones.

3.4. Komunikate pabrėžiami šeši politikos prioritetai ir pagrindiniai veiksmi. EESRK mano, kad visi elementai, įtraukti į visus susitarimus kaip priemonių rinkinio dalis, turi būti naudojami apdairiai ir įgyvendinami laikantis tikslingo ir konkrečiai šaliai pritaikyto požiūrio, kurio pagrindinis principas – pritaikyti tikslai.

3.5. EESRK palankiai vertina tai, kad Komisija laikėsi keleto jo rekomendacijų, visų pirma dėl galimybės taikyti prekybos sankcijas kaip kraštutinę priemonę ir dėl išsamių ir per nustatytą laiką įvykdytinų veiksmų planų, susietų su pilietine visuomene prižiūrint kolektyvinę horizontaliąją stebėseną visose ES tarnybose, instituciniuose ir tarptautiniuose subjektuose. Visų pirma EESRK palankiai vertina tai, kad stiprinamas pilietinės visuomenės, ypač VPG, vaidmuo, kuris numatytas keliuose veiksmuose.

3.6. EESRK tikisi, kad naujas PDV lyginamasis standartas bus įtrauktas į visus būsimus ES prekybos susitarimus, įskaitant tuos, dėl kurių deramasi. Jis taip pat turėtų būti visų galiojančių laisvosios prekybos susitarimų, visų pirma pirmosios kartos susitarimų, kuriose neatsižvelgiama į PDV skyrius, modernizavimo pagrindas kuo greičiau pradėdant taikyti peržiūros nuostatas. Šie nauji principai taip pat turėtų būti kuo labiau įtraukti į sudarytus, bet dar neratifikuotus laisvosios prekybos susitarimus. Kai nėra laiko atnaujinti sudarytų laisvosios prekybos susitarimų, galėtų būti įtrauktos nuostatos, pagal kurias Prekybos komitetas galėtų priimti sprendimus iš dalies pakeisti PDV skyrių, kaip tai buvo padaryta PDV skyriuje su Naująja Zelandija.

3.7. EESRK tikisi, kad tai visų pirma pasakytina apie ES ir Kanados išsamų ekonomikos ir prekybos susitarimą ir ankstyvą PDV peržiūrą, dėl kurios abi šalys susitarė bendrame aiškinamajame dokumente. EESRK ir tiek ES, tiek Kanados VPG jau seniai primygtinai ragino šalis vykdyti šį įsipareigojimą siekiant veiksmingesnio PDV skyrių vykdymo užtikrinimo, išskyrus bet kokią platesnę susitarimo modernizavimą po tam tikro laiko. EESRK palankiai vertina tai, kad naujasis požiūris jau buvo įtrauktas Naujosios Zelandijos atveju, įskaitant ketinimą į Tarptautinės darbo organizacijos (TDO) deklaraciją dėl pagrindinių principų ir teisių darbe įtraukti saugią ir sveiką darbo aplinką. EESRK taip pat teigiamai vertina naujausius ES pasiūlymus, pateiktus vykstančių derybų su Indija atveju.

3.8. EESRK palankiai vertina numatytą tikslą racionalizuoti tvarumą, visų pirma įtraukiant tvarumo aspektus į viešuosius pirkimus. Viešieji pirkimai turėtų apimti tiek aplinkos, tiek socialinius aspektus. Komitetas palankiai vertina siekį teikti pirmenybę ekologiškų prekių ir paslaugų, taip pat žaliavų ir energetikos prekių, kurios yra būtinos anglies dioksido neišskiriančios ekonomikos veikimui, patekimui į rinką. Tačiau jis apgailestauja, kad mažai dėmesio skiriama platesniam aplinkos atžvilgiu tvariam prekybos aspektui ir poveikiui darbo ir žmogaus teisėms. Be to, Komitetas apgailestauja, kad teisinga pertvarka nėra visa apimanti sąvoka, atsižvelgiant į tai, kad pačiame Paryžiaus susitarime įtvirtinta būtinybė užtikrinti teisingą darbo jėgos pertvarką ir deramo darbo bei kokybiškų darbo vietų kūrimą. Neseniai priimtose bendrose ES ir Korėjos pilietinės visuomenės forumo išvadose ⁽³⁾ Tarptautinės jūrų pramonės socialinių partnerių jūrų teisingo perėjimo darbo grupė (angl. *Maritime Just Transition Taskforce*) pripažinta geriausias patirties pavyzdžiu.

3.9. ES prekybos susitarimus vis dažniau papildo savarankiškos ES priemonės aplinkos, ekonominio ir socialinio tvarumo srityje, iš kurių naujausias – pasienio anglies dioksido korekcinis mechanizmas (PADKM) ir pasiūlymai dėl išsamaus patikrinimo, miškų naikinimo ir produktų, pagamintų pasitelkiant priverčiamąjį darbą, uždraudimo. EESRK palankiai vertina šį vidaus ir prekybos politikos suderinimą siekiant realių pokyčių vietoje ir pritaria, kad ES, rengdama papildomas savarankiškas priemones tvarumui remti, turi nustatyti plačius užmojus. Jis pabrėžia, kad svarbu kartu apsvaistyti visas priemones, kad verslo, darbuotojų ir pilietinės visuomenės labai būtų laikomasi nuoseklaus požiūrio į prekybos politiką. Tačiau šiomis savarankiškomis priemonėmis neturėtų varžyti užmojo sudaryti, įgyvendinti ir vykdyti PDV skyrius: veikiau jos turėtų turėti viena kitą stiprinančių poveikį.

⁽³⁾ ES ir Korėjos VPG bendros išvados, 2022 m. rugsėjo mėn.

3.10. ES taip pat įtraukia tvarumo aspekto nuostatas į vienašales lengvatas per savo bendrąją lengvatų sistemą (BLS). EESRK palankiai vertina neseniai pateiktą Komisijos pasiūlymą dėl naujo ES reglamento ir ragina teisėkūros institucijas įtraukti PDV komunikatą į naująjį reglamentą. EESRK mano, kad BLS sistema turi būti skaidresnė ir jai būtų naudingi viešai prieinami veiksmų planai, pagrįsti trūkumų analize. Be to, reikėtų aktyviau įtraukti pilietinę visuomenę ir atnaujinti priedą, į pagrindines TDO konvencijas įtraukiant darbuotojų saugos ir sveikatos (DSS) nuostatas.

3.11. Per 12-ąją ministrų konferenciją tvarumas pirmą kartą buvo įtrauktas į Pasaulio prekybos organizacijos (PPO) taisyklių sąvadą, kuriame nustatytos taisyklės dėl žalingų subsidijų žuvininkystei visame pasaulyje daugiausia dėmesio skiriant aplinkos tvarumui. EESRK jau seniai ragino skatinti glaudesnę PPO ir TDO bendradarbiavimą siekiant prekybos priemonėmis skatinti deramą darbą ir darbo standartus. EESRK rekomenduoja toliau propaguoti naują PDV strategiją PPO ir kurti glaudesnio bendradarbiavimo aljansus siekiant jos tikslų. Kaip pirmą žingsnį šia linkme, be dvišalių išipareigojimų, ES turėtų sušaukti daugiašalę konferenciją prekybos ir darnaus vystymosi klausimais su LPS partneriais ir panašiai mąstančiomis šalimis, kurioje būtų keičiamasi prekybos susitarimų nuostatų dėl prekybos ir darnaus vystymosi įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo patirtimi ir kartu svarstomos naujos kartos nuostatos.

4. Nuo plano prie veiksmų: naujo prekybos ir darnaus vystymosi požiūrio įgyvendinimas ir spragų užpildymas

Į rezultatus orientuoto ir prioritetais grindžiamo bendradarbiavimo su šalimis partnerėmis link

4.1. EESRK palankiai vertina pritaikytą požiūrį į PDV skyrius, įskaitant ankstyvą trūkumų analizę, kad būtų nustatyti konkrečiai šaliai skirti prioritetai ir įgyvendinimo veiksmų gairės. Ši veikla turėtų apimti bendradarbiavimą su atitinkamomis įstaigomis, įskaitant ES institucijas, tarptautines organizacijas, pavyzdžiui, TDO ir JT, taip pat su pilietine visuomene ir VPG.

4.2. Tokie pritaikyti veiksmų planai, pavyzdžiui, ES ir Bangladešo tvarumo susitarimas, jau parengti ir įtraukti į ES ir Vietnamo partnerystės ir bendradarbiavimo susitarimą; abu buvo susiję su ankstyvu TDO dalyvavimu ir parodė unikalią institucinio subjekto, dirbančio su abiem prekybos šalimis ir teikiančio informaciją vietoje, naudą. Vietnamo atveju tai turėjo teigiamo šalutinio poveikio, kiek tai susiję su VPG, raginančiomis parengti vienodas aplinkosaugos išipareigojimų įgyvendinimo veiksmų gaires.

4.3. EESRK pakartoja, kad svarbu stiprinti veiksmų gaires kaip svertą siekiant iš anksto įgyvendinti pastangas ir tai, kad jos yra konkrečios, viešos, per nustatytą laiką įvykdytinos ir dėl jų abipusiškai susitarta su prekybos partneriu, kad jos būtų sustiprintos stebėsenos, įgyvendinimo ir galimo PDV išipareigojimų vykdymo užtikrinimo priemonės.

4.4. EESRK tikisi, kad didesnis viešas informacijos atskleidimas, įskaitant veiksmų gaires ir jų įgyvendinimą, bus konstruktyvus ir platesnio pilietinės visuomenės dalyvavimo pagrindas.

Didesnis dėmesys įgyvendinimui ir vykdymo užtikrinimui

4.5. EESRK mano, kad PDV skyrių įgyvendinimo ir vykdymo užtikrinimo stiprinimas yra sveikintinas žingsnis į priekį, kuris atitinka įmonių ir kitų prekybos partnerių lūkesčius dėl vienodų sąlygų, taip pat įmonių, profesinių sąjungų, pilietinės visuomenės ir vartotojų siekį didinti tvarumą vykdant prekybą.

4.6. Tačiau įgyvendinimas ir vykdymo užtikrinimas bus veiksmingi tik tuo atveju, jei šie PDV skyriai bus pakankamai tikslūs. Nors veiksmų gairės gali būti naudingos, ne mažiau svarbu padidinti susitarimo išipareigojimų aiškumą. Terminas „teštinės ir ilgalaišės pastangos“ jau pasirodė pernelyg neaiškus pirmojoje su PDV susijusioje pažeidimo byloje su Korėja. Aiškiau ir išsamiau išdėstyti išipareigojimai taip pat naudingi šalims, nes jos supranta, ko iš jų tikimasi, ir tai padeda joms per visą įgyvendinimo procesą.

4.7. Atsižvelgdamas į vykdomą Sąjungos muitinės kodekso reformą, EESRK iš esmės pažymi, kad prekybos taisyklės daugiausia vykdo nacionalinės muitinės, nes dėl vienodo įgyvendinimo, išteklių ir pajėgumų trūkumo gali būti iškraipyta konkurencija ir pakenkta veiksmingam vykdymo užtikrinimui.

4.8. EESRK palankiai vertina už prekybos taisyklių laikymosi užtikrinimą atsakingo vyriausiojo pareigūno pareigybės sukūrimą ir pertvarkytą vieną bendrą priegią, nes tai yra svarbūs žingsniai siekiant sustiprinti PDV įsipareigojimų įgyvendinimą ir organizuoti skundų teikimą. Todėl jis palankiai vertina Komisijos įsipareigojimą teikti vienodą svarbą galimiems PDV nuostatų pažeidimams. Kartu su minėtais veiksmy planais, kuriuose nustatyti lyginamieji standartai, viena bendra priega gali tapti pagrindine priemone siekiant užtikrinti, kad būtų geriau laikomasi PDV skyriaus įsipareigojimų.

4.9. EESRK taip pat palankiai vertina vienos bendros priegios veiklos gairių peržiūrą, tačiau ragina pateikti papildomų patikslinimų. Lieka neaišku, kokie yra įrodymų standartai, koku mastu viena bendra priega bus renkami įrodymai dėl įtarimų ir kokio pobūdžio taisomųjų veiksmy skundo pateikėjai gali tikėtis. Iki šiol per vieną bendrą priegią buvo pateiktas tik vienas skundas, susijęs su PDV pažeidimais, ir EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad vėluojama atlikti preliminarų vertinimą. Tai rodo, kad svarbu vieną bendrą priegią įtvirtinti būsimuose PDV skyriuose, o atnaujintos gairės gali padėti būsimiems skundo pateikėjams.

4.10. EESRK pažymi, kad sankcijos taikomos tik už šiurkščius pagrindinių PDV įsipareigojimų, t. y. TDO pagrindinių principų ir teisių darbe bei Paryžiaus susitarimo, pažeidimus. Tačiau reikia patikslinti, kaip Komisija nustato, kas yra sunkus pažeidimas, ir apibrėžti sankcijas, ir siūlo Komisijai išnagrinėti, ar šie aspektai gali būti susieti su veiksmy planais.

4.11. EESRK dar kartą ragina Komisiją kartu su prekybos partneriais išnagrinėti novatoriškas skubių veiksmy priemones įmonių lygmeniu, kurių būtų imamasi konkrečių pažeidimų atvejais, kaip šiuo metu sėkmingai įgyvendinama JAV, Meksikos ir Kanados laisvosios prekybos susitarime.

5. Galimybės toliau stiprinti VPG

5.1. VPG atlieka labai svarbų vaidmenį užtikrinant PDV skyrių veikimą ir prisideda prie teigiamos prekybos partnerių bendradarbiavimo ir dialogo dinamikos. VPG nariai atstovauja organizacijoms, užmezgusioms ryšius su pilietinės visuomenės partneriais šalyse partnerėse. Taigi jie gali prisidėti savo vertinga patirtimi vietoje, kurios politikai ir valstybės tarnautojai neturi. VPG taip pat turi neišnaudotos praktinės patirties kompleksiniais PDV klausimais ir ja reikėtų visapusiškai pasinaudoti.

5.2. EESRK tvirtai pasisakė už VPG vaidmens stiprinimą ir pakartoto konkretius pilietinės visuomenės pasiūlymus⁽⁴⁾. Todėl jis remia platesnio užmojo VPG dalyvavimą visuose prekybos susitarimų gyvavimo ciklo etapuose. Pirmiausia reikia skirti daugiau dėmesio vietos patarėjų grupių steigimui, ypač šalyse partnerėse, kuriose pilietinė erdvė yra mažesnė ir kuriose Vyriausybės ir pilietinės visuomenės bendradarbiavimas nėra savaime suprantamas dalykas.

5.3. Prekybos partneriai gali laikytis skirtingo požiūrio į pilietinės visuomenės dalyvavimą. Tačiau EESRK pažymi, kad DVT, visų pirma 17-uju tikslu, kurį priėmė visos JT valstybės narės ir kuris apima ES prekybos partnerius, pripažįstamas itin svarbus pilietinės visuomenės organizacijų vaidmuo įgyvendinant pasaulinę darnaus vystymosi partnerystę. Šie lūkesčiai turi būti aiškiai perkelti į susitarimų dvasią ir institucinę sistemą.

5.4. EESRK mano, kad būtina geriau informuoti apie VPG sistemos nuostatas. Jei susitarimas nebus pakankamai aiškus, VPG gali susidurti su sunkumais ateinančiais metais. Turėtų būti konkrečiau apibūdintas VPG vaidmuo, o šalys turėtų būti atskaitingos už tai, kad paskirtosios VPG įstaigos atitiktų savo paskirtį, visų pirma, kai vykdam savo funkciją joms tenka kreiptis į esamas įstaigas. Remiantis patirtimi, įgyta steigiant VPG, pavyzdžiui, ES ir Japonijos laisvosios prekybos susitarime, struktūros turi aiškiai remti ir palengvinti VPG bendradarbiavimo sistemą, taip pat jų sąveiką su PDV komitetu. Tai, kas neaiškiai išdėstyta susitarime, bus sunkiau praktiškai įgyvendinti. Patirtis, įgyta įgyvendinant ES ir Korėjos laisvosios prekybos susitarimą, rodo, kad akademinės bendruomenės dalyvavimas, visų pirma šalių partnerių VPG, tebėra sudėtingas atstovaujamos ir tikro pilietinės visuomenės dalyvavimo dvasios požiūriu.

⁽⁴⁾ Neoficialus dokumentas dėl ES VPG, 2021 m. spalio mėn.

5.5. Be to, EESRK mano, kad VPG priskirtas stebėsenos vaidmuo, susijęs su konkrečiu įgyvendinimu, turėtų būti sutelktas į visus klausimus, darančius poveikį laisvosios prekybos susitarimų tvarumui. Toks vaidmuo iš esmės turi apimti įgyvendinimo veiksmų gairių priežiūrą ir didesnes prasmingas galimybes kreiptis į jungtinius komitetus. VPG integravimas į konkrečiai šaliai skirtų prioritetų nustatymą bei PDV darbo programas padės praktiškai įgyvendinti užduotis. Savo ruožtu EESRK pritaria lūkesčiams, kad pilietinės visuomenės organizacijos turėtų laiku pateikti argumentuotus ir įrodymais pagrįstus pasiūlymus, kurie yra labai svarbūs nustatant PDV klausimus, apibrėžiant jų prioritetus ir imantis veiksmų.

5.6. Tikri ES ir šalių partnerių VPG narių mainai turi klestėti nuolat keičiantis informacija ir palaikant ryšius. Labai svarbu rengti daugiau ES VPG bei ES ir šalių partnerių VPG posėdžių ir apsvarstyti galimybę dirbti rengiant specialius teminių pogrūpių posėdžius arba tikslinius seminarus. Be metinių pilietinės visuomenės forumų, taip pat būtų naudinga bendradarbiauti su abiejų prekybos partnerių Vyriausybėmis ne sesijų metu. Bendrų posėdžių seka turėtų suteikti galimybę vietos patarėjų grupėms informuoti ir naudingai prisidėti prie Pilietinės visuomenės forumo ir Šalių Prekybos ir darnaus vystymosi komiteto veiklos rengiant bendrus pareiškimus ir vietos patarėjų grupėms pirmininkaujantiems asmenims ir jų pavaduotojams pristatant savo požiūrį minėtame komitete, kaip tai jau daroma CETA ir Korėjos susitarimo kontekste.

5.7. EESRK mano, kad reikėtų skirti pakankamus finansinius išteklius ir techninę pagalbą VPG ir jas remiantiems EESRK VPG sekretoriatams, kad jie galėtų tinkamai atlikti savo užduotis ir patenkinti lūkesčius. Be to, Komisijos tarnybos turės skirti pakankamai išteklių sustiprintam PDV požiūriui įgyvendinti. Reikėtų atidžiai įvertinti preliminarų patirtį, įgytą apimant ne tik PDV, bet ir visą prekybos susitarimą, kaip numatyta Prekybos ir bendradarbiavimo susitarime su Jungtine Karalyste. VPG narystės išplėtimas, kad ji apimtų visą susitarimą, gali turėti nenumatytų pasekmių reikalaujamai VPG praktinei patirčiai dėl PDV.

5.8. EESRK palankiai vertina tiek glaudesnę PDV ekspertų grupės suderinimą su valstybėmis narėmis, tiek paties EP siekį glaudžiau bendradarbiauti su VPG, be kita ko, kasmet rengti diskusijas su VPG atstovais. EESRK taip pat mano, kad reguliarūs glaudūs EP stebėsenos grupių ir nuolatinių pranešėjų bei atitinkamų VPG mainai yra labai svarbi kolektyvinės stebėsenos dalis.

5.9. Tačiau EESRK atkreipia dėmesį į svarbų trūkumą susitarimų gyvavimo cikle, t. y. aktyvesnis pilietinės visuomenės įtraukimas į derybų procesą. Jis pateikė pasiūlymų dėl naujos derybų metodikos ⁽⁵⁾, kuria nustatomos naujos veiksmų gairės siekiant užtikrinti, kad pilietinės visuomenės organizacijos ir socialiniai partneriai iš tikrųjų dalyvautų visose derybose. Šiuo pasiūlymu siekiama išsaugoti susitarimo derybų proceso skaidrumą, kartu užtikrinant jo konfidencialumą.

5.10. Atsižvelgdamas į tai, EESRK apgailėstauja, kad komunikate nebuvo apsvarstytas jo pakartotinis raginimas vėl sudaryti laisvosios prekybos susitarimų ekspertų grupę, ir ragina Komisiją imtis tokių veiksmų. Šios grupės sukūrimas laikomas svarbiu žingsniu įgyvendinant Komisijos strategiją, kuria siekiama gerinti dialogą su pilietine visuomene prekybos politikos klausimais ir didinti skaidrumą; tai taip pat buvo logiška TPIP patariamąsios grupės tąsa. Grupė suteikė galimybę jos paskirtiems nariams iš Europos verslo, profesinių sąjungų ir pilietinės visuomenės organizacijų vadovauti derybininkams dėl visų ES prekybos susitarimų ir prisidėti prie svarbiausių ES pasiūlymų, pavyzdžiui, PPO reformos – kaip nuolatinė grupė ir forumas, kuriame keičiamasi svarbiomis ir pagrįstomis nuomonėmis apie ES prekybos politiką, susiejant su prekybos susitarimų iššūkiais ir galimybėmis įvairioms jos atstovaujamosioms interesų grupėms tokiu mastu, kokio nepavyko pasiekti *ad hoc* pilietinės visuomenės dialogo susitikimuose. Kadangi vis daugiau dėmesio skiriama ES prekybos darbotvarkės įgyvendinimui ir vykdymo užtikrinimui, atnaujinta ekspertų grupė, kaip nuolatinė institucija, taip pat galėtų suteikti vertingų nurodymų ir patarimų.

Briuselis, 2023 m. sausio 24 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

⁽⁵⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Nauja laisvosios prekybos susitarimų, ekonominės partnerystės susitarimų ir investicijų susitarimų sistema, kuria garantuojamas tikras pilietinės visuomenės organizacijų ir socialinių partnerių dalyvavimas ir užtikrinamas visuomenės informuotumas“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 290, 2022 7 29, p. 11).

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Produktų, pagamintų naudojant priverčiamąjį darbą, uždraudimas Sąjungos rinkoje“**(COM(2022) 453 final)**

(2023/C 140/13)

Pagrindinis pranešėjas **Thomas WAGNSONNER**

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Parlamentas, 2022 10 6 Taryba, 2022 10 12
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 114 ir 207 straipsniai
Plenarinės asamblėjos sprendimas	2022 12 14
Atsakingas skyrius	Išorės santykių skyrius
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 25
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai (už / prieš / susilaikė)	196 / 1 / 4

1. Išvados ir rekomendacijos

1.1. EESRK palankiai vertina Europos Komisijos pasiūlymą dėl reglamento dėl produktų, pagamintų naudojant priverčiamąjį darbą, uždraudimo Sąjungos rinkoje (COM(2022) 453 *final*)⁽¹⁾, nes, kaip nurodyta 2020–2024 m. ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų plano⁽²⁾ 1.4 punkto j papunktyje, labai svarbu skatinti ekonomines, socialines, kultūrinės ir darbo teises, taigi ir panaikinti visų formų priverčiamąjį darbą ir išnaudojimą.

1.2. EESRK pažymi, kad dabartiniame pasiūlyme tinkamai neatsižvelgiama į darbuotojų, kurie priverstinai išnaudojami tiek Europos Sąjungoje, tiek už jos ribų, perspektyvą. Siekiant pagerinti priverstinai dirbančių darbuotojų padėtį, Europos teisės aktuose turėtų būti numatytas tinkamas kompensavimas aukoms. EESRK atkreipia dėmesį į tai, jog labai svarbu, kad visos ES valstybės narės ratifikuotų 1930 m. Tarptautinės darbo organizacijos (toliau – TDO) konvencijos dėl priverstinio ar privalomojo darbo 2014 m. protokolą⁽³⁾.

1.3. EESRK pritaria reglamento 2 straipsnio a punkte pateiktai apibrėžčiai, grindžiamai TDO priverčiamojo darbo apibrėžtimi. Ši apibrėžtis apima „bet kokią darbą ar tarnybą“, todėl prekės, gabenamos naudojant priverčiamąjį darbą, turėtų būti įtrauktos į Komisijos pasiūlymą.

1.4. EESRK pripažįsta, kad Komisija siūlomame reglamente nurodo priverčiamąjį vaikų darbą. Siekiant paspartinti vaikų darbo panaikinimo procesą, į šio reglamento taikymo sritį turėtų būti įtraukta 1973 m. TDO konvencija Nr. 138 dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus⁽⁴⁾, TDO rekomendacija Nr. 146⁽⁵⁾, 1999 m. TDO konvencija Nr. 182 dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotųjų veiksmų tokiam darbui panaikinti⁽⁶⁾ ir TDO rekomendacija Nr. 190⁽⁷⁾. EESRK atkreipia dėmesį į poreikį parengti atitinkamą ES teisėkūros iniciatyvą, kuria būtų šalinamas visų kitų formų vaikų darbas.

⁽¹⁾ COM(2022) 453 *final*.

⁽²⁾ 2020 – 2024 ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų planas.

⁽³⁾ TDO P029 – 1930 m. konvencijos dėl priverstinio ar privalomojo darbo 2014 m. protokolai.

⁽⁴⁾ TDO C138 – 1973 m. konvencija Nr. 138 dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus.

⁽⁵⁾ TDO R146 – 1973 m. rekomendacija Nr. 146 dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus.

⁽⁶⁾ TDO C182 – 1999 m. konvencija Nr. 182 dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotųjų veiksmų tokiam darbui panaikinti.

⁽⁷⁾ TDO R190 – 1999 m. TDO rekomendacija Nr. 190 dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo.

1.5. EESRK palankiai vertina visų ekonominės veiklos vykdytojų įtraukimą. Kompetentingų nacionalinių institucijų atliekami tyrimai visų pirma turėtų būti sutelkti į ekonominės veiklos vykdytojų dydį ir ekonominius išteklius. Pirmenybė turėtų būti teikiama įmonėms, kuriose yra didelė priverčiamojo darbo naudojimo rizika, taip pat stambiais ekonominės veiklos vykdytojams.

1.6. EESRK pažymi, kad prieš pateikiant pasiūlymą poveikio vertinimas nebuvo atliktas, nepaisant to, kad buvo atlikti kitų iniciatyvų, pavyzdžiui, pasiūlymo dėl direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, poveikio vertinimai. Šiame reglamente daugiausia dėmesio skiriama importuojamų ir eksportuojamų produktų uždraudimui, jų apyvartos sustabdymui ir sulaikymui muitinėse ar uostuose, o tam bus taikomos naujos procedūros. Vertinimas turėtų būti subalansuotas ir jame turėtų būti atsižvelgiama į priverčiamojo darbo problemos sprendimo naudą ir sąnaudas.

1.7. Šalinant visų formų priverčiamąjį ar privalomąjį darbą pagrindinį vaidmenį atlieka organizuota pilietinė visuomenė. Socialiniai partneriai turi puikias strategines galimybes užtikrinti institucijų dalyvavimą ir tvarumą. Socialinių partnerių ir NVO institucinis įtvirtinimas šiame teisės akte yra itin svarbus.

1.8. Kadangi dabartinis pasiūlymas yra susijęs su siūloma direktyva dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, vis dar reikia aiškumo, kaip abu teisės aktai veiks kartu praktiškai. Europos Komisija turėtų laikytis nuoseklaus požiūrio ir vengti neatitikimų.

1.9. EESRK palankiai vertina pasiūlymą paskelbti gaires, kaip nurodyta reglamento 23 straipsnyje, siekiant padėti įmonėms nustatyti priverčiamojo darbo riziką savo veikloje ir vertės grandinėse, užkirsti jai kelią, ją sumažinti arba pašalinti. Tai ypač svarbu mažosioms ir vidutinėms įmonėms (MVĮ). Labai svarbu, kad reglamento įsigaliojimo momentu gairės jau būtų paskelbtos.

1.10. Europos Komisija turi atlikti aktyvų ir vadovaujantį vaidmenį Sąjungos kovos su produktais, pagamintais naudojant priverčiamąjį darbą, tinkle (UNAFPL), kaip siūloma reglamento 24 straipsnyje, kad užtikrinant reglamento įgyvendinimą nacionalinės institucijos būtų remiamos ir koordinuojamos. EESRK pabrėžia, kad norint sukurti tinkamą ir veiksmingą Europos ir nacionalinio lygmens infrastruktūrą kovai su priverčiamuoju darbu, būtinas pakankamas finansavimas.

1.11. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad 11 straipsnyje siūloma duomenų bazė bus viena iš pagrindinių draudimo priemonių. Reikia parengti išsamią šios duomenų bazės struktūrą. EESRK pabrėžia, kad reikia nustatyti tikslus ir skaidrius rizikos rodiklius, grindžiamus produkto kilme ir sudedamosiomis dalimis bei kita svarbia informacija, bet tuo neapsiribojant. Siekiant užtikrinti veiksmingą vykdymo užtikrinimą, reikia išsamios informacijos apie produktą, gamintoją, importuotoją, kilmę ir sudedamąsias dalis, taip pat apie produkte ir jo sudedamosiose dalyse naudojamus išteklius ir naudingąsias iškasenas. Ši duomenų bazė turi būti nuolat atnaujinama, be kita ko, į ją įtraukiant naują informaciją, gaunamą per tyrimo procesus.

1.12. EESRK pabrėžia skaidrumo ir atviros prieigos prie informacijos svarbą įmonėms, kompetentingoms institucijoms, organizuotai pilietinei visuomenei ir plačiajai visuomenei. EESRK siūlo į duomenų bazę įtraukti lyginamosios analizės sistemą. Šios lyginamosios analizės sistemos esmė yra regionų ir sektorių reitingų sistema, taikoma pagal didelės ir mažos rizikos produktų grupes, produktus ir įmones, remiantis ekspertų duomenų bazėje surinkta informacija, bet ja neapsiribojant. EESRK pabrėžia, kad svarbu sudaryti sąlygas organizuotai pilietinei visuomenei, įskaitant socialinius partnerius, teikti atitinkamą informaciją.

1.13. EESRK mano, kad kompetentingos institucijos turėtų turėti teisę sulaikyti prekes prie ES sienos, kai tik jos nustato, kad kyla pagrįstas susirūpinimas pagal 2 straipsnio n punktą. EESRK siūlo, kad ekonominės veiklos vykdytojams būtų nustatytos skirtingos prievolės, atsižvelgiant į tai, ar jie priskiriami didelės, ar mažos rizikos kategorijai. Be to, parengiamajame tyrimų etape kompetentingos nacionalinės institucijos turėtų daugiausia dėmesio skirti produktams, susijusiems su didelės rizikos regionais, įmonėmis ir (arba) sektoriais. Bet kuriuo atveju turi būti saugomos verslo paslaptys, pavyzdžiui, taikant tinkamas konfidencialumo sąlygas.

1.14. Parengiamajame tyrimų etape ekonominės veiklos vykdytojas turi pateikti išsamaus patikrinimo pareiškimą, jei produktas yra susijęs su didelės rizikos regionais, įmonėmis ir (arba) sektoriais. Išsamaus patikrinimo reikalavimų, kurie bus smulkiai išdėstyti gairėse (23 straipsnis), nesilaikymas ir reikalaujamų išsamaus patikrinimo pareiškimų neperdavimas turi būti laikomi pagrįstu susirūpinimu, dėl kurio produktas sulaikomas ir tiesiogiai pradamas tyrimas.

1.15. EESRK prašo Europos Komisijos ištirti galimybę sukurti viešąją ES aplinkos ir socialinio tvarumo bei žmogaus teisių verslo aplinkoje reitingų agentūrą. Be kitų užduočių, kaip antai techninė pagalba kompetentingoms nacionalinėms institucijoms, tokia agentūra turėtų sukurti Europos standartus išsamaus patikrinimo sistemoms. Šie standartai iš esmės galėtų padėti sukurti vienodas sąlygas, kurios visų pirma atitiktų Europos bendrovių interesus.

1.16. EESRK pažymi, kad reikia aiškių ir suprantamų formuluočių, kad būtų užtikrintas teisinis tikrumas, ir paprastų gairių, kad ekonominės veiklos vykdytojams, ypač MVĮ, netektų per didelę administracinę našta. Nacionalinės kompetentingos institucijos turi teikti techninę pagalbą įmonėms, ypač MVĮ, kai šios kuria savo išsamaus patikrinimo sistemas.

1.17. EESRK pabrėžia, kad už reglamento pažeidimus visoje ES turi būti taikomos vienodos minimalios sankcijos. Tai padės išvengti valstybių narių lenktynių dėl žemesnių standartų ir užtikrinti vienodas sąlygas.

1.18. Europos Komisija turėtų dėti daugiau pastangų, kad sukurtų tarptautines struktūras, skirtas priverčiamąjį darbo problemai spręsti. EESRK dar kartą ragina ES remti privalomą Jungtinių Tautų sutartį dėl verslo ir žmogaus teisių, taip pat apsvarstyti galimybę parengti TDO konvenciją dėl deramo darbo tiekimo grandinėse. Siekiant užtikrinti tinkamą įgyvendinimą, svarbu bendradarbiauti ir keistis informacija su trečiosiomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis.

2. Bendrosios pastabos

2.1. Neseniai paskelbtame TDO leidinyje dėl šiuolaikinės vergovės apskaičiuota, kad priverčiamąjį darbą kasdien dirba apie 27,6 mln. žmonių. Nuo priverčiamąjo darbo nėra apsaugotas nė vienas pasaulio regionas, Europa – ne išimtis.

2.2. 1930 m. TDO konvencijoje Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo ⁽⁸⁾ priverstinis ar privalomasis darbas apibrėžiamas kaip „bet koks darbas ar tarnyba, kurių buvo išreikalauta prievarta, grasinant nuobauda ir kurių asmuo nesutiko atlikti sava valia“. Priverčiamąjo darbo protokolas (1 straipsnio 3 dalis) apima tris aspektus:

— „darbas ar tarnyba“ – visų rūšių darbas, atliekamas bet kurioje veiklos srityje, pramonėje ar sektoriuje, taip pat neformalios ekonomikos sektoriuje;

— „grasinimas nuobauda“ – įvairios sankcijos, taikomos siekiant priversti asmenį dirbti;

— „sutikimas atlikti sava valia“ – laisvas ir informacija pagrįstas darbuotojo sutikimas imtis darbo ir laisvė bet kuriuo metu jo atsakyti (tai apima tokius klausimus kaip nesavanoriškas darbuotojo asmens tapatybės dokumento atidavimas).

TDO pagrindinėmis konvencijomis laiko TDO konvenciją Nr. 29, Konvencijos Nr. 29 2014 m. protokolą ⁽⁹⁾ ir TDO konvenciją Nr. 105 dėl priverstinio darbo panaikinimo ⁽¹⁰⁾.

⁽⁸⁾ TDO C029 – 1930 m. konvencija Nr. 29 dėl priverstinio ar privalomojo darbo.

⁽⁹⁾ TDO P029 – 1930 m. konvencijos dėl priverstinio ar privalomojo darbo 2014 m. protokolas.

⁽¹⁰⁾ TDO C105 – 1957 m. konvencija Nr. 105 dėl priverstinio darbo panaikinimo.

2.3. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad priverčiamasis darbas draudžiamas keliais pagrindiniais tarptautiniais ir Europos susitarimais, pvz., ES pagrindinių teisių chartijos⁽¹¹⁾ 5 straipsnio 2 dalimi ir Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos⁽¹²⁾ 4 straipsniu. Tarptautinio pilietinių ir politinių teisių pakto⁽¹³⁾ 8 straipsnyje nustatyta, kad „niekas negali būti verčiamas dirbti priverčiamąjį ar privalomąjį darbą“. Norint įgyvendinti JT darnaus vystymosi tikslus⁽¹⁴⁾ (ypač 8-ąjį DVT), būtinos veiksmingos priemonės, susijusios su priverčiamuoju darbu. Europos socialinėje chartijoje⁽¹⁵⁾ suteikiamas pagrindas socialiai teisingoms darbo sąlygoms ir sąžiningoms socialinėms teisėms. EESRK pabrėžia, kad itin svarbu užtikrinti žmogaus teises, įskaitant darbuotojų teises, nepaisant galimo prieštaravimo keturioms vidaus rinkos laisvėms (laisvas prekių, paslaugų, kapitalo ir asmenų judėjimas).

2.4. EESRK šią temą tiesiogiai nagrinėjo nuomonėje REX/395 „Priverčiamojo darbo šalinimas Europoje ir pasaulyje: ES vaidmuo. EESRK indėlis į 2014 m. TDO konferenciją“⁽¹⁶⁾ ir aptarė įvairiose kitose nuomonėse, įskaitant SOC/727⁽¹⁷⁾, INT/911⁽¹⁸⁾, INT/973⁽¹⁹⁾, REX/532⁽²⁰⁾ ir REX/518⁽²¹⁾.

2.5. 2016–2021 m. laikotarpiu priverčiamąjį darbą dirbančių asmenų skaičius padidėjo 2,7 mln. Dėl pastarojo meto krizių, ypač COVID-19 pandemijos, klimato krizės ir daugybės ginkluotų konfliktų, iš kurių naujusias – Rusijos agresija Ukrainoje, sumažėjo pajamos ir dėl to padidėjo skurdas, o tai gilina priverčiamojo darbo problemą.

2.6. EESRK palankiai vertina Europos Komisijos pasiūlymą dėl reglamento dėl produktų, pagamintų naudojant priverčiamąjį darbą, uždraudimo Sąjungos rinkoje (COM(2022) 453 final). Vykdamas ES išipareigojimą skatinti deramą darbą visame pasaulyje, priverčiamojo darbo šalinimas turi būti vienas iš ES žmogaus teisių darbotvarkės prioritetų.

2.7. Kaip nurodyta 2020–2024 m. ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų plano 1.4 punkto j papunktyje, ekonominių, socialinių, kultūrinių ir darbo teisių skatinimas, taigi ir visų formų priverčiamojo darbo ir išnaudojimo panaikinimas, yra labai svarbūs siekiant užtikrinti ES lyderystę pasaulyje žmogaus teisių ir demokratijos srityje. Kartu su Komisijos komunikatu dėl deramo darbo visame pasaulyje⁽²²⁾, šis reglamentas yra viena iš priemonių, būtinų šiam tikslui pasiekti ir socialiai atsakingų Europos gamintojų konkurencingumui bendrojoje rinkoje ir kitur remti.

⁽¹¹⁾ ES pagrindinių teisių chartija.

⁽¹²⁾ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija.

⁽¹³⁾ Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas.

⁽¹⁴⁾ JT darnaus vystymosi tikslai.

⁽¹⁵⁾ Europos socialinė chartija.

⁽¹⁶⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Priverčiamojo darbo šalinimo Europoje ir pasaulyje. ES vaidmuo. EESRK indėlis į 2014 m. TDO konferenciją (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 311, 2014 9 12, p. 31).

⁽¹⁷⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Deramo darbo visame pasaulyje“ (COM(2022) 66 final) (OL C 486, 2022 12 21, p. 149).

⁽¹⁸⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Privalomas išsamus patikrinimas“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 429, 2020 12 11, p. 136).

⁽¹⁹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2019/1937 (COM(2022) 71 final) (OL C 443, 2022 11 22, p. 81).

⁽²⁰⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Tvarios tiekimo grandinės ir deramas darbas tarptautinės prekybos srityje“ (tiriamoji nuomonė) (OL C 429, 2020 12 11, p. 197).

⁽²¹⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl dokumento „Privaloma Jungtinių Tautų sutartis dėl verslo ir žmogaus teisių“ (nuomonė savo iniciatyva) (OL C 97, 2020 3 24, p. 9).

⁽²²⁾ COM(2022) 66 final.

2.8. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad svarbu sukurti suderintą ES reglamentavimo sistemą šioje srityje. Kartu su Komisijos pasiūlymu dėl direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo ⁽²³⁾, kurioje nagrinėjami įmonių elgsenos ir išsamaus įmonių patikrinimo procesai, šis reglamentas turėtų būti tinkama reglamentavimo priemonė ES teisės akto (pvz., Reglamentas (ES) 2019/1020 ⁽²⁴⁾) ir nacionalinių įstatymų nuoseklumui užtikrinti. Jis taip pat turėtų papildyti pastangas skatinti panaikinti priverčiamąjį darbą ir įgyvendinti tarptautinius atsakingo verslo standartus, pavyzdžiui, JT verslo ir žmogaus teisių pagrindinius principus ⁽²⁵⁾ ir Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos (EBPO) rekomendacijas daugiašalėms įmonėms ⁽²⁶⁾. Be to, įmonėms ir Vyriausybėms, siekiančioms panaikinti priverčiamąjį darbą, gali padėti TDO trišalė deklaracija dėl principų, susijusių su daugiašalėmis įmonėmis ir socialine politika ⁽²⁷⁾ (TDO DĮSP deklaracija) ir TDO darbdavių ir įmonių kovos su priverčiamuoju darbu vadovas ⁽²⁸⁾.

2.9. Šalinant visų formų priverčiamąjį ar privalomąjį darbą esminį vaidmenį atlieka organizuota pilietinė visuomenė. Puikias strategines galimybes užtikrinti institucijų dalyvavimą ir tvarumą visų pirma turi socialiniai partneriai. Todėl šiame teisės akte itin svarbus socialinių partnerių ir NVO institucinis įtvirtinimas būsime įgyvendinimo procese visais tiekimo grandinės lygmenimis.

2.10. Viena iš pagrindinių priverčiamojo darbo priežasčių yra pelno didinimas žmogaus teisių nepaisymo sąskaita. EESRK pažymi, kad reikia platesniu mastu šalinti priverčiamojo darbo priežastis ir ištakas. Vis dėlto šis reglamentas gali būti svarbus papildomas žingsnis kuriant visuotinių vienetų sąlygų pagrindą.

3. Bendrosios pastabos

3.1. EESRK pabrėžia, kad svarbu imtis veiksmingų priemonių siekiant užkirsti kelią naudojimuisi priverčiamuoju darbu ir jį panaikinti ES ir už jos ribų, suteikti aukoms apsaugą ir galimybę naudotis tinkamomis ir veiksmingomis teisių gynimo priemonėmis, pavyzdžiui, kompensacija, ir taikyti sankcijas priverčiamojo ar privalomojo darbo nusikaltimo vykdytojams. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad TDO konvencijos Nr. 29 2014 m. protokolo (P029) ⁽²⁹⁾ ratifikavimas visose ES valstybėse narėse – pirmasis žingsnis siekiant užtikrinti veiksmingą šių priemonių įgyvendinimą. ES savo politiniame ir teisėkūros darbe turi taikyti P029 pateiktas rekomendacijas ir skatinti tarptautinį ratifikavimo procesą naudodama visas turimas priemones (pvz., prekybos susitarimus, vystomąjį bendradarbiavimą, dialogą žmogaus teisių klausimais ir t. t.). Be to, šalinant priverčiamojo darbo priežastis svarbu visame pasaulyje skatinti ratifikuoti ir veiksmingai įgyvendinti 1949 m. TDO konvenciją Nr. 98 dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas ⁽³⁰⁾.

3.2. Įmonių išsamaus patikrinimo procedūrų įgyvendinimas yra svarbus žingsnis siekiant taikyti įmonių atsakomybę gamybos procese visoje tiekimo grandinėje, todėl daugiausia dėmesio skiriama gamybos procesui. Siekiant veiksmingai taikyti teisės aktus ir išlaikyti pakeliamą administracinę našą, ypač MVĮ, reikia aiškiai apibrėžtų ir realių įpareigojimų, kurie būtų nuoseklūs ir derėtų su Europos Komisijos jau pateiktais norminiais teisės aktais, visų pirma su įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo iniciatyva. EESRK palankiai vertina tai, kad importo draudimas, kuriuo papildoma esama ir planuojama reglamentavimo sistema, yra orientuotas į produktų liniją.

3.3. Vis dėlto daugiausia dėmesio skiriant produktų linijai neatsižvelgiama į tai, kad priverčiamasis darbas dažnai yra sisteminis modelis visoje tam tikro augintojo, gamintojo ar importuotojo organizacijoje. EESRK pabrėžia, kad nors produktų nustatymas yra svarbus atspirties taškas, priverčiamojo darbo klausimas neturėtų būti sprendžiamas izoliuotai. Reglamentu turi būti aiškiai siekiama ištraukti visus ekonominės veiklos vykdytojo produktus, atsižvelgiant į tai, kad priverčiamasis darbas neapsiriboja viena įmonės produktų linija.

⁽²³⁾ COM(2022) 71 final.

⁽²⁴⁾ 2019 m. birželio 20 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2019/1020 dėl rinkos priežiūros ir gaminių atitikties, kuriuo iš dalies keičiama Direktyva 2004/42/EB ir reglamentai (EB) Nr. 765/2008 ir (ES) Nr. 305/2011 (OL L 169, 2019 6 25, p. 1).

⁽²⁵⁾ JT verslo ir žmogaus teisių pagrindiniai principai.

⁽²⁶⁾ EBPO rekomendacijas daugiašalėms įmonėms.

⁽²⁷⁾ TDO DĮSP deklaracija.

⁽²⁸⁾ TDO darbdavių ir įmonių kovos su priverčiamuoju darbu vadovas.

⁽²⁹⁾ TDO P029 ratifikavimas.

⁽³⁰⁾ TDO C098 – 1949 m. konvencija Nr. 98 dėl teisės jungtis į organizacijas ir vesti kolektyvines derybas principų taikymo.

3.4. EESRK pažymi, kad prieš pateikiant pasiūlymą poveikio vertinimas nebuvo atliktas, nepaisant to, kad buvo atlikti kitų iniciatyvų, pavyzdžiui, įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, poveikio vertinimai. Šiame reglamente daugiausia dėmesio skiriama importuojamų ir eksportuojamų produktų uždraudimui, jų apyvartos sustabdymui ir sulaikymui muitinėse ar uostuose, o tam bus taikomos naujos procedūros. Vis dėlto vertinimas turėtų būti subalansuotas ir jame turėtų būti atsižvelgiama į priverčiamojo darbo problemos sprendimo naudą ir sąnaudas.

3.5. Tačiau, kadangi šiuo metu rengiamas pasiūlymas dėl direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, o pasiūlyme dėl reglamento taip pat pateikiami aiškūs išsamaus patikrinimo tiekimo grandinėse elementai, vis dar reikia aiškumo, kaip abu teisės aktai veiks kartu praktiškai. Todėl Europos Komisija turėtų laikytis nuoseklaus požiūrio ir vengti neatitikimų.

3.6. EESRK pažymi, kad pasiūlyme esama didelių trūkumų sprendžiant sisteminio priverčiamojo darbo problemą. Siekiant tinkamai spręsti šį klausimą, aiški procedūra, pagal kurią būtų įtraukiami regionai ir sektoriai, kuriuose egzistuoja didelė priverčiamojo darbo rizika, galėtų labai sustiprinti šio reglamento galią spręsti valstybės taikomo priverčiamojo darbo paplitimo problemą (visų pirma ES tiekimo grandinėse) ir priversti įmones jį panaikinti.

3.7. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad 11 straipsnyje aprašyta duomenų bazė bus viena iš pagrindinių draudimo priemonių. Vis dėlto reikia sukurti išsamią šios duomenų bazės struktūrą. EESRK pabrėžia, kad reikia aiškiai apibrėžtų, tikslių, skaidrių ir teisingų rizikos rodiklių, grindžiamų produkto kilmę ir sudedamosiomis dalimis bei kita svarbia informacija, bet tuo neapsiribojant. Ši duomenų bazė turi būti nuolat atnaujinama, be kita ko, į ją įtraukiant naują informaciją, gaunamą per tyrimo procesus.

3.8. EESRK pabrėžia skaidrumo ir atviros prieigos prie informacijos svarbą įmonėms, kompetentingoms institucijoms, organizuotai pilietinei visuomenei ir plačiajai visuomenei. Todėl EESRK siūlo į duomenų bazę įtraukti lyginamosios analizės sistemą, panašią į pasiūlytąją Europos Komisijos pasiūlyme dėl reglamento dėl tam tikrų su miškų naikinimu ir alinimu siejamų prekių ir produktų tiekimo Sąjungos rinkai ir jų eksporto iš Sąjungos (COM(2021) 706 final). Šios lyginamosios analizės sistemos esmė yra regionų ir sektorių reitingų sistema, taikoma pagal didelės ir mažos rizikos produktų grupes, produktus ir įmones, remiantis ekspertų duomenų bazėje surinkta informacija, bet ja neapsiribojant. Be to, EESRK pabrėžia, kad svarbu sudaryti sąlygas organizuotai pilietinei visuomenei, įskaitant socialinius partnerius, teikti atitinkamą informaciją. Ypatinę dėmesį reikia skirti tam, kad pilietinės visuomenės organizacijos trečiojoje valstybėje galėtų lengvai teikti svarbią informaciją apie priverčiamąjį darbą. Glaudus bendradarbiavimas priverčiamojo darbo klausimais su ES nuolatinėmis atstovybėmis ir delegacijomis, taip pat JT biurais (įskaitant TDO biurus), neseniai įsteigtu TDO priverčiamojo darbo stebėjimo centru, turinčiu duomenų bazę, bei kitomis pilietinės visuomenės organizacijomis, pavyzdžiui, „Delta 8.7“, yra labai svarbus renkant atitinkamą informaciją.

3.9. Svarbus pasiūlymo dėl reglamento elementas yra tai, kad kompetentingos nacionalinės institucijos, veikdamos savo iniciatyva arba reaguodamos į gautą informaciją, turi pradėti tyrimą, kai jos iš esmės turi pagrindą įtarti, kad prekės pagamintos naudojant priverčiamąjį darbą. EESRK mano, kad kompetentingos nacionalinės institucijos turėtų turėti teisę sulaikyti prekes prie ES sienos, kai tik jos nustato, kad kyla pagrįstas susirūpinimas pagal 2 straipsnio n punktą. Panašų metodą jau taiko JAV muitinė „prekių sulaikymo orderių“ forma. EESRK siūlo, kad ekonominės veiklos vykdytojams būtų nustatytos skirtingos prievolės, atsižvelgiant į tai, ar jie priskiriami didelės, ar mažos rizikos kategorijai.

3.10. Didelės rizikos atveju turi būti privaloma išsamaus patikrinimo sistema, apimanti informacijos rinkimą, rizikos vertinimą ir rizikos mažinimą, panaši į reglamente dėl įtakos miškų naikinimui neturinčių produktų nustatytą sistemą, tačiau pritaikytą prie pasiūlymo dėl priverčiamojo darbo. Todėl sudarant tiekimo grandinės žemėlapių ir atskleidžiant informaciją reikia išsamios informacijos apie produktą, gamintoją, importuotoją, kilmę ir sudedamąsias dalis, taip pat apie produkte ir jo sudedamosiose dalyse naudojamus išteklius ir naudingąsias iškasenas, nes tai yra esminis reikalavimas siekiant nustatyti, kur vertės grandinėje naudojamas priverčiamasis darbas. Atsižvelgiant į MVĮ padėtį, turėtų būti atliekamas supaprastintas išsamus patikrinimas, apsiribojant atitinkamos informacijos rinkimu. Be to, kompetentingos nacionalinės institucijos parengiamajame tyrimų etape daugiausia dėmesio turėtų skirti produktams, susijusiems su didelės rizikos regionais, įmonėmis ir (arba) sektoriais. Bet kuriuo atveju turi būti saugomos verslo paslaptys, pavyzdžiui, taikant tinkamas konfidencialumo sąlygas.

3.11. Parengiamajame tyrimų etape ekonominės veiklos vykdytojas turi pateikti išsamaus patikrinimo pareiškimą, jei produktas yra susijęs su didelės rizikos regionais, įmonėmis ir (arba) sektoriais. Išsamaus patikrinimo reikalavimų, kurie bus detalčiai nurodyti gairėse (23 straipsnis), nesilaikymas ir reikalaujamų išsamaus patikrinimo pareiškimų neperdavimas turi būti laikomi pagrįstu susirūpinimu, dėl kurio produktas sulaikomas ir tiesiogiai pradedamas tyrimas. Kalbant apie produktus, susijusius su mažos rizikos regionais, įmonėmis ir (arba) sektoriais, ekonominės veiklos vykdytojai atleidžiami nuo privalomo išsamaus patikrinimo ir procedūra turi būti vykdoma taip, kaip siūlo Europos Komisija. Vis dėlto, siekiant išvengti neatsakingo darbo santykių nutraukimo, EESRK pabrėžia, kad išsamus patikrinimas neturėtų būti apsaugos priemonė, neleidžianti pradėti tyrimo.

3.12. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad tinkamas vykdymo užtikrinimas gali būti pasiektas tik tuo atveju, jei ES valstybės narės savo kompetentingoms nacionalinėms institucijoms skirs pakankamai lėšų ir išteklių. Europos Komisija jau pripažino, kad veiksmingam vykdymo užtikrinimui labai kenkia tai, kad nacionalinėms munitinėms trūksta išteklių. Be to, kompetentingos nacionalinės institucijos turėtų turėti pakankamai laiko išsamiam ir kruopščiam tyrimui atlikti.

3.13. Kaip teigiama neseniai paskelbtame TDO leidinyje apie šiuolaikinę vergovę, priverčiamojo darbo aukų socialinė ir demografinė sudėtis yra įvairi. Pažeidžiamoms socialinėms grupėms, pavyzdžiui, darbuotojams migrantams, kyla didesnė priverčiamojo darbo rizika. Todėl EESRK ragina atsižvelgti į darbuotojų migrantų, asmenų be pilietybės ir vaikų padėtį. Ypatingas dėmesys turi būti skiriamas lyčių aspektui.

3.14. TDO duomenimis, visame pasaulyje dirba 160 mln. vaikų. Veiksmingo vaikų darbo panaikinimo klausimas yra įtrauktas į TDO deklaraciją dėl pagrindinių darbo principų ir teisių darbe. ES įsipareigojimas kovoti su vaikų darbu nustatytas jos pozicijoje dėl visiško vaikų darbo netoleravimo, grindžiamoje ES pagrindinių teisių chartijos⁽³¹⁾ 32 straipsniu, ES vaiko teisių strategija ir 2020–2024 m. ES žmogaus teisių ir demokratijos veiksmų plano 1.4 punkto j papunkčiu. EESRK pripažįsta, kad Europos Komisija siūlomo reglamento 2 straipsnio a punkte aiškiai nurodo priverčiamąjį vaikų darbą. Vis dėlto, siekiant paspartinti vaikų darbo panaikinimo procesą, į šio reglamento taikymo sritį turėtų būti įtraukta 1973 m. TDO konvencija Nr. 138 dėl minimalaus įdarbinimo amžiaus, TDO rekomendacija Nr. 146, 1999 m. TDO konvencija Nr. 182 dėl nepriimtino vaikų darbo uždraudimo ir neatidėliotinių veiksmų tokiam darbui panaikinti ir TDO rekomendacija Nr. 190. Be to, EESRK atkreipia dėmesį į poreikį parengti atitinkamą ES teisėkūros iniciatyvą, kuria būtų šalinamas visų kitų formų vaikų darbas.

3.15. EESRK pažymi, kad dabartiniame pasiūlyme tinkamai neatsižvelgiama į darbuotojų, kurie priverstinai išnaudojami tiek Europos Sąjungoje, tiek už jos ribų, perspektyvą. Siekiant pagerinti priverstinai dirbančių darbuotojų padėtį, Europos teisės aktuose turėtų būti numatytas tinkamas kompensavimas aukoms. Darbuotojų atstovai, vietos profesinės sąjungos, Tarptautinė profesinių sąjungų konfederacija (ITUC) ir patys darbuotojai, taip pat pilietinės visuomenės organizacijos turėtų dalyvauti tyrimo ir sprendimų priėmimo procesuose, siekiant užtikrinti, kad kiekviename etape būtų atsižvelgta į nukentėjusių darbuotojų nuomonę ir interesus.

3.16. Europos Komisija turėtų dėti daugiau pastangų, kad sukurtų tarptautines struktūras, skirtas priverčiamojo darbo problemai spręsti ir veiksams ir priemonėms suderinti, kad būtų užtikrintas teisinis tikrumas tarptautiniu lygmeniu. Be to, EESRK ragina ES remti privalomą Jungtinių Tautų sutartį dėl verslo ir žmogaus teisių, taip pat apsvarstyti galimybę parengti TDO konvenciją dėl deramo darbo tiekimo grandinėse, kaip jau minėta EESRK nuomonėje SOC/727⁽³²⁾. Siekiant užtikrinti tinkamą reglamento tikslų įgyvendinimą, svarbu bendradarbiauti ir keistis informacija su trečiosiomis valstybėmis ir tarptautinėmis organizacijomis.

3.17. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad siekiant šalinti priverčiamąjį darbą ES ir visose jos šalyse partnerėse labai svarbu priimti griežtus ir plataus užmojo teisės aktus. Todėl dabartinis pasiūlymas turi būti suderintas su būtent JAV, Kanados ir kitų išsivysčiusių brandžių rinkų apibrėžtimis ir kriterijais (pvz., JAV uigūrų priverčiamojo darbo prevencijos aktu, JAV tarifų aktu ir svarstomu Kovos su priverčiamuoju darbu ir vaikų darbu tiekimo grandinėse aktu), kad būtų išvengta nenuoseklumo ir veiksmingai sprendžiama priverčiamojo darbo problema pasauliniu lygmeniu. Vis dėlto svarbu turėti

⁽³¹⁾ Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartija (OL C 326, 2012 10 26, p. 391), ES vaiko teisių strategija.

⁽³²⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl „Deramo darbo visame pasaulyje“ (COM(2022) 66 final) (OL C 486, 2022 12 21, p. 149).

veiksmingą ES institucinę priverčiamojo darbo atvejų tikrinimo visame pasaulyje sistemą, kurios įmonės turi laikytis. Pasiūlymu turėtų būti siekiama sukurti bendras tarptautines struktūras priverčiamojo darbo problemai spręsti, siekiant didesnio suderinimo, teisinio aiškumo ir tikrumo tarptautiniu lygmeniu, visų pirma siekiant išvengti ES įmonių įsivėlimo į konfliktus dėl užsienio teisės aktų.

3.18. Kadangi priverčiamasis darbas yra pasaulinė problema ir atsižvelgiant į tai, kad pasaulinės vertės grandinės yra glaudžiai tarpusavyje susijusios, reikia skatinti tarptautinį bendradarbiavimą kovojant su priverčiamuoju darbu. EESRK pabrėžia, kad glaudus bendradarbiavimas ir keitimasis informacija su trečiųjų valstybių institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis, visų pirma TDO ir JT, yra būtini siekiant užtikrinti tinkamą uždraudimo įgyvendinimą.

3.19. ES nuolatinės atstovybės ir delegacijos vietoje turėtų atlikti svarbų vaidmenį bendraujant su priverčiamojo darbo aukomis ir pilietinės visuomenės organizacijomis. Jos taip pat turėtų atlikti pagrindinį vaidmenį bendradarbiaudamos su JT ir TDO renkant ir teikiant vertingus duomenis, reikalingus rizikai vertinti (pvz., rengiant arba remiant nacionalines apklausas apie priverčiamąjį darbą), ir vykdomuose tyrimuose veikti kaip bendradarbiavimo partnerės. Jos taip pat turėtų būti pirminiai kontaktiniai punktai skundams teikti.

3.20. Globalizacijos procesas sustiprina pasauliniu mastu veikiančių įmonių padėtį ir susilpnino viešųjų institucijų galią, ypač globaliuosiuose Pietuose. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad svarbu kovą su priverčiamuoju darbu įtraukti į ES prekybos ir vystomojo bendradarbiavimo politiką. Kalbant apie mažiau ir mažiausiai išsivysčiusias šalis, pirmenybė turėtų būti teikiama aktyviai vietos darbo institucijų paramai. EESRK pabrėžia, kad šiais teisės aktais visoms šalims turėtų būti taikomos vienodos sąlygos, ir įspėja, kad mažiau ir mažiausiai išsivysčiusios šalys neturėtų atsidurti neproporcingai nepalankioje padėtyje.

3.21. EESRK palankiai vertina pasiūlymo taikymo sritį, į kurią įtraukti visi ekonominės veiklos vykdytojai, neatsižvelgiant į jų dydį. Vis dėlto kompetentingų nacionalinių institucijų atliekami tyrimai visų pirma turėtų būti sutelkti į ekonominės veiklos vykdytojų dydį ir ekonominius išteklius. Todėl pirmenybė turėtų būti teikiama įmonėms, kuriose yra didelė priverčiamojo darbo naudojimo rizika, taip pat stambiems ekonominės veiklos vykdytojams. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad dėl skaitmeninių rinkų unikalumo reikia ypatingo požiūrio užtikrinant šių teisės aktų vykdymą.

3.22. EESRK norėtų pasinaudoti šio teisėkūros procedūra priimamo akto suteikiamomis galimybėmis ir prašyti Europos Komisijos ištirti galimybę sukurti viešąją ES aplinkos ir socialinio tvarumo bei žmogaus teisių verslo aplinkoje reitingų agentūrą, kaip jau aptarta EESRK nuomonės REX/518 3.11 punkte. Tokia agentūra turėtų sukurti Europos išsamaus patikrinimo sistemų standartus. Šie standartai iš esmės galėtų padėti sukurti vienodas sąlygas, kurios visų pirma atitiktų Europos įmonių interesus. Be to, ši agentūra turėtų parengti privalomus kokybės standartus audito įmonėms ir šių audito įmonių akreditavimo procedūras Europos Sąjungoje, taip pat šių įmonių reguliarių patikrinimų stebėjimo sistemą.

3.23. EESRK ragina valstybėse narėse paskirti arba įsteigti kompetentingas nacionalines institucijas, kurios akredituotų įmones, atliekančias auditą aplinkosaugos ir socialinio tvarumo srityje, taip pat dėl žmogaus teisių verslo aplinkoje. Viešoji reitingų agentūra turi padėti kompetentingoms nacionalinėms institucijoms, teikdama techninę paramą ir mokymus diegiant nacionalines sistemas, kuriomis padedama įmonėms atsakomybės ir išsamaus patikrinimo srityje. EESRK pažymi, kad įgyvendinant šį reglamentą reikia aiškių ir suprantamų formuluočių, kad būtų užtikrintas teisinis tikrumas, ir nesudėtingų gairių, kad ekonominės veiklos vykdytojams, ypač MVĮ, kasdienėje veikloje tektų pakeliama administracinė našta. Todėl kompetentingos nacionalinės institucijos turi teikti techninę paramą įmonėms, ypač MVĮ, kai tos įmonės kuria savo išsamaus patikrinimo sistemas (laikydamosi JT verslo ir žmogaus teisių pagrindinių principų, EBPO rekomendacijų daugiašalėms įmonėms ir TDO DĮSP deklaracijos).

4. Konkrečios pastabos

4.1. EESRK pritaria 2 straipsnio a punkte pateiktai apibrėžčiai, grindžiamai TDO priverčiamojo darbo apibrėžtimi, kuri apima „bet kokią darbą ar tarnybą“. Todėl į pasiūlymą turėtų būti įtrauktos prekės, gabenamos naudojant priverčiamąjį darbą, tiek siekiant laikytis apibrėžties, tiek atsižvelgiant į tai, kad transporto paslaugos yra esminė prekių tiekimo grandinės dalis.

4.2. Europos Komisija turi atlikti tvirtą, aktyvų ir vadovaujamą vaidmenį 24 straipsnyje siūlomame UNAFPL, kad galėtų paremti ir koordinuoti nacionalines institucijas, kai jos užtikrina reglamento vykdymą. EESRK ragina Komisiją numatyti aiškiai apibrėžtą šio tinklo struktūrą ir pakankamą finansavimą, kad jis galėtų padėti ES valstybėms narėms rinkti informaciją ir naudoti ją nuolatiniam informacijos srautui palaikyti. Tinklas turėtų koordinuoti veiksmus, kaip antai tarptautinių tyrimų vykdymą, ir padėti užtikrinti importo draudimų vykdymą. Be to, Komisija turėtų apsvarstyti galimybę pati atlikti tyrimus, kaip ji jau daro stebėdama ir tirdama antikonkurencinių veiksmų praktiką. EESRK ragina Komisiją į visą tinklo veiklą įtraukti organizuotą pilietinę visuomenę, visų pirma socialinius partnerius.

4.3. EESRK palankiai vertina Europos Komisijos pasiūlymą paskelbti gaires, kaip nurodyta pasiūlymo 23 straipsnyje, siekiant padėti įmonėms nustatyti priverčiamojo darbo riziką savo veikloje ir vertės grandinėse, užkirsti jai kelią, ją sumažinti arba pašalinti. Be to, Komisija ar kitos viešosios institucijos turėtų pateikti aiškias rekomendacijas, kaip parengti MVĮ skirtas išsamaus patikrinimo schemas ir taip visų pirma remti MVĮ. EESRK ragina Komisiją į rengimo procesą įtraukti organizuotą pilietinę visuomenę ir paskelbti šias gaires (11 ir 23 straipsniai) lengvai prieinamu būdu ir kuo greičiau, bet kuriuo atveju gerokai anksčiau, nei įsigalios reglamentas. Tai leis kompetentingoms nacionalinėms institucijoms, muitinėms ir verslo subjektams pasirengti teisės akto įgyvendinimui ir galimiems susijusiems sunkumams.

4.4. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad kompetentingos nacionalinės institucijos, atlikdamos tyrimus, turi gauti ekonominės veiklos vykdytojų sutikimą, kaip nurodyta 5 straipsnio 6 dalyje. Dėl to tyrimo procesas silpnėja ir siūlomame reglamente susidaro spraga.

4.5. EESRK pabrėžia, kad už reglamento pažeidimus visoje ES turi būti taikomos vienodos minimalios sankcijos. Tai padės išvengti valstybių narių lenktynių dėl žemesnių standartų ir užtikrinti vienodas sąlygas. Be to, būtų naudinga Komisijai nustatyti prievolę reguliariai (pvz., kas 2 metus) teikti reglamento taikymo atskirose valstybėse narėse ataskaitas.

4.6. EESRK reiškia susirūpinimą, kad už reglamento įgyvendinimą bus atsakingos nacionalinės muitinės (12 straipsnis). Tai gali lemti neveiksmingą įgyvendinimą, nes gali būti nacionalinių muitinės įstaigų diferenciacijos atvejų, dėl kurių gali atsirasti neatitiktį ES viduje. Todėl reikėtų akcentuoti ir instituciškai užtikrinti tinkamą įgyvendinimą skirtingose valstybėse. Nacionalinėms vykdymo užtikrinimo institucijoms būtina pateikti aiškias gaires ir suteikti išteklių, kad joms būtų sudaryta galimybė veiksmingai stebėti siūlomą reglamentą ir užtikrinti jo vykdymą. Verslo bendruomenei turėtų būti teikiama techninė parama, kad ji galėtų prisitaikyti prie teisės aktų. Todėl manome, kad ES reikia konceptualios bendro rizikos vertinimo sistemos ir aiškių gairių, kad būtų išvengta biurokratinių reikalavimų dubliavimosi ir, kai įmanoma, supaprastinamos procedūros.

4.7. Kalbant apie tyrimo proceso terminus, manome, kad laikotarpis, per kurį įmonės turi pateikti įrodymus, turėtų būti ilgesnis nei 15 dienų parengiamojo proceso etape ir dar 15 dienų antrajame tyrimo etape. Reikėtų prailginti ir 30 dienų laikotarpį, per kurį įmonės gali atšaukti reglamentą pažeidžiančius produktus. Be to, reikia daugiau aiškumo dėl to, kaip praktiškai bus vykdomas pašalinimo iš rinkos procesas, įskaitant, jei reikia, produktų sunaikinimą.

4.8. Kaip nurodyta EESRK nuomonėje INT/973 „Tvarus įmonių valdymas“⁽³³⁾, profesinės sąjungos ir darbuotojų atstovai gerai žino, kuriose srityse gali pasitaikyti galimų nusižengimų. Todėl EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad svarbu įtraukti darbuotojų atstovus ir vietos profesines sąjungas bei ITUC į išsamaus patikrinimo procesų kūrimo (rizikos nustatymo) procesą ir į jų stebėseną (įgyvendinimą) bei ataskaitų apie pažeidimus teikimą (įspėjimo mechanizmus). EESRK ragina 26 straipsnio a punkte aiškiai nurodyti ES ir trečiųjų valstybių profesines sąjungas ir darbuotojų atstovus.

4.9. EESRK atkreipia dėmesį į tai, kad rengiant reglamento 27 straipsnyje nurodytus deleguotuosius aktus turėtų būti konsultuojamasi su organizuota pilietine visuomene.

Bruselis, 2023 m. sausio 25 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG*

⁽³³⁾ Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl įmonių tvarumo išsamaus patikrinimo, kuria iš dalies keičiama Direktyva (ES) 2019/1937 (COM(2022) 71 final) (OL C 443, 2022 11 22, p. 81).

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento, kuriuo dėl pereinamojo laikotarpio nuostatų, taikomų tam tikroms medicinos priemonėms ir *in vitro* diagnostikos medicinos priemonėms, iš dalies keičiami reglamentai (ES) 2017/745 ir (ES) 2017/746“

(COM(2023) 10 *final* – 2023/0005 (COD))

(2023/C 140/14)

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Sąjungos Taryba, 2023 1 23 Europos Parlamentas, 2023 1 26
Reglamentavimo pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 114 straipsnis ir 168 straipsnio 4 dalies c punktas
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	190 / 0 / 2

Komitetas, remdamasis tuo, kad pasiūlymas yra visiškai priimtinas ir kad dėl jo neturi pastabų, nusprendė pateikti palankią nuomonę dėl siūlomo dokumento.

Bruselis, 2023 m. sausio 24 d.

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė
Christa SCHWENG

Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė „Pasiūlymas dėl Europos Parlamento ir Tarybos reglamento dėl Europos vaistų agentūrai mokėtinų mokesčių ir rinkliavų, kuriuo iš dalies keičiamas Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) 2017/745 ir panaikinamas Tarybos reglamentas (EB) Nr. 297/95 ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentas (ES) Nr. 658/2014

(COM(2022) 721 *final* – 2022/0417 (COD))

(2023/C 140/15)

Prašymas pateikti nuomonę	Europos Sąjungos Taryba, 2022 12 22 Europos Parlamentas, 2022 12 15
Teisinis pagrindas	Sutarties dėl Europos Sąjungos veikimo 114 straipsnis ir 168 straipsnio 4 dalies b ir c punktai
Atsakingas skyrius	Bendrosios rinkos, gamybos ir vartojimo skyrius
Priimta plenarinėje sesijoje	2023 1 24
Plenarinė sesija Nr.	575
Balsavimo rezultatai	
(už / prieš / susilaikė)	195 / 0 / 1

Komitetas, remdamasis tuo, kad pasiūlymas yra visiškai priimtinas ir kad dėl jo Komitetas neturi pastabų, nusprendė pateikti palankią nuomonę dėl siūlomo dokumento.

Bruselis, 2023 m. sausio 24 d.

*Europos ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto
pirmininkė*
Christa SCHWENG

ISSN 1977-0960 (elektroninis leidimas)
ISSN 1725-521X (popierinis leidimas)

Europos Sąjungos
leidinių biuras
L-2985 Liuksemburgas
LUXEMBURGAS

LT